

Paavo Väyrynen

Paneurooppa ja uusidealismi

otava

Tutkielma Richard Coudenhove-Kalergin
filosofisista ja yhteiskunnallisista
ajatuksista

Paavo Väyrynen

Paneurooppa ja uusidealismi

Tutkielma

Richard Coudenhove-Kalergin
filosofisista ja
yhteiskunnallisista ajatuksista

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava

Copyright © 1997 Paavo Väyrynen

Painopaikka:
Otavan Kirjapaino
Keuruu 1997

ISBN 951-1-15410-9

Sisällys

Lukijalle.....	8
----------------	---

I

Uusidealismi – henkinen perusta länsimaiselle kulttuurille ja Paneuroopalle	13
--	-----------

Maailmankatsomuksen kriisi	13
----------------------------------	----

Tien ulos kaaoksesta ovat osoittaneet Goethe ja Nietzsche	17
---	----

Maailman ja luonnon laki on harmonia	19
--	----

Kauneus ja urheus ovat Euroopan pelastamisen tavoite ja tie	21
---	----

Taiteilija on ihminen jolla on muita enemmän elämää ja rakkautta	22
--	----

Kauneuden etiikka ja idän uskonnot	23
--	----

Jalo ihminen on gentlemannin alkukuva	25
---	----

Kukaan ei halua olla ruma, jokainen haluaa olla kaunis.....	28
---	----

Määräämisvalta kunnollisimmille ja viisaimmille, työn ja hengen ylimystölle	29
---	----

Irti materialismista, suunnannäyttäjäksi uusidealismi	31
---	----

On opittava jälleen suunnistamaan Pohjantähden avulla	31
---	----

Richard Coudenhove-Kalergin ajatukset saattaisivat yhdistää uskontoja, kulttuureja ja kansoja	32
---	----

II

Paneurooppa – rauhanomaisen yhteistyön Eurooppa osaksi maailmanyhteisöä	35
Älymystö jakautui Wilsonin ja Leninin kannattajiin, demokraatteihin ja kommunisteihin	35
Kaikki voimat taisteluun kansojen välisen rauhan puolesta	37
Eurooppaa uhkasivat Venäjän sotilaallinen hyökkäys ja Amerikan taloudellinen ylivoima	38
Suurvaltojen paikalle alueelliset valtioryhmät	40
Demokratian hylännyt Venäjä ei kuulunut Paneurooppaan	41
Turkki – aasialainen maa jolla oli siirtokunta Euroopassa	43
Iso-Britannia – maailmanvalta jonka intressit olivat Euroopan ulkopuolella	44
Uhkana Venäjän ja Saksan liitto	46
Esikuvana oli Panamerikka	47
Eurooppaa uhkasi uuden sodan vaara	49
Ranska ja Saksa olivat tienhaarassa	51
Aristide Briand ja Gustav Stresemann – sovinnon rakentajat	55
Herää, Eurooppa!: On luotava talousunioni ja yhteinen valuutta	56
Valtion uudistuminen alkaa ihmisen uudistumisesta	59
Taistelu totalitarismia ja Hitleriä vastaan	61
Sadonkorjuun vuodet: Euroopan neuvosto perustetaan	65
Kilpaileva Eurooppa-liike perustetaan	65
Idän ja lännen lähentyminen luovat edellytykset maailmanhallituksen aikaansaamiseen	67
Paneurooppa-liike taistelee Jaltan rauhanjärjestelmää vastaan	70
Eurooppa on pelastettava siltä että materialismi voittaisi jumalallisen ihmisessä	74
Maailmanmahti Eurooppa – kohti pien-Eurooppaa ja liittovaltiota	76

Euroopan neuvostosta valtioliitto ja sitten liittovaltio	79
Joka haluaa suur-Eurooppaa, tunnustaa Venäjän herruuden	82
de Gaulle tahtoi itsenäisten valtioiden liittoa, ei liittovaltiota	83
Euroopan ei tulisi hylätä ETYK:iä vaan lykätä sitä	87
Talopoikaissäätö on ainoa todella demokraattinen säätö Euroopassa	89
Liberaaleista Euroopan yhdentymistä eteenpäin vievä voima	92
Paneurooppa ja kauneuden etiikka	93
Paneurooppalainen valtioliitto – pieneurooppa- lainen liittovaltio	94
Paneurooppa-liike Richard Coudenhove-Kalergin jälkeen	98
Paneurooppa voisi avata Euroopan umpikujan ja luoda järjestystä koko maailmaan	99

III

Paneurooppa 2000 – eurooppalainen idealismi ihmiskunnan pelastajaksi	100
Otto von Habsburg: rauhanmahti Eurooppa	100
Euroopan vaihtoehdot: valtioliitto vai liittovaltio	104
Talous- ja rahaliitto on federalistinen harharetki	107
Poliittinen unioni kariutui Amsterdamissa	109
Euroopan on näytettävä tietä ihmiskunnalle	112
Ihmiskunnan tulee etsiä kestäviä yhteisiä arvoja	115
Irti materialismista ja oikeistoliberalismista	117
Euroopan yhteisö paneurooppalaisessa murroksessa	119
Paneurooppalainen Euroopan unioni, kaikille avoin erilaisuuksien yhteisö	122
Euroopan unionin tulee ottaa paikkansa paneuroop- palaisen yhteistyön johtajana ja ihmiskunnan pelastajana	125
Lähdeluettelo	127

Lukijalle

Kiinnostuin kreivi Richard Coudenhove-Kalergin ajatuksista pari vuotta sitten, jolloin sain käsiini hänen vuonna 1971 ilmestyneen teoksensa »Weltmacht Europa» (Maailmanmahti Eurooppa).

»Weltmacht Europa» on teos, jossa Coudenhove-Kalergi esitti Euroopan yhteisöjen kehittämistä suurvallaksi, maailmanmahdiksi. Hän torjui ajatuksen suur-Euroopasta ja suhtautui epäillen jopa vireillä olleeseen Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongferenssiin. »Weltmacht Europa» -teoksen liitteenä on Richard Coudenhove-Kalergin puhe vuonna 1926 järjestetyssä ensimmäisessä Paneurooppa-kongressissa. Siellä hän oli puhunut Paneuroopasta, johon kuuluisivat kaikki demokraattiset eurooppalaiset maat ja joka olisi väljä itsenäisten maiden muodostama valtioliitto. »Weltmacht Europa» synnytti mielessäni ristiriitaisia ajatuksia ja kysymyksiä.

Kuinka on mahdollista, että Coudenhove-Kalergi – Paneurooppa-liikkeen johtaja – esitti Länsi-Euroopan muodostamista maailmanvallaksi? Kuinka on mahdollista, että hän suhtautui torjuvasti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongferenssiin, joka oli nimenomaan paneurooppalainen projekti? Kuinka hänen ajatuksensa olivat voineet muuttua vuoden 1926 puheesta vuoden 1971 kirjaan näin oleellisella tavalla: Paneuroopan kannattajasta oli tullut pien-Euroopan puolestapuhuja, valtioliiton kannattajasta liittovaltion puolestapuhuja?

Ryhdyin hankkimaan käsiini muita Richard Coudenhove-Kalergin kirjoittamia kirjoja. Ensimmäisten joukossa sain luettavakseni kaksi kirjaa: vuonna 1926 ilmestyneen version vuoden 1923 »Paneuroopa» (Paneu-

rooppa) -teoksesta ja vuonna 1958 ilmestyneen muistelmateoksen »Eine Idee Erobert Europa» (Aate valloittaa Eurooppaa). Viimeksi mainitun kirjan kautta löysin Coudenhove-Kalergin filosofiset teokset. Sittenmin olen lukenut useimmat hänen kirjoittamansa kirjat.

Tämä tutkielma perustuu pelkästään Coudenhove-Kalergin omiin teoksiin. Niiden perusteella pyrin antamaan lukijalle väärentämättömän kuvan hänen ajatuksistaan.

Yrityksistäni huolimatta en ole löytänyt ainuttakaan Coudenhove-Kalergia käsittelevää tutkimusta. Oma asiantuntemukseni ei ole riittävä, jotta voisin itse sijoittaa hänet filosofisen tai aatehistoriallisen tutkimuksen kehyksiin. Kun kutsun tätä teosta »tutkielmaksi», en siis tarkoita, että se täyttäisi tieteellisyyden vaatimukset.

Filosofian osalta Richard Coudenhove-Kalergi liittää itse omat ajatuksensa tunnettuihin auktoriteetteihin: ennen muuta Goethen ja Nietzscheen. Mutta mihin sijoittuu hänen suuri ajatuksensa Paneuroopasta?

Yhden yrityksen sen asettamiseksi paikalleen on tehnyt tanskalainen Peter Bugge artikkelissa, jonka hän on kirjoittanut teokseen »What is Europe? – The History of the Idea of Europe» (Mikä on Eurooppa? – Eurooppa-ajatuksen historia). Kirjan ovat toimittaneet Kevin Wilson ja Jan van der Dussen, ja se on syntynyt yhteistyössä Tanskassa ja Alankomaissa toimivien avointen yliopistojen kesken.

Bugge esittelee artikkelissaan kaksi keskieuropplaista ajattelijaa ja poliitikkoa, jotka kehittivät jo ensimmäisen maailmansodan aikana suunnitelmia eurooppalaisen yhteistyön edistämiseksi: Friedrich Naumannin ja Thomas G. Masarykin. Näistä ainakin viimeksi mainitulla oli vaikutusta Richard Coudenhove-Kalergin ajatuksiin, ja hän oli keskeinen henkilö myös Paneurooppa-liikkeessä.

Friedrich Naumann (1860–1919) oli saksalainen teo-

logi, joka oli opiskellut myös taloustiedettä. Hän pyrki luomaan keskieurooppalaista yhteistyötä.

Bugge kertoo Naumannin ennustaneen, että sodan jälkeen Eurooppaan syntyisi kaksi jakolinjaa: yksi Saksan ja Ranskan välille, toinen Saksan ja Venäjän välille. Naumann pyrki aloitteellaan siihen, että voitaisiin välttää kolmannen »muurin» syntyminen Saksan ja Itävalta-Unkarin välille. (s. 90–91)

Saksan liberaalit, Vapaat demokraatit (FDP), pitivät Friedrich Naumannia tärkeänä esikuvanaan. FDP:n kansainvälisiä suhteita hoitava säätiö kantaa hänen nimeään.

Thomas G. Masaryk (1850–1937) oli filosofi ja hänes-tä tuli ensimmäisen maailmansodan yhteydessä itse-näistyneen Tšekkoslovakian presidentti. Masaryk kyt-ki oman maansa itsenäistymispyrkimyksen laajem-paan eurooppalaiseen yhteyteen: uuteen kansainväli-seen järjestykseen, joka perustuisi itsenäisiin kansallis-valtioihin ja niiden väliseen yhteistyöhön. Hän pyrki luomaan ensin alueellista – keskieurooppalaista – ja myöhemmin yleiseurooppalaista yhteistyötä. (s. 92–93)

Masarykin Richard Coudenhove-Kalergi mainitsee kirjoissaan usein arvostusta nauttivana filosofina ja valtiomiehenä, joka antoi tärkeän panoksen Paneurooppa-liikkeen työhön.

Bugge tuo artikkelissaan esiin Coudenhove-Kalergin ja Paneurooppa-liikkeen merkittävän roolin Aristide Briandin innoittajana. (s. 96–101) Samassa kirjassa julkaistussa Ole Wæverin artikkelissa puolestaan vahvistetaan Coudenhove-Kalergin vaikuttaneen Winston Churchillin Zürichissä vuonna 1946 pitämään kuuluisaan Eurooppa-puheeseen. (s. 165)

Artikkelin muodossa Richard Coudenhove-Kalergista ja Paneurooppa-liikkeestä ovat kirjoittaneet myös Tuulikki Tuomainen ja Maarit Pietikäinen.

Tuomaisen artikkeli *Paneurooppalaisuuden utopia* on ilmestynyt kokoomateoksessa *Eurooppalainen ihminen* (s. 251–270). Buggen tapaan hänkin tuo esiin Couden-

hove-Kalergin merkityksen Aristide Briandin ja Gustav Stresemannin toiminnan innoittajana ja tukijana.

Pietikäisen artikkeli *Paneuroopa – en mellankrigstida vision om ett förenat Europa* (Paneurooppa – sotien välinen visio yhdistyneestä Euroopasta) ilmestyi kokoomateoksessa *När imperies faller* (Kun imperiumit kaatuvat, s. 152–171). Hänen tulkintansa poikkeaa sekä Buggen että Tuomaisen näkemyksestä siinä suhteessa, että hän arvioi Briandin Eurooppa-vision poikenneen monessa suhteessa oleellisesti Coudenhove-Kalergin näkemyksestä.

Pietikäinen kertoo Suomen Paneurooppa-liikkeen syntyvaiheista, joissa ulkoministeri Hjalmar J. Procopéllä oli keskeinen asema. Procopé toimi myös kansainvälisen Paneurooppa-unionin puheenjohtajana.

Kaikkien kolmen: Buggen, Tuomaisen ja Pietikäisen näkemykset yhtyvät siinä, että Paneurooppa-liikkeellä ei ollut kovin laajaa jäsen- ja kannattajakuntaa. Sen toimintatapana oli pyrkiä vaikuttamaan poliitikkoihin ja valtiomiehiin ja saada heidät toimimaan liikkeen päämäärien toteuttamiseksi.

Richard Coudenhove-Kalergi syntyi 17.11.1894 Tokiossa, missä hänen isänsä toimi Itävalta-Unkaria edustavana diplomaattina.

Coudenhove-Kalergin äiti oli japanilainen, mutta muut hänen sukujuurensa olivat Euroopassa. Hänen isoäitinsä oli kreikkalainen Kalergis ja isoisänsä hollantilainen Coudenhove.

Vuodesta 1917 alkaen Richard Coudenhove-Kalergi kirjoitti lukuisia kirjoja, joissa hän käsitteli ennen muuta kansainvälistä politiikkaa. Näiden poliittisten teosten perustana olivat hänen filosofiset tutkimuksensa ja pohdintansa.

Richard Coudenhove-Kalergi valmistui filosofian tohtoriksi Wienin yliopistosta vuonna 1917. Hänen pääaineenaan oli filosofia ja sivuaineenaan uuden ajan historia.

Coudenhove-Kalergin väitöskirja käsitteli etiikkaa.

Ensimmäisen maailmansodan aikana hän kirjoitti teoksen »Hyperethik» (Hyperetiikka). Vuonna 1921 se julkaistiin yhdessä väitöskirjan lyhennöksen kanssa kirjana nimeltä »Ethik und Hyperethik» (Etiikka ja hypereetiikka). Kahta vuotta myöhemmin – vuonna 1923 – Coudenhove-Kalergi julkaisi teoksen »Krise der Weltanschauung» (Maailmankatsomuksen kriisi), jossa hän esitti »Ethik und Hyperethik» -kirjan sanoman kansantajuudessa muodossa. Näihin filosofisiin teoksiin sisältyvät ajatukset muodostivat perustan hänen vuonna 1923 ilmestyneelle kirjalleen »Paneuropa».

Paneutuminen Richard Coudenhove-Kalergin filosofiaan ja yhteiskunnallisiin ajatuksiin on ollut minulle hyvin mieluista tehtävä ennen muuta sen vuoksi, että koen ne itselleni läheisiksi. Vielä nykyäänkin monet hänen ajatuksistaan ovat hämmästyttävän ajankohtaisia. Coudenhove-Kalergi on klassikko, jonka ajatukset kantavat yli aikojen.

Sitaatteja tässä kirjassa on runsaasti. Olen halunnut antaa Coudenhove-Kalergille mahdollisuuden puhua omalla kielellään. Lainausten runsautta puoltaa sekin, että monet niistä ovat kirjallisesti ansiokkaita – ikään kuin proosarunoja.

Toivon, että lukijanikin löytää Coudenhove-Kalergin ajatuksista virikkeitä ja aineksia oman maailmankuvansa rakentamiseen.

Tämän teoksen kolmas luku suuntautuu tulevaisuuteen. Esitän siinä omia ajatuksiani siitä, millaista Eurooppaa ja maailmaa meidän tulisi rakentaa. Lähtökohتانani on se yleinen ajattelu, johon Richard Coudenhove-Kalergin teokset perustuvat: siihen tukeutuen hahmottelen omaa näkemystäni maanosamme ja koko ihmiskunnan tulevaisuudesta.

Omistan tämän kirjani Vuokolle, joka omassa elämässään on ilmentänyt kauneuden etiikkaa.

Rovaniemellä 10.11.1997

Paavo Väyrynen

I

Uusidealismi – henkinen perusta länsimaiselle kulttuurille ja Paneuroopalle

Maailmankatsomuksen kriisi

Kirjan »Krise der Weltanschauung» johdannossa Coudenhove-Kalergi totesi, että eurooppalaiset ihmiset olivat sekä eettisessä että poliittisessä kriisissä, joka kosketti koko ihmiskuntaa.

Tämä kaksoiskriisi oli pahempi kuin mikään aikaisempi ihmiskunnan alkuhistorian ajoista alkaen. Sitä voitiin verrata vain siihen tilanteeseen, jossa kristinusko hävitti antiikin maailmankatsomuksen samaan aikaan kun kansainvaellukset hävittivät antiikin maailmanvallan.

Ero oli siinä, että tuo aikaisempi murros oli koskettanut vain Eurooppaa, kun taas tässä uudessa tilanteessa koko maailma oli joutunut moraalis-poliittiseen vallankumoukseen.

Kirjansa johdannossa Coudenhove-Kalergi kirjoitti näin:

»Eurooppa kokee sen maailmankuvan murene-
misen, jonka perusta ulottuu kristinuskon synty-
misen aikaan. Samaan aikaan kaatuu se poliit-
tinen järjestelmä, jonka perusta luotiin kansain-
vaelluksessa.»

»Euroopan eettinen kriisi huipentuu kysymykseen, kuinka on mahdollista pelastaa ja uudistaa läntinen etiikka, kun sen tähänastinen perusta, kristilliset opinkappaleet, on luhistunut.

Euroopan poliittinen kriisi huipentuu kysymykseen, kuinka on mahdollista turvata tälle vaurioituneelle maanosalle rauha, vapaus ja hyvinvointi, kun viha, puute ja hajaannus yhä vielä ympäröivät sitä.

Euroopan moraalisen ja poliittisen kriisin välillä on sisäinen yhteys.

Euroopan vaipuminen poliittiseen alennustilaan on seurausta sen moraalisesta rappiosta: eurooppalaiset tuhoavat Euroopan! Tältä tuholta Eurooppaa ei voi pelastaa mikään poliittinen ratkaisu – elleivät uudet arvot murra eurooppalaisen materialismia ja kynismiä. Vain ja ainoastaan uuden etiikan elävä henki voi antaa elinvoiman nykyisen politiikan sieluttomalle ruumiille.»

Euroopan etiikan uudistaisi »hyperetiikka» ja eurooppalaisen politiikan »Paneurooppa». Kysymys oli Euroopan henkisestä ja aineellisesta uudelleensyntymisestä, johon pääsemiseksi tuli

»ylittää toiminnan etiikalla tapahtumisen logiikka ja ryhtyä toimintaan maailman ja ihmisen uudistamiseksi».

Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että keskiajalla siveysoppi, uskonto ja tiede muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden. Kristillinen siveysoppi oli osa maailmankaikkeutta ja maailmankuvaa, se oli jumalallisen maailmanjärjestyksen erottamaton ainesosa ja se määräsi ihmisen henkilökohtaisen suhteen Jumalaan.

Sitten Kopernikus murskasi aristoteelisen maailmankuvan, Kant käsityksen Jumalasta ja Darwin luomiskertomuksen. Eurooppa irrottautui kristillisyydestä vaiheittain (s. 15):

»Ensin tapahtui ero kirkosta (uskonpuhdistus); sitten ero oppijärjestelmästä (valistus); sitten ero Jumalasta (materialismi); ja lopulta ero moraalista (kynismi).»

Valistus muutti perusteellisesti ihmisen suhteen maailmankaikkeuteen, itseensä ja moraaliin (s. 16–17):

»Ihminen menetti yhteytensä maailmankaikkeuteen, yhteytensä Jumalaan. Ihminen julisti ihmisen epäjumalaksi: tästä itseään rakastavan ihmiskunnan yleisestä itsekkyydestä oli vain askel vain itseään rakastavan yksilön itsekkyyteen.

Valistus ei ole päässyt päämääräänsä. Valistetut ajattelivat loogisemmin kuin valistajat olivat odottaneet; he päättelivät: siellä missä ei ole jumalallisia periaatteita, siellä ei ole arvoja; siellä missä ei ole arvoja, siellä ei ole moraalialia.

Kristinuskon vararikkoa seurasi väistämättömän logiikan mukaisesti ihanteellisuuden vararikko ja siitä moraalinen vararikko.

Eurooppa oli menettänyt maailmankatsomuksensa; se ajatteli kykenevänsä elämään ilman sitä. Eurooppalaisista tuli uskonnon suhteen epäilijöitä, etiikan suhteen kynnikkoja.

Jumala kuoli pois eurooppalaisten uskosta; tätä seurasi pian moraalinen kuolema.»

Tilalle astui materialismi, aineellisuus (s. 17):

»1800-luvun materialismi jatkoi 1700-luvun valistusta, mutta kömpelömmiin ja hengettömämpiin.

Materialismi on negatiivinen, kielteinen maailmankatsomus (käsitteessä 'materialistinen maailmankatsomus' on sisäinen ristiriita: kaikki maailmankatsomukset ovat ihanteellisia); sitä vastaa käytännössä itsekäs nautinnonhalu, negatiivinen etiikka. Aineesta tuli ainoa realiteetti, omista haluista ainoa arvo.

Materialismi kumosi Jumalan ja sielun – ne kristillisen maailmankatsomuksen ainoat pilarit, jotka valistuksen filosofia oli säästänyt. Maailmasta ja ihmisestä tuli koneita.»

Materialismin henki hallitsi myös politiikkaa (s. 18–19):

»Yhtä lailla pukeutuivat materialistinen sosialis-

mi ja kapitalismi eettiseen kaapuun nostaakseen omaa mainosarvoaan. Joukot eivät huomanneet, kuinka paradoksaalinen tämä ateistisen, skeptisen ja arvot hylänneen maailmankuvan peittänyt kaapu oli.

Itsekkyydessä altruismin naamion takana tuli sekä yksityiselämässä että politiikassa olemassaolotaistelun vahvin ase: siksi puhuttiin maailmankatsomuksista, kun tarkoitettiin talousohjelmia; puhuttiin ihanteista ja tarkoitettiin etuja; puhuttiin rakkaudesta ja tarkoitettiin kateutta; puhuttiin antamisesta ja tarkoitettiin ottamista; puhuttiin oikeudenmukaisuudesta ja tarkoitettiin valtaa; puhuttiin johtamisesta ja tarkoitettiin riistoa; puhuttiin vapaudesta ja tarkoitettiin anarkiaa.

Kyyniset kapitalistit ja kyyniset kansankiihottajat, riistäjät ja harhaanjohtajat jakavat keskenään maailmanherruuden. Samalla todellisille idealisteille nauretaan; heidät vaietaan tai lyödään kuoliaiksi. Riistäjien epäjumala on raha, kansankiihottajien epäjumala on valta.»

Euroopan poliittinen ja taloudellinen kaaos oli Coudenhove-Kalergin mielestä välillinen seuraus moraaliluhistumisesta, mikä taas oli ollut kristillisen maailmankatsomuksen luhistumisen välitön seuraus. Kaaoksesta voitiin päästä vain parantamalla juuret.

Coudenhove-Kalergin mielestä oli mieletöntä odottaa, että poliittis-taloudelliset uudistukset ja vallankumoukset voisivat pelastaa länsimaisen kulttuurin, ellei samanaikaisesti kyetä aikaansaamaan moraalista uudelleensyntymistä: kapitalismin hävittäminen ei johtaisi mihinkään hyvään, jos moraalittomuus säilyisi.

Valistusajan kokonaisvaikutus oli Coudenhove-Kalergin mukaan ollut kielteinen (s. 20):

»Se katastrofi, jonka keskellä elämme ja joka on näköpiirissä, on valistuksen omallatunnolla siksi, että se on tehnyt vain puolet tehtävästään, se jäi tyngäksi.

Se on valmistellut, mutta jättänyt tekemättä; se on tuhonnut, mutta jättänyt rakentamatta. Se hyväksyi kristillisen maailmankatsomuksen tuhoutumisen asettamatta uutta sen tilalle. Niin se on tahtomattaan hävittänyt Euroopan moraalin.

Valistus on täyttänyt kriittisen puolen sanomastaan maailmalle, luovan puolen se on jättänyt toteuttamatta.»

Tien ulos kaaoksesta ovat osoittaneet Goethe ja Nietzsche

Tien ulos kaaoksesta olivat Coudenhove-Kalergin mielestä osoittaneet Goethe ja Nietzsche. Hän vertasi heitä Sokrateeseen, joka oli pelastanut antiikin yhdistämällä toisiinsa yhtäältä Platonin ja Aristoteleen metafysiikan sekä toisaalta epikurolaisen etiikan.

Goethestä Coudenhove kirjoitti (s. 24):

»Goethe oli uskonnollinen olematta kristitty; hän uskoi arvoihin olematta moralisti: niin hänestä tuli uuden uskonnon profeetta, uuden etiikan julistaja.»

Ja Nietzschestä (s. 25):

»Goethe on tulevaisuuden uskonnon klassikko – Nietzsche sen romantikko; Goethen persoonallisuus oli harmoninen – Nietzschen persoonallisuus sankarillinen; Goethe oli terve – Nietzsche sairas.

Nietzschen ongelmat johtuivat siitä, ettei hän ottanut vastaan vain Goethen perintöä, vaan samalla myös Voltairen perinnön: että hänen täytyi samanaikaisesti taistella sekä valistusta että kristinuskoa vastaan. Tämä kahden rintaman sota antoi hänelle kaksoisroolin: toimia rationaalin valistuksen edustajana uskontoa vastaan ja vaistonvaraisena profeettana uskonnottomuutta vastaan.»

Goethen ja Nietzschen yhteisen merkityksen Coudenhove-Kalergi kiteytti näin (s. 26):

»Goethe ja Nietzsche ovat lyöneet Euroopan uuteen maailmankuvaan uusien arvojen ja uusien symbolien leiman. He johtivat Euroopan suurta henkistä kumousta, jonka rinnalla kaikki poliittiset vallankumoukset näyttävät paikallisilta nälkämellakoilta, ja sen vaikutusta voidaan verrata vain kristinuskon syntymiseen ja leviämiseen.»

Coudenhove-Kalergi hahmotteli Euroopan tulevaisuudelle uutta henkistä perustaa, jota hän siis kutsui uskonnoksi (Religion). Sanalla »uskonto» hän ei kuitenkaan tarkoittanut, että kysymys olisi ollut jostakin, joka voitaisiin rinnastaa esimerkiksi kristinuskoon.

Coudenhove-Kalergin mukaan Eurooppa oli nyt palaamassa esi-isiensä uudistuneeseen maailmankatsomukseen. Se koostui kahdesta eurooppalaisen hengenperinnön osasta, joita niitäkin Coudenhove-Kalergi kutsui uskonnoiksi, Euroopan alkuperäisiksi uskonnoiksi. Ne olivat: pohjoisten germaanien usko sankaruuteen ja etelän helleenien usko kauneuteen.

Tämä uusi uskonto oli hänen mielestään jo horjuttanut 1800-luvun materialismin asemaa: Euroopan uudessa runoudessa tämä oli nähtävissä (s. 29):

»Sillä tämän sankarillis-esteettisen uskon pappeja ja profeettoja ovat taiteilijat: jokainen todellinen taideteos on paitsi kaunis, myös sankarillinen. Vasta uudessa uskonnossa taide löytää sen paikan, joka sille kuuluu. Kun taidetta kristinuskon aikana käytettiin vain sen palvontamenojen turhana koristeena ja kun valistus ei ymmärtänyt sen merkitystä, asettaa tulevaisuuden uskonto sen elämänmuotonsa keskipisteeksi.»

Kun Coudenhove-Kalergi rakensi uuden »uskontonsa» helleenien kauneushanteen ja germaanien sankaruushanteen varaan, oli kysymys niiden yhdistelmästä, joka muodosti perustan uudelle etiikalle. Hänen myö-

hemmissä teoksissaan sankaruusihanne korostui kauneusihanteen kustannuksella.

Jälkikäteen voidaan väittää, että Saksan kansallissosialistit nojautuivat osittain samankaltaisiin ihanteisiin. Coudenhove-Kalergin oma ajattelu ei kuitenkaan johtanut tähän suuntaan, vaan hänestä tuli päinvastoin fasismin ja antisemitismin tiukka vastustaja.

Kristinuskosta kirjoittaessaan Coudenhove-Kalergi näyttää tarkoittaneen kristinuskoa sen vanhassa kaikenkattavassa muodossa. Tähän näyttää perustuneen sekin, ettei hän katsonut Goethen olleen kristitty. Yleinen ja ymmärtääkseni oikea käsitys on, että Goethe oli kristitty, mutta hän ei sellaisenaan tunnustanut kirkon oppeja.

Kristillisyydellä oli edelleen paikkansa Coudenhove-Kalergin hahmottelemassa uudessa »uskonnossa» (s. 31):

»Kristinuskko tulee häviämään, mutta sen jäljet säilyvät Euroopan sieluelämässä. Sen jättämä perintö (Vermächtnis) kauneuden ja urheuden uskonnolle on rakkauden ajatus, joka on säilyttänyt ja säilyttää alkuperäisen merkityksensä (Ursprung).»

Maailman ja luonnon laki on harmonia

Uusi maailmankuva on Coudenhove-Kalergin mukaan harmonis-dynaaminen. Maailma koostuu voimista, jotka vaikuttavat joko matemaattisten lakien mukaan tai jotka ilmenevät elämänä, joka sulkee piiriinsä kaiken ja jota hallitsee harmonia.

Maailman ja luonnon laki on harmonia, joka »hallitsee kaikkea elektronista linnunratajärjestelmään saakka: se hallitsee myös ihmisiä». (s. 32)

Uusi maailmankuva pelastaa Jumalan ja arvot:

»Eettisen jumalakäsityksen epäjohdonmukaisuus on johtanut ensin keskenään ristiriitaisten oppien

järjestelmään ja sitten ateismiin: esteettinen jumaläkäsitys johtaa tästä labyrintistä ulos ja se pelastaa Jumalan ja arvot. Eettisen juuret ovat ihmisten muodostamassa yhteiskunnassa – esteettisen jumalallisessa luonnossa.

Kauneus elämän periaatteena ilmentää laajempaa arvojärjestelmää (Wertelehre) kuin etiikka. Kun se sulkee piiriinsä eettiset arvot, se poistaa sen arvojen kaksinaisuuden – ristiriidan hyveen ja kauneuden välillä – joka johti Euroopan sielun rikkoontumiseen ja tekopyhyyteen (Verlogenheit).»

Uuden etiikan lähtökohdat Coudenhove-Kalergi kuvasi näin (s. 33):

»Hyperettisten arvojen lähde on inhimillisten vaistojen esteettisyyden vaatimuksissa.

Etiikassa yksilö seuraa yhteiskunnan vaatimuksia – hyperetiikassa ihminen seuraa maailmankaikkeuden lakeja, jotka hänen esteettinen vaistonsa hänelle sanelee.

Luontojaan on olemassa vain yksi kategorinen imperatiivi: kauneuden imperatiivi. Se kääntää kukkia: kukkikaa! – puita: kasvaka! – eläimiä: lisääntykää! – kaikkea olevaista (alles Wesen): olkaa kauniita, olkaa vahvoja, kehittykää! Eriyisen kauneuden saavuttaminen on kaikkien ylin velvollisuus.

Hyperetiikka vaatii, ettei ihminen valitse helppoa ja mukavaa – vaan kauniin; että hän toimii ihanteiden mukaan – ei etujen. Tässä vaatimuksessa – rohkeasti pyrkiä kauneuteen – liittyy sankaruuden ihanne kauneuden ihanteeseen: sillä jokainen sankarillinen teko on kaunis; jokainen teko, joka uhraa kauneudelle, on sankarillinen.»

Kauneus ja urheus ovat Euroopan pelastamisen tavoite ja tie

Kauneuteen, iloon ja täydellisyyteen pyrkiminen oli Coudenhove-Kalergille harmonian tavoittelemista (s. 34):

»Elämän täyttymys (Lebenssteigerung) ilmenee valtana ja viisautena, rakkautena ja hedelmällisyytenä, kasvuna ja toimintana, vapautena ja urheutena. Harmonia ilmenee ruumiillisesti terveytenä, henkisesti viisautena, luonteessa jalomielisyytenä; sisäisenä harmoniana itsensä kanssa, rakkauden harmoniana suhteessa muihin ihmisiin, uskonnollisena harmoniana suhteessa maailmankaikkeuteen.

Kaiken hyperetiikan lopullinen päämäärä on kauneus – sen tie on urheus. Kauneus ja urheus ovat Euroopan pelastamisen tavoite ja tie.»

Kirjansa seuraavassa luvussa Coudenhove-Kalergi esitteli hyperetiikan ajatusta vielä tarkemmin (s. 37):

»Jumala oli oikeassa, kun hän luomistyönsä seitsemäntenä päivänä piti sen tuloksia *kauniina* (ei: hyvinä).* Sillä kauneus on maailmanperiaate (Weltprinzip). Maailma on kaunis, harmoninen ja järjestyksessä – elektronijärjestelmistä linnunratajärjestelmiin.»

»Kaikki ihmisen ulkopuolella oleva (ja ihmisen alitajuntaan liittyvä) elämä pyrkii kehittymään kohti täydellisyyttä; onnellisuudesta ja onnettomuudesta välittämättä; se on nautinnollisuuden vastaista (antihedonistisch), se on sankarillista, kehittyvää, esteettistä.

* Coudenhove-Kalergi nojautui Raamatun itävaltalaiseen käännökseen. Saksassa julkaistuissa Raamatuissa käytetään sanaa »hyvä». Alkuperäinen hepreankielinen sana voidaan kääntää molemmilla tavoilla.

Kauneuden rajattomassa valtakunnassa ihminen on vain yksi maakunta. Hyveellisyys on inhimillistä, kauneus on jumalallista. Kauneus elämän periaatteena luo korkeampaa etiikkaa. Estetiikaksi en voi sitä kutsua; onhan estetiikka vain murto-osa tuosta suuresta arvojen järjestelmästä (grosse Wertung). En voi kutsua sitä myöskään etiikaksi, sillä silloin se ei olisi erotettavissa niiden elämän sääntöjen kokonaisuudesta, jotka tähtäävät mukavaan ja pysyvään yhteisöelämään. Niinpä kutsun tätä etiikan ja estetiikan yhdistelmää hyperetiikaksi.»

Etiikan ja hyperetiikan välisiä eroja Coudenhove-Kalergi täsmensi vielä muun muassa seuraavalla tavalla (s. 41):

»Etiikka rajoittuu ihmisen luonteenominaisuuksien arvoon; hyperetiikka käsittää persoonallisuuden kokonaisuudessaan, sekä ruumiin että sielun.»

»Hyvä ihminen on etiikan ihanne; jalo ihminen on hyperetiikan ihanne. Jalo ihminen on ruumiiltaan ja sielultaan kaunis, puhdas ja hieno (vornehm), hän on urhoollinen ja uskollinen, rakastettava ja viisas, rehellinen ja oikeudenmukainen, antelias ja avaramielinen, kohtelias ja uljas. Tämä jalo ihminen on kaikkien kulttuurien päämäärä ...»

Taiteilija on ihminen jolla on muita enemmän elämää ja rakkautta

Luvussa »Kauneus ja rakkaus» Coudenhove-Kalergi palaa vielä taiteen merkitykseen hyperetiikassa (s. 42):

»Kauneus ei ole vain arvioinnin kohteen, objektin, funktio – vaan myös arvioijan, subjektin funktio. Mitä avarampi, suurempi, rikkaampi on ihmisen sielu, sitä kauniimpi on hänelle maailma.»

»Rakkaus ja kauneus ovat suhteessa toisiinsa; rakastamme sitä mikä on kaunista ja vain sitä; kaikki se mitä rakastamme (se on: minkä täytämme rakkaudellamme) tulee kauniiksi.

Taiteilija on ihminen, jolla on muita enemmän elämää ja enemmän rakkautta. Siksi hänen maailmansa on rikkaampi kauneudesta. Heijastuman tästä kauneudesta, jonka keskellä hän elää, nautimme hänen teoksissaan; niissä hän lainaa meille kauneutta näkevät silmänsä, hänen rikkaamman sydämensä. Jokaisessa luomuksessa nautimme sitten sen tekijän sielusta, johon taidenautinnon aikana eläydymme; kasvamme hänen suuruuteensa: nerous on hengen ja rakkauden yhdistelmä, maallisen elämän rikkain ilmenemismuoto.»

Hyperetiikan esittelyn Coudenhove-Kalergi päättää lukuun, jossa hän käsittelee sitä jälleen tulevaisuuden uskontona (s. 49–50):

»Hyperetiikan päämäärän tunnistamme aavistamalla maailmankaikkeuden tendenssit itsessämme ja ympärillämme, luonnonvietit ja luonnonlait; se on: kehitys kohti kauneutta. Tämä esteettinen evoluutio, joka loi solusta eläimen ja eläimestä ihmisen, näyttää meille tien oman persoonallisuutemme täydellistymiseen, meitä nyt ympäröivän ja tulevan maailman täydellistymiseen.»

»Tulevaisuuden uskonto, joka johdattaa eksyneen ihmisen takaisin luonnon tielle ja saattaa hänet sopusointuun kosmisen elämän kanssa, tulee olemaan hypereettinen.»

Kauneuden etiikka ja idän uskonnot

Kirjansa kolmannessa osassa »Kauneuden etiikka» Coudenhove-Kalergi yhdisti Eurooppaa varten kehittämiensä hyperetiikan idän uskontoihin (s. 51–52):

»Ihmiskunnan etiikan kaksi suurinta lainlaatijaa olivat Mooses ja Kungfutse. Valkoisen ihmiskunnan etiikka palautuu Moosekseen, keltaisen ihmiskunnan Kungfutseen.

Mooses ja Kungfutse muodostavat toisilleen vastakkaiset navat: Mooses perusti etiikkansa uskolle – Kungfutse tunteelle.»

»Kun lännen uskonnollinen etiikka vetoaa jumalalliseen käskyyn, saa ateistinen Kiinan etiikka oikeutuksensa Liltä. Li merkitsee harmonian kategorista imperatiivia: tahdikkuus, tasapaino, hyvä maku; se on esteettisten vaistojen lopullinen päämäärä; sisäinen kauneuden taju. Niinpä vastakkain ovat kungfutselainen jalon ihmisen ihanne ja juutalais-kristillinen hyvän ihmisen ihanne.»

Euroopan tilanne oli vakava:

»Se Euroopan moraalin romahdus, jonka me koemme, merkitsee kuolemanvaaraa eurooppalaiselle kulttuurille. Siksi Euroopalle ei ole olemassa tärkeämpää ja vakavampaa kysymystä kuin tämä: 'Kuinka on Euroopan moraalin pelastaminen ja uudistaminen mahdollista?'»

Coudenhove-Kalergi toteaa, että vastauksia on kolme: Kristus, Buddha ja Kungfutse.

Sellaiset suuret ajattelijat kuin Tolstoi ja Strindberg olivat Coudenhove-Kalergin mukaan tarjonneet paluuta vanhaan kristillisyyteen; tämän hän totesi käytännössä mahdottomaksi.

Toinen perusvaihtoehto oli buddhalaisen opin tie, jota Schopenhauer oli suositellut ja jonka puolesta teosofit puhuivat; tämäkin oli mahdoton tie: aktiivinen ja pohjoinen Eurooppa ei voinut tyytyä etelän mietiskelevään maailmankatsomukseen.

Mutta kolmas vaihtoehto oli hänen mielestään mahdollinen (s. 53–54):

»Niinpä ainoaksi ulospääsyksi eettisestä kaaok-

sesta jää Kungfutsen tie. Uskon romahtamisen jälkeen jää tunne ainoaksi lähtökohdaksi moraalilin uudistamiselle. Etiikan pelastamiseksi täytyy sen perusta muuttaa: sen jälkeen, kun se on vapautunut opin holhouksesta, se täytyy rakentaa uudelleen kauneuden pysyvälle perustalle.

Kant oli lännen Kungfutse. Hän korvasi ilmesytysetiikan luonnollisella, jumalallisen etiikan ihmillisellä. Hän on osoittanut joka ainoan ihmisen rinnasta uuden Siinain ja ihmisen omastatunnosta uudet lain taulut. Kategorisen imperatiivin löytämisen kautta hän vapautti etiikan mytologian holhouksesta.

Kant paljasti siveyden lain olemuksen – mutta ei sen lähdeä. Hänen siveyden laillaan ei ole yhteyttä luonnon muihin suuriin lakeihin. Hänen suuren oppilaansa Schillerin tehtäväksi jäi löytää siveyden lain juuret kauneuden valtakunnasta ja kytkeä siten etiikka estetiikkaan. Goethe täydensi omalla elämällään ja toiminnallaan tämän antiikin kalokagatian* uuden renessanssin. Nietzsche jatkoi hänen työtään: hän asetti tietoisesti kristillisen arvoparin 'hyvä-paha' tilalle vastakohtaisuuden 'jalo-alhainen', ja niin hänestä tuli kauneuden etiikan profeetta.»

Jalo ihminen on gentlemannin alkukuva

Nietzschestä Coudenhove-Kalergi siirtyi »gentlemanin etiikkaan» (s. 54):

»Nietzsche vaatii: Niinpä haluan ihmisiltä että he ovat: rehtejä itseään kohtaan ja niitä kohtaan jotka muutoinkin ovat heidän ystäviään; urhoollisia vi-

* Oppi ruumiin ja sielun ykseydestä.

hollisia vastaan; armollisia voitettuja kohtaan; aina kohteliaita.

Tämä Nietzsche'n vaatimus kattaa etiikan, joka oli olemassa jo ennen häntä ja joka leviää länsimaissa ilman uskonnollisia tai valtiollisia pakotteita: gentlemannin etiikka.»

»Gentlemanni-ihanne on syntynyt kunnian ritarillisesta etiikasta. Jalo ihminen on gentlemannin alkukuva.»

Coudenhove-Kalergi totesi, että gentlemannin ihanne koostui kahdesta osasta – eettisestä ja yhteiskunnallisesta ihanteesta. Jotta ikuinen gentlemanni-ihanne voitaisiin »pelastaa», tuli siihen liittyvä aikaan sidottu yhteiskunnallinen elementti »uhrata». Hän kirjoitti (s. 55–56):

»Kaikkien aikojen ja rotujen ihannegentlemanni on luotettava ja rehellinen, epätietokas ja hillitty, avaramielinen ja hyväsydäminen, urhea ja lempeä.

Ikuisen gentlemanni-ihanteen oleellisin vaatimus on: aina ja kaikkialla, missä kunnia ja etu ovat ristiriidassa, käydä empimättä kunnian puolesta ja eduntavoittelua vastaan; mieluummin toimia kauniisti kuin ovelasti. Gentlemanni-ihanteen lisävaatimus on 'reilu peli': koskaan ei tule käydä heikomman eikä aseettoman kimppuun tai pahoinpidellä häntä, eikä käyttää alhaisia keinoja, aina asettua heikomman puolelle vahvempaa vastaan, oikeuden puolelle oikeuden loukkausta vastaan, totuuden puolelle valhetta vastaan.

Todellinen gentlemanni tuntee kunnioitusta vanhoja kohtaan ja naisia kohtaan. Hän haluaa päästä sisäisen ja ulkoisen kauneutensa täydelliseen toteutumiseen sekä muodossa että sisälössä.

Eettisen gentlemanni-ihanteen riippumattomuus ajasta ja rodusta käy ilmi siitä, että aikam-

me kiinalainen filosofi Ku-Hung-Ming kääntää epäröimättä kungfutselaisen jalon ihmisen ihanteen englannin sanalla 'gentleman'. Siten hän samastaa Kiinassa ennen kristillisyyttä vallinneen ihanteen modernin Englannin ihanteeseen.»

Coudenhove-Kalergin »hyperetiikka» antaa aihetta kysymyksiin ja kommentteihin.

Tämän uuden etiikan nimi ei ole oikein onnistunut. Se luo mielikuvan tavanomaisen etiikan korkeammasta asteesta, mutta itse asiassa on kysymys *laadullisesti* uudenlaisesta etiikasta, joka vaikuttaisi »vanhan etiikan» rinnalla. Myöhemmin – vuonna 1931 – ilmestyneessä teoksessaan »Los vom Materialismus!» (Irti materialismista!) Coudenhove-Kalergi kohotti sen rinnalle toisen käsitteen »uusidealismi» (der neue Idealismus), jolle hän antoi osapuilleen saman merkityksen kuin sanalle »hyperetiikka».

Toinen huomautukseni on se, että Coudenhove-Kalergi näyttää sivuuttavan etiikan yleisen lähtökohdan, toisten ihmisten ihmisarvon kokemisen ja tunnustamisen. Toisaalta hänen »hyperetiikkansa» johtaa samaan lopputulokseen, gentlemanni-ihanteeseen, jonka mukaan ihminen tavoittelee kauneutta ja harmoniaa myös suhteissaan toisiin ihmisiin.

Oleellinen ero tavanomaiseen etiikkaan oli siinä, että pyrkimys kaikkinaiseen kauneuteen oli Coudenhove-Kalergille ihmisen kaikkea toimintaa hallitseva kosminen ominaisuus. Se johti omaehtoiseen eettiseen toimintaan, josta ihminen sai välitöntä tyydytystä. Tavanomaisessa – ja nimenomaan uskontoihin liittyvässä – etiikassa hyvän ihmisen normi tulee yleensä ulkoa annettuna käyttäytymissääntönä, jonka rikkomisesta jouuu kärsimään ja jonka noudattaminen palkitaan.

Coudenhove-Kalergin kauneuden etiikka ja tavanomainen etiikka voivat tietysti toimia rinta rinnan, toinen toistaan tukien.

Kukaan ei halua olla ruma, jokainen haluaa olla kaunis

Teoksensa »Krise der Weltanschauung» lopussa Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että kauneuden etiikan huippu oli sielun kauneus, johon voitiin päästä sielun hygienian, gymnastiikan ja kosmetiikan avulla – pitämällä huolta sielun terveydestä, voimistamalla sitä ja huolehtimalla sen kauneudesta.

Sielun hygienian lähtökohtana on käsitys, että ihmisen luonto on perustaltaan hyvä; tämä oli sekä Kungfutsen että Nietzschen käsitys. Tämän ymmärtämisellä oli syvälle käyvät vaikutukset (s. 58):

»Silloin sielullisen terveyden ymmärtäminen ja hoito tulisivat yhtä yleisiksi kuin ruumiillisen terveyden ymmärtämys ja hoito. Silloin moraalia opetetaan, ei saarnata.»

Sielun gymnastiikka perustui sen ymmärtämiseen, että jokainen ihmisen teko – oli se sitten jalo tai alhainen – jättää jälkensä hänen sieluunsa. Siveellisillä teoilla sielua voitiin vahvistaa. Askeesi oli tehokasta sielun valmentamista.

Kosmetiikka tähtäsi sielun pitämiseen puhtaana ja kauniina (s. 59–60):

»Ihmisten tulee tunnustaa, että jalomielisyys on sama kuin sisäinen kauneus – alhaisuus sama kuin sisäinen rumuus. Että estetiikka ja etiikka ovat olemukseltaan identtiset, vain niiden kohteet ovat erilaiset: sillä estetiikka on oppi kauneudesta meidän ympärillämme – etiikka on oppi kauneudesta meidän sisällämme.»

Kirjan perusfilosofia huipentui tähän (s. 61):

»Sitten kun ihmiset ovat ymmärtäneet, että jalon ja alhaisen välinen vastakohtaisuus on luonteeltaan esteettinen – silloin he alkavat itsestään pyrkiä toimimaan jalosti: sillä kukaan ei halua olla

ruma, jokainen haluaa olla kaunis. Aivan kuten jokainen ympäröi mielellään itsensä kauniilla esi-neillä – aivan samoin tulee ihmisille halu kehittää mieluummin kauniita luonteenpiirteitään kuin ru-mia. Ja kysymykseen, miksi he toimivat jalosti, he tulevat vastaamaan: *Koska se on kaunist!*»

Määräämisvalta kunnollisimmille ja viisaimmille, työn ja hengen ylimystölle

Politiikassa tuli Coudenhove-Kalergin mukaan pyrkiä luomaan järjestelmä, jonka kautta johtotehtäviin valit-taisiin sellaisia ihmisiä, jotka ovat henkisesti ja siveel-lisesti kanssaihmissiään ylempänä – tarvittiin poliittisen elämän ylimystö (Aristoi). Tätä järjestelmää hän kutsui uusaristokraattiseksi (neo-aristokratisch).

Coudenhove-Kalergi hahmotteli järjestelmää, joka perustuisi epäsuoraan demokratiaan (s. 72):

»Ensiksi on suora vaalitapa korvattava epäsuoralla: joukkojen ei tule valita johtajia vaan luottamusmiesten. Näitä vaatimuksia vastaa mitä suurimmassa määrin neuvostojärjestelmä. (Teoriasa, ei venäläisessä muodossa toteutettuna.) Sen mukaan kylän tai tehtaan väki valitsee johtajan, jonka se henkilökohtaisen kanssakäymisen perusteella tuntee ja johon se luottaa; nämä valitsevat edelleen keskuudestaan luottamushenkilöt, joiden he toivovat edustavan heitä parhaimmin maakuntaneuvostossa; kunnes lopulta näiden moninaisten valintojen kautta pääsevät korkeimpaan neuvostoon pystyvimmät, työn ylimystö (die Aristoi der Arbeit).»

Välillisillä vaaleilla valitun parlamentin, »korkeimman neuvoston» rinnalla toimisi »henkinen ylähuone», jonka valitsisi maan älymystö. Näin syntyisi kaksikamarinen järjestelmä (s. 76):

»Vain yhdistämällä nämä molemmat epädemokraattisesti valitut kamarit saatettiin toteuttaa se uus-aristokraattinen periaate, joka yhdistää aristokratian ja demokratian edut toisiinsa: määräämisvalta olisi kunnollisimmilla ja viisaimmilla, työn ja hengen ylimystöllä, ilman että nämä voisivat erottaa toisistaan omia etujaan ja enemmistön etuja.»

Nämä Coudenhove-Kalergin ajatukset tuntuvat nykyaikaisen ajattelun valossa varsin taantumuksellisilta. Niissä on kuitenkin oma viisautensa.

Viime aikoina länsimaissa on populismin hengessä yhä enemmän siirrytty suoraan demokratiaan: suoriin kansanvaaleihin ja kansanäänestyksiin. Tätä monet kritisoivat ennen muuta siksi, että tiedotusvälineet kykenevät nykyään niin paljon manipuloimaan ihmisiä.

Jo 1920-luvulla Coudenhove-Kalergi näki suoran kansanvallan vaarat: ennen muuta sen, että se antaisi mahdollisuuden demagogialle. Epäsuorassa demokraatiassa korostui hänen mielestään asiantuntemus ja harjonta.

Muiden muassa Britannian ja Saksan valtiollisissa järjestelmissä Coudenhove-Kalergin esittämät periaatteet on otettu huomioon. Brittiparlamentin ylähuone on – tai ainakin sen tulisi olla – brittiläisen ylimystön kamari, jossa gentlemannit ja ladyt tekevät päätöksiä kansakunnan asioista. Saksassa on tiukasti pitäydytty edustukselliseen demokratiaan, ja muun muassa liittopresidentti valitaan liittopäivillä.

Toisaalta on selvää, että Richard Coudenhove-Kalergin ajattelu ei ollut sanan nykyaikaisessa merkityksessä demokraattista. Tämä käy vielä selvemmin ilmi teoksesta »Los vom Materialismus!», missä hän kehitti edelleen ideaansa aristokraattisesta poliittisesta järjestelmästä. Se näyttää perustuneen siihen, että hän oli menettänyt uskoaan ihmisten, »massojen» kykyyn kehittyä ja kasvaa ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä – he olivat alttiita demagogialle.

Irti materialismista, suunnannäyttäjäksi uusidealismi

Vaikkakaan 1920- ja 1930-luvun Coudenhove-Kalergia ei siis voida pitää nykyajan mittapuun mukaan demokraattina, hän puolusti noinkin aikoina tiukasti demokraattista järjestelmää sekä bolševismia että fasismia vastaan – yhtenä vahvana osoituksena tästä on hänen teoksensa »Totaler Staat – Totaler Mensch» vuodelta 1937. Tämän kirjan nimeä on vaikea kääntää suomeksi. Teoksen perusajatus on se, että vaihtoehtoina ovat vahva, totaalinen valtio tai ehyt, kokonainen ihminen.

Vuonna 1931 ilmestyneen teoksen »Los vom Materialismus!» pääsanoma oli – kuten nimikin sanoo – se, että Euroopan ja maailman tulevaisuutta tuli rakentaa idealismin, ei materialismin, pohjalle.

Tässäkin teoksessa Coudenhove-Kalergi kirjoitti siitä maailmankatsomuksen kriisistä, johon Eurooppa ja yleensäkin länsimaat olivat joutuneet sen jälkeen, kun luonnontieteiden kehitys oli murentanut kirkon ja uskonnon keskeisen aseman ihmisten elämässä.

On opittava jälleen suunnistamaan Pohjantähden avulla

Vuosisatojen ajan kristinusko oli ollut kompassi länsimaiden ihmisille, mutta nyt materialismi oli lyönyt sen rikki. Uudeksi suunnannäyttäjäksi Coudenhove-Kalergi esitti uusidealismia. Se ei kuitenkaan ollut kompassi, vaan sen tuli opettaa ihmisiä jälleen katsomaan taivaalle ja lukemaan tähtikarttaa – suunnistamaan Pohjantähden avulla (s. 232):

»Paluu materialismista merkitsee ihmisen paluuta elämän ja luonnon syliin. Vuosituhansien ajan ihminen on tehnyt syntiä luontoa kohtaan; hän haluaa tehdä itsensä maailman keskipisteeksi, maalliseksi epäjumalaksi, Jumalan vastapeluriksi. Tämän suuren kapinan viimeinen vaihe on materialismin aikakausi, joka etäännyy mahdollisimman kauaksi kaikesta orgaanisesta elämästä ja koko luonnosta. Tämän vieraantumisen symboleja ovat nykyaikaiset suurkaupungit, materialistisen elämänmuodon keskukset, jotka täyttää viha, pahuus ja epätoivo.

Ihmisen pitää tunnustaa, että hän on luonnostaan (aus seiner Schuldt) luonnon ja elämän liittolainen. Ja hänen pitää valmistautua palaamaan osaksi maailmankaikkeutta. Palaamaan Jumalan luo.»

Länsimaat ovat vakavasti sairaat, kirjoitti Coudenhove-Kalergi. Ongelmat johtuivat perimmältään materialismista ja siitä, että länsimaiden ihmiset olivat luopuneet uskosta. Niinpä niiden ratkaiseminen oli mahdollista vain irrottautumalla materialismista ja toimimalla uusidealismien pohjalta.

Richard Coudenhove-Kalergin ajatukset saattaisivat yhdistää uskontoja, kulttuureja ja kansoja

On vahinko, etteivät Richard Coudenhove-Kalergin filosofiset teokset ole tulleet laajemmin tunnetuiksi.

Coudenhove-Kalergin kehittämät ajatukset hyperetiikasta ja uusidealismista olisivat saattaneet tulla tärkeäksi osaksi Eurooppaa yhdistävää arvojärjestelmää. Niissä yhdistyivät eurooppalaisen ajattelun keskeiset perinteet.

Filosofisissa töissään Coudenhove-Kalergi kehitti

kuitenkin myös laajempaa synteesiä: hyperetiikassa hän yhdisti eurooppalaiseen hengenperintöön myös itämaisen viisauden. Tästä syystä hänen ajatuksensa olisivat saattaneet ja saattaisivat edelleen toimia uskontoja, kulttuureja ja kansoja yhdistävänä tekijänä myös maailmanlaajuisesti.

Yksi kysymys Coudenhove-Kalergin filosofiassa minua erityisesti askarruttaa. Ymmärtääkseni Friedrich Hegel on vaikuttanut voimakkaasti hänen ajatteluunsa. Miksi hän ei kirjoissaan mainitsekaan Hegeliä?

Johtuuko tämä kenties siitä, että Hegelin ajattelun pohjalta syntyi kovin erilaisia koulukuntia aina marxilaisuutta myöten? Halusiko hän välttää sekaantumasta näiden koulukuntien kiivaisiin kiistoihin?

Mielenkiintoinen yhtymäkohta löytyy Coudenhove-Kalergin hyperetiikan ja yhden tunnetun Hegelin oppilaan, Rudolf Steinerin, välillä: Steiner-pedagogiikka. Eikö Steiner-koulujen opetusmenetelmä – ennen muuta taidekasvatuksen osuus – ole lähellä kauneuden etiikkaa? Vaikka en itse ole omaksunut steinerilaista antroposofiaa, pidän tätä opetusmenetelmää arvokkaana.

Vuosikymmenten varrella filosofia jäi Coudenhove-Kalergin kirjoissa sivummalle. Vuonna 1966 julkaisemassaan teoksessa »Paneuropa 1926 bis 1966» (Paneurooppa vuodesta 1926 vuoteen 1966) hän kuitenkin kirjoitti filosofiaansa perustuen sosialismista ja kapitalismista, Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain uhkasta eurooppalaiselle kulttuurille. Hänen mielestään Euroopan tuli oman perinteensä pohjalta – oma sielunsa säilyttäen – löytää itselleen niistä riippumaton kolmas tie.

Nuoruuden filosofiset työt ovat mielestäni Coudenhove-Kalergin parhaimpia. Teoksessa »Krise der Weltanschauung» hän esitti pelkistetyssä muodossa näkemys, joka puhuttelee myös nykypäivän ihmistä.

1930-luvun teoksessa »Los vom Materialismus!» Coudenhove-Kalergi korosti sankaruuden ihannetta tavalla, joka jätti varjoonsa hänen ajattelunsa toisen puolen – kauneuden ihanteen –, joka on mielestäni näistä kahdesta tärkeämpi. Toisaalta hän laajensi näkemystään yleiseksi materialismin vastaisuudeksi.

Vanhemmalla iällään Coudenhove-Kalergi kirjoitti filosofista varsin vähän.

1910-luvun lopulla ja 1920-luvun alussa Richard Coudenhove-Kalergi kirjoitti Euroopan rikkoontuneesta sielusta, siitä maailmankatsomuksellisesta kriisistä, johon Eurooppa ja koko länsimainen kulttuuri olivat joutuneet.

Nyt elämme vielä syvemmissä kriisissä. Luonnontieteiden ja tekniikan uusimmat saavutukset ovat rikkooneet edelleen sitä maailmankuvaa, jonka varassa eurooppalaiset aikoinaan toimivat. Uudenlaiset eettiset ongelmat ovat nousseet esiin. Kuinka meidän tulee suhtautua esimerkiksi geenitekniikkaan ja perintötekijöiden manipulointiin?

Näinä aikoina ihmiset – varsinkin herkkätuntoiset nuoret – etsivät hämmentynein mielin vastauksia perustavanlaatuisiin kysymyksiin.

Miten elämä maapallolle on syntynyt, mistä ihminen on tullut, mikä on ihmiselämän tarkoitus? Mitkä sisäiset ja ulkoiset voimat vaikuttavat ihmisyksilön ja yhteiskuntien kehitykseen? Kuinka meidän on toimittava, että saisimme itsellemme, läheisillemme, omalle kansakunnallemme ja koko ihmiskunnalle hyvän elämän? Kuinka voimme estää sodat ja muun väkivallan, kuinka voimme vahvistaa rauhaa ja varjella elämää? Kuinka rakkaus voisi voittaa vihan? Kuinka voimme rakentaa vapauden, veljeyden ja tasa-arvon yhteiskunnan?

On kysymys ihmiskuvasta ja maailmankuvasta. On kysymys elämän ja politiikan arvoista ja tavoitteista. Vastauksia näihin kysymyksiin on viime kädessä etsittävä filosofista.

Filosofisissa teoksissaan Richard Coudenhove-Kalergi antaa aineksia tällaiseen pohdiskeluun.

II

Paneurooppa – rauhanomaisen yhteistyön Eurooppa osaksi maailmanyhteisöä

Älymystö jakautui Wilsonin ja Leninin kannattajiin, demokraatteihin ja kommunisteihin

Vuonna 1958 ilmestyneessä muistelmakirjassaan »Eine Idee Erobert Europa» Coudenhove-Kalergi kertoi »Paneuroopa»-kirjan taustasta.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen talvikuukausina 1918–1919 Pariisissa neuvoteltiin rauhansopimuksesta. Sitä Coudenhove-Kalergi luonnehti taisteluksi Yhdysvaltain presidentin Woodrow Wilsonin ja eurooppalaisten nationalistien välillä.

Coudenhove-Kalergi kertoi aikoneensa kirjoittaa presidentti Wilsonille antaakseen hänelle tukea, mutta luopuneensa hankkeesta.

Hänellä oli ollut kaksi muuta tietä vaikuttaa: kirjoittaa artikkeleita tai ryhtyä poliitikoksi. Viimeksi mainitusta vaihtoehdosta hän kirjoitti näin (s. 88):

»Olisin myös voinut yrittää tulla parlamentaarikoksi. Mutta en löytänyt yhtään puoluetta, joka olisi vastannut ihanteitani. Mitä etsin enkä löytänyt oli ei-materialistinen sosialismi.»

Niinpä Coudenhove-Kalergista tuli vapaa kirjoittaja.

Kirjassaan Coudenhove-Kalergi kertoi, kuinka tuo-

hon aikaan Euroopan sielusta kamppaili kaksi profeetta: Wilson ja Lenin.

Wilsonista hän kirjoitti näin (s. 88):

»Wilson oli rauhan ja vapauden profeetta. Hänen suuri maailmanvisionsa perustui amerikkalaiselle ihanteelle. Kaikkien niiden yksilöiden ja kansojen, jotka olivat siihen saakka eläneet orjuudessa, piti tulla vapaiksi ja turvata yhteistyöllä rauha itselleen. Kansainliiton piti olla alkusoitto Maailman Yhdysvaltojen perustamiselle.»

Ja Leninistä (s. 89):

»Sillä aikaa kun länsi unelmoi kansainliitosta ja ikuisesta rauhasta, varustautui Lenin maailmanvallankumoukseen.

Myös Lenin tahtoi liittää koko ihmiskunnan yhdeksi ainoaksi yhteisöksi. Mutta tämän edellytyksenä hän näki olevan sen, että yhteiskunnassa toteutetaan syvälleikävä rakennemuutos. Niin kauan kun kapitalistinen järjestelmä oli vallalla, ei hänen näköpiirissään ollut rauhaa eikä vapautta eikä oikeudenmukaisuutta.»

Niinpä »Keski-Euroopan älymystö jakautui Wilsonin ja Leninin kannattajiin, demokraatteihin ja kommunisteihin».

Pariisissa aikaansaatu rauhansopimusta Coudenhove-Kalergi piti onnettomana, kun eurooppalainen nationalismi löi Wilsonin. Hän kirjoitti (s. 96):

»Ainoa toivo, joka tälle rikkirevitylle Euroopalle jäi, oli Kansainliitto. Vielä näytti olevan mahdollista, että Genevessä voitaisiin korjata se, mikä Pariisissa oli rikottu. Sillä sopimuksessa Kansainliitosta oli kohta, jonka mukaan kestäättömiksi käyneet sopimukset voitiin tarkistaa.

Mutta tämäkin toivo romahti. Yhdysvaltain senaatti kieltäytyi ratifioimasta sopimusta Kansainliiton perustamisesta. Wilson sairastui toivottomasti ja hänen puolueensa koki tappion. Eristäytyvä Amerikka jätti Euroopan oman onnensa nojaan.»

Kaikki voimat taisteluun kansojen välisen rauhan puolesta

Toisen maailmansodan varjo alkoi vähitellen tulla näkyviin. Tämän vaaran torjumisen Coudenhove-Kalergi koki nuoren sukupolven tärkeimmäksi tehtäväksi, ja hän päätti panna kaiken voimansa taisteluun kansojen välisen rauhan puolesta.

Ajatus Paneuroopasta syntyi maailmanlaajuisen ajattelun pohjalta ja Kansainliiton vahvistamisen tarkoituksessa (s. 105):

»Etsin mallia, jonka avulla Yhdysvaltain olisi mahdollista liittyä Kansainliittoon luopumatta Monroe-opista. Ilman Amerikkaa Kansainliitto oli jäävä tyngäksi ja menettävä merkityksensä. Amerikan kanssa siitä voisi tulla uuden ja paremman aikakauden alkusoitto.»

Coudenhove-Kalergi havaitsi, että kun demokraattinen Eurooppa rajoittui Neuvostoliittoon ja kun toisaalta oli olemassa brittiläinen maailmanvalta, oli mahdollista jakaa koko maailma suuralueisiin, joista yksi olisi demokraattinen Eurooppa:

»Tämä antoi minulle avaimen maailman jakamiseen suuralueiksi, mikä antaisi Yhdysvalloille ja Neuvostoliitolle mahdollisuuden liittyä Kansainliittoon.»

Muut suuralueet olivat jo olemassa – tarvittiin vain Euroopan järjestäytyminen, Paneurooppa.

Vuoden 1922 puolivälissä Coudenhove-Kalergi kirjoitti Itävallassa ja Saksassa ilmestyneisiin lehtiin artikkelin Paneurooppa-ajatuksesta. Vuonna 1966 ilmestyneessä kirjassaan »Paneuroopa 1926 bis 1966» hän perusteli nimen »Paneurooppa» valintaa näin (s. 58):

»Valitsin nimen 'Paneurooppa', jotta en herättäisi vaikutelmaa, että haluaisin luoda amerikkalaisen mallin mukaisen keskittyneen eurooppalaisen

liittovaltion, vaan lähinnä vain eurooppalaisen vastineen 'panamerikkalaiselle unionille', joka oli liittänyt Amerikan kaksoismantereeseen yhteen itenäisten valtioiden löyhäksi yhteisöksi.»

Kirja »Paneurooppa» ilmestyi vuonna 1923.

Paneurooppa-kirjan lähtökohtana oli historia, 1800-luvun tilanne, jolloin Euroopan silloiset suurvallat – Englanti, Venäjä, Saksa, Itävalta-Unkari, Ranska ja Italia – olivat myös maailman valtiaita.

Eurooppaa uhkasivat Venäjän sotilaallinen hyökkäys ja Amerikan taloudellinen ylivoima

1900-luvun alussa Euroopan maiden asema maailmanvaltoina oli romahtanut. Kirjassaan Coudenhove-Kalergi eritteli tämän poliittisen mullistuksen syitä.

Paneurooppa-teoksen sanomaa ajatellen mielenkiintoisimmat olivat hänen arvionsa Britannian ja Venäjän aseman muotoutumisesta (s. 12–13):

»Brittiläinen maailmanvalta kasvoi ulos Euroopasta sisäisen rakenteensa uudelleenmuotoutumisen kautta. Kun se oli aikaisemmin ollut eurooppalainen valtio, jolla oli ulkoeurooppalaisia siirtomaita, siitä tuli tämän vuosisadan alussa manner-ten välinen liittovaltio.» – »Englanti ei nyt enää hallitse yli valtameren ulottuvaa maailmanvaltaansa, vaan johtaa sitä vain ensimmäisenä vertaistensa joukossa. Britannia muuttui eurooppalaisesta suurvallasta mannertenväliseksi maailmanmahdiksi.»

»Venäläinen maailmanvalta kasvoi ulos Euroopasta sisäisen rakenteensa uudelleenmuotoutumisen kautta. Kun Venäjän keisarikunta oli eurooppalainen valtio, jolla oli aasialaisia siirtomaita, poisti Venäjän vallankumous Uralin Euroopan rajana. Nykyään Venäjä on vailla siirtomaita ole-

va liittovaltio, jonka suurempi osa sijaitsee Aasiassa ja pienempi Euroopassa.

Sosialististen neuvostotasavaltojen liitto on nykyään euraasialainen maailmanvalta. Kun se asetuu enemmän tai vähemmän vastarintaan Euroopan kansoja kohtaan, se esiintyy Aasian kansojen vapauden esitaistelijana. Venäjän irtisanoutuminen demokraattisesta eurooppalaisesta järjestelmästä merkitsee poliittisesti sen astumista ulos Euroopasta. Sen läntiset osat, jotka tunsivat enemmän vetovoimaa Eurooppaan kuin Venäjään, sanoutuivat tästä irti ja liittyivät eurooppalaiseen valtiojärjestelmään (Suomi, Viro, Latvia, Liettua, Puola).

Euroopan itäraja ei ole enää Uralilla, vaan poliittisella rajalla Venäjän ja sen demokraattisten naapurimaiden välillä.

Venäjä muuttui eurooppalaisesta suurvallasta euraasialaiseksi maailmanvallaksi.»

Muut muutokset olivat Japanin nousu suurvallaksi, Yhdysvaltain kohoaminen maailman mahtavimmaksi valtioksi sekä Euroopan oma alamäki.

Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että kerran pelättyä Eurooppaa nyt sääliteltiin. Eurooppa oli joutunut hallitsevasta asemasta puolustuskannalle: sitä uhkasivat nyt Venäjän sotilaallinen hyökkäys ja Amerikan taloudellinen ylivoima.

Luvussa »Tekniikka ja politiikka» Coudenhove-Kalergi perusteli kansainvälisen yhteistyön tarvetta sillä, että maailma oli tulossa päivä päivältä pienemmäksi sen vuoksi, että liikennetekniikka kehittyi nopeasti ja matka-ajat lyhenivät.

Poliittisen tekniikan tuli mukautua kulkuvälineiden tekniikkaan – muutoin syntyisi vaarallisia jännitteitä. Kuvaavaa hänen mielestään oli se, että teknisesti kehittyneimmässä maanosassa Amerikassa oli ryhdytty soveltamaan uusia valtiollisen järjestäytymisen menetelmiä ottamalla käyttöön »rauhanomaisten valtioliittojen järjestelmä, joka huipentui panamerikkalaisessa unio-

nissa ja ajatuksessa Kansainliitosta». (s. 17) Coudenhove-Kalergin mielestä nyt tuli yleisemminkin ryhtyä muodostamaan valtioliittoja.

Suurvaltojen paikalle alueelliset valtioryhmät

Luvussa »Maailmanvallat suurvaltojen sijaan» Coudenhove-Kalergi hahmotteli uutta maailmanjärjestystä, jossa suurvaltojen paikalla olisivat alueelliset valtioryhmät (s. 18):

»Suurvaltojen muodostaman vanhan järjestelmän täytyi tehdä tilaa uudelle järjestelmälle, joka koostui maailmanvalloista.

Valtion tason ja ihmiskunnan tason väliin on syntynyt uusi taso: *valtioryhmät*.

Wilsonin yritys pystyttää maailmanlaajuinen Kansainliitto on epäonnistunut: sen sijaan on kuitenkin syntynyt tai alkanut muodostua *useita kansainliittoja*.»

Näillä »kansainliitoilla» Coudenhove-Kalergi tarkoitti Neuvostoliittoa, Britanniaa siirtomaineen, Panamerikkaa ja Kiinaa. Euroopassa hän totesi olevan meneillään hajaantumisprosessi, jossa monet kansakunnat ovat tulleet itsenäisiksi. Hän jatkoi (s. 19):

»Ellei Euroopan kansojen vapautumiseen liity niiden yhtyminen, hotkaisevat kasvavat maailmanvallat lyhyessä ajassa Euroopan valtiot.»

Coudenhove-Kalergi totesi Euroopan muodostavan uhan koko maailmalle samaan tapaan kuin Balkan oli vuosisatojen ajan uhannut Euroopan rauhaa ja turvallisuutta. Tästä syystä Euroopan tuli yhtyä (s. 22):

»Euroopan kysymys tulee ratkaistuksi vasta kun sen kansat liittyvät yhteen. Tämä yhteenliittymi-

nen tapahtuu joko vapaaehtoisesti muodostamalla *paneurooppalainen valtioliitto* – tai väkivalloin siten, että Venäjä valloittaa Euroopan.»

Hieman myöhemmin Coudenhove-Kalergi palasi Neuvostoliiton muodostamaan uhkaan (s. 25):

»Vielä on aikaa pelastaa Eurooppa tältä kohtalolta. Pelastuksen nimi on *Paneurooppa*: kaikkien valtioiden Puolasta Portugaliin poliittinen ja taloudellinen liittyminen yhteen valtioliitoksi.»

Demokratian hylännyt Venäjä ei kuulunut Paneurooppaan

Seuraavassa luvussa Coudenhove-Kalergi käsitteli tarkemmin Euroopan rajoja. Hän totesi, ettei ollut olemassa Euroopan mannerta, vaan tämä maanosa oli Euraasian mantereen niemimaa – samaan tapaan kuin Intia, jota voitaisiin kutsua maanosaksi vähintään yhtä vahvoihin perusteisiin kuin Eurooppaa.

Lännessä, etelässä ja pohjoisessa Euroopalla oli selvät merirajat, mutta idässä sen rajaksi oli vain määritelty Uralin vuoristo, joka kuului maantieteellisesti Aasiaan. Coudenhove-Kalergi totesi tähän päädytyn myös siksi, että viimeisten parin vuosisadan ajan se oli ollut Venäjän poliittinen raja. Tämä Euroopan itäraja oli ollut liikkuva (s. 27):

»Käsite Eurooppa syntyi maantieteellisten, poliittisten ja kulttuuritekijöiden sekoituksena. Tämän maanosan pohjois-, etelä- ja länsiraja määräytyivät maantieteen mukaan – itäraja politiikan perusteella. Siksi Euroopan itäraja on ollut alati horjuva: Reiniltä Uralille, Adrianmereltä Kaspianmerelle.»

Euroopan valtioiden liittyminen yhteen oli käynyt mahdolliseksi sen vuoksi, että ensimmäisen maailman-

sodan jälkeen kaikki maat olivat demokraattisia. Nyt oli tie auki »Euroopan yhdysvaltojen, paneurooppalaisen valtioliiton» muodostamiseen.

Coudenhove-Kalergi kirjoitti edelleen, että tämän muutoksen kanssa osui ajallisesti yhteen Britannian ja Venäjän irrottautuminen Euroopasta: Britannia oli asettanut tämän yhteistyön eurooppalaisten etujen edelle muodostamalla liittovaltion merentakaisien siirtomaidensa kanssa ja Venäjä oli sosialismiin siirtyessään eronnut Euroopan demokraattisesta järjestelmästä. Hän jatkoi (s. 31):

»Uralin ja Kaukasuksen sijaan tuli raja, joka erottaa neuvostojärjestelmän eurooppalaisesta demokratiasta. Tämä raja vastaa suunnilleen Euroopan niemimaan maantieteellistä perustaa.»

Coudenhove-Kalergi ei kuitenkaan pitänyt mahdottomana, että tämä poliittinen raja tulevaisuudessa siirtyisi:

»Ural ei enää koskaan tule olemaan Euroopan ja Aasian välinen raja. On mahdollista, että Venäjä yhdistyy jälleen Eurooppaan: mutta silloin ei rajaa Aasian ja Euroopan välillä muodosta Ural vaan Altaivuoristo – ja Eurooppa rajoittuu Kiinan ja Japanin valtakuntiin sekä Tyyneenmereen.

On myös mahdollista, että Venäjä tunkeutuu länteen muodostaakseen yhdessä saksalaisten ja länsislaavien kanssa vastapainon anglosaksisille Länsi-Euroopan maille: silloin Euroopan raja olisi Reinillä ja Alpeilla, kuten Rooman valtakunnan aikana, kunnes uudet kansainvaellukset huuhtoisivat tämänkin rajan pois.»

Coudenhove-Kalergi tiivistä sanottavansa toteamalla, että silloinen Eurooppa ulottui yhtä kauas itään kuin demokraattinen järjestelmä.

Myös kulttuurin alalla Venäjä oli Coudenhove-Kalergin mukaan irrottautumassa Euroopasta. Venäjä oli ollut osa eurooppalaista kulttuuria, mutta nyt moni seikka puhui sen puolesta, että Venäjällä pyrittiin luomaan

uutta kulttuuria, jossa aasialainen ja eurooppalainen kulttuuri yhtyisivät toisiinsa. Tässäkin hän näki muutoksen mahdollisuuden (s. 33–34):

»Voisihan käydä niinkin, että Venäjä tauon jälkeen jatkaisi keskeytynyttä eurooppalaistumistaan ja laajentaisi eurooppalaisen kulttuurialueen Tyynellemerelle saakka.

Niin kauan kun Venäjän kulttuurin tulevaisuutta ei tunneta, muodostaa Euroopan poliittinen itäraja Venäjää kohtaan myös eurooppalaisen kulttuuriyhteisön itärajan.»

Turkki – aasialainen maa jolla oli siirtokunta Euroopassa

Paneurooppaan ei kuulunut myöskään Turkki. Paneuroopan rajat Coudenhove-Kalergi määritteli näin (s. 34–35):

»Eurooppa poliittisena käsitteenä pitää sisällään Neuvostoliittoa lukuun ottamatta kaikki manner-euroopan valtiot mukaan lukien Islanti, jonka personaaliunioni yhdistää Tanskaan. Euroopanpuoleisen Turkin jäännös kuuluu poliittisesti Aasiaan; se on aasialainen siirtomaa Euroopan maaperällä – aivan kuten Gibraltar on brittiläinen siirtomaa Euroopan maaperällä.

Mainitsen poliittisen Euroopan käsitteen erotukseksi sen maantieteellisestä kaksoisolennosta, Paneuroopasta.

Tiedän, että tämä määritelmä nostattaa vastarintaa; että esitetään vastalause, ettei Eurooppaa ilman Englantia ja Venäjää saisi kutsua »Paneuroopaksi», koko Euroopaksi. Tämä vastalause on teoreettisesti oikeutettu, mutta käytännössä merkityksetön. Myös panmerikkalaisen unionin ulkopuolelle jäivät Kanada ja Amerikassa olevat Euroopan siirtomaat. Yhtä vähän käsitti Demost-

heneen panhellenistinen liike kaikki Kreikan valtiot. Olen valinnut käsitteen 'Paneurooppa' tuodakseni esille yhtäläisyyden panamerikkalaisuuteen ja panhellenismiin.»

Iso-Britannia – maailmanvalta jonka intressit olivat Euroopan ulkopuolella

Otsakkeen »Pien-Eurooppa vai suur-Eurooppa» alla Coudenhove-Kalergi toisti käsityksen, ettei Venäjä voinut kuulua paneurooppalaiseen yhteistyöhön.

Britanniasta hän kirjoitti näin (s. 38–39):

»Englantia koskevan kysymyksen vaikeus on siinä, että yhtäältä Iso-Britannia ja Irlanti epäilemättä kuuluvat Eurooppaan maantieteellisesti, kun taas toisaalta brittiläistä maailmanvaltaa on mahdotonta pitää eurooppalaisena valtiona. Lisäksi on otettava huomioon, että englantilainen kulttuuri on eurooppalaisen kulttuurin oleellinen ainesosa.

Suureurooppalaiset eivät voi kuvitellakaan 'Euroopan yhdysvaltoja' ilman Englantia. He tahtovat tehdä Britanniasta eurooppalaisen liittovaltion. Sellaisella politiikalla Paneurooppa saisi lisää voimaa, mutta se menettäisi yhtenäisyyttä. Sillä Eurooppa, johon kuuluisivat Australia, Kanada ja Etelä-Afrikka, ei olisi enää mikään Eurooppa vaan mannertenvälinen maailmanvalta. Tämän eurooppalaisen liiton suurimmat ja rikkaimmat jäsenet sijaitsisivat maantieteellisesti Euroopan ulkopuolella. Niiden kautta Eurooppa tulisi vedetyksi mukaan jokaiseen maailmanlaajuiseen konfliktiin.»

»On kuitenkin olemassa toinen suureurooppalaisen ratkaisun muoto: Ison-Britannian ja Irlannin liittyminen Paneurooppaan – kuitenkin ilman siirtomaitaan ja dominioitaan.»

Viimeksi mainittua mahdollisuutta Coudenhove-Kalergi ei pitänyt realistisena, koska se olisi merkinnyt brittiläisen maailmanvallan hajoamista. Hän kaavaili Britannian ja Paneuroopan välille samankaltaista suhdetta, joka oli ollut aikaisemmin Saksan ja Itävalta-Unkarin välillä.

Coudenhove-Kalergi rinnasti keskenään Kanadan suhteen Panamerikkaan ja Britannian suhteen Paneurooppaan (s. 40–41):

»Paneurooppa täytyy todennäköisesti luoda ilman Englantia, mutta ei missään tapauksessa Englantia vastaan; aivan kuten Panamerikka on organisoitunut ilman Kanadaa, mutta ei Kanadaa vastaan. Myös Panamerikka on päättänyt toteuttaa pienamerikkalaisen ratkaisun ja jättää Kanadan ulkopuolelle, vaikka Kanada on Amerikan suurin maa ja vaikka se liittyy maantieteellisesti Amerikkaan paljon tiiviimmin kuin Englanti liittyy Eurooppaan. Sillä Amerikan tasavalloille oli alusta alkaen selvää, ettei Kanada voinut samanaikaisesti kuulua brittiläiseen ja panamerikkalaiseen valtaryhmään.

Tätä Panamerikan esimerkkiä tulee Paneuroopan seurata ja tehdä päätös pieneurooppalaisen ohjelman puolesta.

Tämä ehdotettu anglo-eurooppalaisen kysymyksen ratkaisu tulee kuitenkin tehdä yhteisymmärryksessä Englannin kanssa. Loppujen lopuksi täytyy Englannin itse päättää, haluaako se Kanadan menettämisen vaarasta huolimatta tulla eurooppalaiseksi liittovaltioksi vai ei. Heti kun Englanti ja Irlanti tuntevat enemmän vetoa Eurooppaan kuin merentakaisiin dominioihinsa, täytyy niiden tien Paneurooppaan olla yhtä avoin kuin aikoinaan ensimmäisessä Amerikan perustuslaissa, jossa 14. siirtomaalle annettiin valinnanvapaus liittyä Yhdysvaltoihin.»

Coudenhove-Kalergi kaavaili läheistä yhteistyötä Bri-

tannian ja Paneuroopan välille mm. sen estämiseksi, ettei neuvosto-Venäjä tunkeutuisi Pohjanmerelle.

Uhkana Venäjän ja Saksan liitto

Historian kokemuksiin perustuen Coudenhove-Kalergi varoitti Venäjän aiheuttamasta vaarasta (s. 50):

»Siksi historia asettaa Euroopan valinnan eteen: on perustettava kaikki kansalliset vihollisuudet sivuun siirtäen valtioliitto – Venäjän kanssa tai ilman sitä – tai joutua ennemmin tai myöhemmin Venäjän valloituksen uhriksi.»

Yhden vaaran Euroopalle Coudenhove-Kalergi näki siinä, että Venäjä oli erityisesti suuntautunut yhteen Euroopan maahan, Saksaan (s. 56):

»Suuri osa Saksasta toivoo jonain päivänä voivansa rikkoa Versaillesin rauhansopimuksen liitossa Venäjän kanssa ja jakaa jälleen kerran Puolan.»

Toisaalta Coudenhove-Kalergi kaavaili, että Euroopalla olisi läheiset taloussuhteet Venäjän kanssa (s. 58):

»Mutta jos Eurooppa haluaa kilpailla menestyksellisesti suurten englantilaisten ja amerikkalaisten talousalueiden kanssa, sen tulee kohdata Venäjä taloudellisena yhteisönä. Euroopan taloussuhteet Venäjään edellyttävät sen yhdentymistä yhtä paljon kuin poliittiset suhteet.

Niin kauan kun Venäjä toteuttaa neuvostovaltaa (tai on absoluuttinen), on venäläis-eurooppalaisen rauhan kannalta parempi, että nämä molemmat federaatiot ovat erillään toisistaan. Sillä niiden liittyminen yhteen johtaisi vain ikuisiin ristiriitoihin: venäläiset kommunistit yrittäisivät kaataa Euroopan demokraattisen järjestelmän ja päinvastoin.

Jos Venäjä muuttuu demokraattiseksi, syntyy uusi tilanne. Venäjän liittyminen saisi silloin toisen merkityksen. On kuitenkin kyseenalaista, haluaisiko Venäjä liittyä, sillä se on yhä enemmän tietoinen väliasemastaan Euroopan ja Aasian välillä.»

Esikuvana oli Panamerikka

Coudenhove-Kalergin esikuvana Paneuroopalle oli Panamerikka. Hän täsmensi tämän esikuvan merkitystä näin (s. 65):

»Paneuroopan *taloudellinen* esikuva on *Pohjois-Amerikan Yhdysvallat – poliittinen* esikuva Paneuroopan kehittämiseksi on *panamerikkalainen uniioni*.»

Paneuroopan Coudenhove-Kalergi näki osana maailman-yhteisöä. Geneveen perustetun Kansainliiton vika oli hänen mielestään siinä, että sillä oli kaksi päämäärää: maailman järjestäytyminen ja Euroopan järjestäytyminen. Tämän kaksiosaisen tarkoituksen vuoksi Kansainliitosta ei tullut sen paremmin »maailmanliittoa» kuin »paneurooppalaista federaatiotakaan». Tämä ongelma säilyisi:

»kunnes paneurooppalainen uniioni muodostaa Euroopalle foorumin maailmanlaajuisen Kansainliiton puitteissa, Kansainliiton, johon myös Amerikan ja Venäjän liittyminen on mahdollista.» (s. 72)

Kansainliiton vika ei ollut Coudenhove-Kalergin mukaan sen perusajatuksessa ja olemuksessa vaan luonnottomassa organisaatiossa (s. 73–74):

»Geneven Kansainliitto on epäorganeninen: sen sijaan että se olisi jäsentänyt maailman kansat ja valtiot niiden historiallisen, taloudellisen, kulttuurisen ja maantieteellisen yhteyden mukaan, se panee ne mekaanisesti yhteen kuten tiiliskivet –

maantiedettä, historiaa, kulttuuria ja taloutta huomioon ottamatta – kaikki valtiot: suuret ja pienet, aasialaiset ja eurooppalaiset, naapurit ja etäällä toisistaan sijaitsevat valtiot. Sen puitteissa Sveitsi ei ole yhtään lähempänä naapuritasavaltaansa Itävaltaa kuin Siamia tai Perua.»

»Geneven Kansainliiton perusvirhe on sen abstrakti rakenne: siksi siltä puuttuu olemus ja siksi se ei saa vastakaikua ihmiskunnan tunne-elämässä, joka kehittyy vaihteittain perheestä lähtien kansakunnan ja kansojen välisten ryhmittymien kautta maailman kattavan inhimillisyyden ihanteeksi. Näitä kehitysvaiheita Kansainliitto ei ota huomioon: se yrittää hypätä sekä panamerikkalaisen että paneurooppalaisen järjestön yli.»

Kansainliitto oli Coudenhove-Kalergin mukaan uhka Euroopan itsenäisyydelle: sen kautta Euroopasta oli tullut maailmanpolitiikan objekti. Tästä oli päästävä eroon. Euroopan tuli voida ratkaista itse eurooppalaiset ongelmat. Euroopalla tuli olla oma Monroe-oppinsa: Eurooppa eurooppalaisille. Tämän hän näki olevan askel toimivaan maailmanlaajuiseen yhteistyöhön.

»Aivan kuten Saksan, Italian ja Puolan yhtyminen olivat välttämättömiä vaiheita Euroopan yhtymisessä, samoin tulee Euroopan yhtyminen olemaan välttämätön välivaihe ihmiskunnan yhtymiseen.» (s. 76)

Coudenhove-Kalergi korosti kuitenkin, että Kansainliitto oli silloisissakin oloissa arvokas (s. 78):

»Olisi paha virhe, jos paneurooppalaiset alkaisivat taistella Kansainliiton ajatusta vastaan sen sijaan että tukisivat sitä. Kritiikin tulisi kohdistua vain sen mekaaniseen rakenteeseen, ei siihen itseensä. Niin kauan kun ei ole olemassa paneurooppalaista valtiollista organisaatiota, on Kansainliitto ainoa kansainvälinen foorumi, jota Euroopan valtiot voivat käyttää saadakseen suojaa eurooppalaiselta kaaokselta.»

Eurooppaa uhkasi uuden sodan vaara

Coudenhove-Kalergi näki, että Eurooppaa uhkasi uuden sodan vaara (s. 85):

»Eurooppa on nyt matkalla kohti uutta sota. Useimmat Keski- ja Itä-Euroopan maat varustautuvat tähän sotaan sekä diplomaattisesti että sotilaallisesti. Viha ja kateus naapureiden välillä on suurempi kuin vuonna 1913.

Syynä tähän uhkaavaan yleiseen sodan vaaraan on se kansainvälinen anarkia, jossa Eurooppa elää.»

Luvussa »Eurooppa maailmansodan jälkeen» Coudenhove-Kalergi esitti yleiset lähtökohdat Euroopan tulevaisuudelle.

Coudenhove-Kalergi totesi, että Itä-Eurooppa oli juuri vapautunut, mikä oli luonut edellytykset paneurooppalaiselle yhteistyölle (s. 97):

»Tämä Itä-Euroopan kansallinen vallankumous muodostaa ratkaisevan vaiheen matkalla Paneurooppaan. Sillä sen kautta Eurooppa sai yhtenäiset kasvot, joiden perustana ovat kansallisvaltio ja demokratia. Vastakohtaisuus herra- ja orjakkain välillä, Länsi- ja Itä-Euroopan välillä lakkasi olemasta. Saksasta tuli demokraattinen tasavalta ja se liittyi siten sisäpoliittisesti länsivaltoihin. Vain Venäjä sanoutui irti Euroopasta siirtymällä neuvostovaltaan, kun taas sen naapurikansat itsenäisinä kansallisvaltioina liittyivät demokraattiseen Eurooppaan.»

Toiseksi Coudenhove-Kalergi käsitteli talouden ja politiikan keskinäistä suhdetta.

Ongelma oli siinä, että Euroopan uusi kartta oli piirretty kansallisten tarpeiden mukaan, ei taloudellisten. Eurooppa oli pirstoutunut aikana, jolloin taloudellinen ja tekninen kehitys olisivat edellyttäneet tullirajojen poistamista. Jotta Eurooppa voisi selviytyä kilpailusta

ja huolehtia kansojensa toimeentulosta, tuli aikaansaadaksi yhteinen talousalue, tulliliitto, jolla olisi läheiset kauppasuhteet Venäjän kanssa.

Vaikka Coudenhove-Kalergi myönsi, että Versaillesin rauhansopimus oli monin tavoin puutteellinen ja epäoikeudenmukainen, oli siitä pidettävä kiinni. Rajojen merkitystä voitiin vähentää luomalla paneurooppalainen tulliliitto, yhdistämällä kansalliset talousalueet paneurooppalaiseksi. Tällä tavoin Eurooppa myös kykenisi kilpailemaan amerikkalaisen teollisuuden kanssa.

Neljänneksi Coudenhove-Kalergi käsitteli »pientä ententeä», Saksan ja Venäjän välissä sijainneiden valtioiden keskinäistä liittoa, jota voitiin pitää tavallaan Paneuroopan alkiona. Mutta (s. 105–106):

»Tämän valtioryhmän tämänhetkinen tavoite ei kuitenkaan ole Euroopan yhdistäminen vaan suojan saaminen Venäjää vastaan sekä Saksan, Unkarin ja Bulgarian kurissa pitäminen. Niin kauan kun pieni entente ei ryhdy mihinkään ystävällisiin suhteisiin aseistariisutun ja demokraattisen Saksan kanssa, se ei voi täyttää paneurooppalaista tehtävää, ja se joutuu vaaraan tulla jonakin päivänä uudelleen nousseen Venäjän ja sen saksalaisen liittolaisen murskaamaksi.»

»Joka tapauksessa täytyy pienen ententen tunnustaa tehneensä sen palveluksen, että se on tuonut Eurooppaan amerikkalaisen valtiojärjestelmän mallin mukaisen uuden poliittisen järjestelmän, joka luo ulkoisen sopusoinnun yhtäältä täyden tasavertaisuuden ja toisaalta sisäisen riippumattomuuden välillä ja joka rakentaa määrääikaisten konferenssien kautta poliittista yhteisöä.

Tätä järjestelmää voisivat noudattaa muutkin Euroopan valtioryhmät kuten Skandinavia ja Balkan, ja sellaisten ryhmien yhtyminen tasoittaisi tietä paneurooppalaiselle yhteistyölle.»

Ranska ja Saksa olivat tienhaarassa

Ydinkysymys oli kuitenkin Ranskan ja Saksan suhde, jota Coudenhove-Kalergi käsitteli perusteellisesti pyrkien osoittamaan, että Paneurooppa oli niillekin paras tulevaisuuden vaihtoehto.

Molemmat maat olivat tienhaarassa. Ranskan vaihtoehdot olivat joko laajamittainen tuhoamispolitiikka tai avaramielinen sovintopolitiikka. Ensin mainittua hän olisi pitänyt kaikesta epäinhimillisyydestään huolimatta poliittisesti täysin johdonmukaisena, ellei olisi otettu lukuun Venäjän roolia (s. 114–115):

»Sillä epäilemättä on niin, että niin pian kuin Saksa tulee vakuuttuneeksi ranskalaisten tuhoamishalun hellittämättömyydestä, se heittäytyy ilman ehtoja ja epäröimättä Venäjän käsivarsille – siitä välittämättä, onko Venäjä kommunistinen, sosialistinen, demokraattinen vai itsevaltainen.

Amerikkalainen pääoma, saksalainen järjestelykyky ja suotuisat sadot voivat nostaa Venäjän jaloilleen nopeammin kuin mitä Euroopassa pidetään mahdollisena. Siitä hetkestä eteenpäin harjoittaisivat Saksa ja Venäjä yhteistä politiikkaa, joka tähtäisi Puolan ja pienen ententen hävittämiseen sekä Ranskan alistamiseen. Ranskalla ei olisi siis enää vastassaan seitsemänkymmenen miljoonan kansakunta vaan Reiniltä Tyynellemerelle ulottuva kansojen liitto, jossa olisi neljännesmiljardi asukasta.»

»Sodassa venäläis-saksalaisen kansainliiton ja länsivaltojen välillä Venäjän armeija saavuttaisi Reinin nopeammin kuin Amerikan armeija. Vaikka Ranska voittaisi, se heikkenisi siinä määrin, että se joutuisi tappiolle vastustuskykyisemmän Venäjän hyökätessä toisen kerran.

Niinpä Ranskan tuhoamispolitiikka johtaisi alkumenestyksen jälkeen oman kansan varmaan tuhoon. Se avaisi Venäjälle tien Eurooppaan, koska se ajaisi Saksan Venäjän liittolaiseksi; niin siir-

tyisi Euroopan raja Beresinasta Reinille, mikä uhkaisi tätä maanosaa sodalla ja vararikolla. Ranskan tuhoamispolitiikka tosin johtaisi Saksan itsenäisyyden ja talouden tuhoutumiseen – mutta itse se maksaisi tämän lyhytaikaisen voiton omalla olemassaolollaan.

Tuhoamispolitiikan alussa olisi Saksa raunioina – lopussa Ranska. Naurava kolmas osapuoli on Venäjä, joka saisi tämän eurooppalaisen sisällissodan vuoksi vaivattomasti itselleen ylivallan tässä maanosassa.»

Niinpä Coudenhove-Kalergi viitoitti Ranskalle vaihtoehtoista sovintopolitiikan tietä (s. 115–116):

»Tämän tien päämääränä on Paneurooppa: tiivis yhteistyö Saksan demokraattisten ja rauhanthahtoisten voimien kanssa; sovinto kohtuullisten sotakorvausten pohjalla; tulliliitto Saksan hiili- ja Ranskan rautateollisuuden yhdistämiseksi paneurooppalaiseksi hiili- ja terästeollisuudeksi (Montanindustrie); välitys- ja takuusopimus, suoja Venäjää vastaan; taantumusvoimien yhteinen torjuminen; aseidenriisunta, Euroopan talous- ja rahajärjestelmän yhteinen jälleenrakentaminen; paneurooppalaisen federaation rakentaminen.»

Ranskalle oli tarjolla myös merkittävä asema maailmanyhteisössä (s. 116):

»Sen (Ranskan) asema Paneuroopassa takaisi sille johtavan aseman koko maailmassa ja korkeimman mainesanan minkä kansakunta voi saada: *ihmisoikeuksien julistaja ja esitaistelija.*»

Saksalla Coudenhove-Kalergin mielestä oli kaksi vaihtoehtoa: itäinen ja läntinen suuntaus, koston tai yhteisymmärryksen politiikka.

Ranskan kukistamiseksi Coudenhove-Kalergi esitti olevan kolme mahdollisuutta:

1. Saavuttaa sotilaallinen ylivoima uusien keksintöjen kautta.
2. Eristää Ranska muuttamalla maanosan poliittista tilannetta.
3. Nostaa Saksan tuella jaloilleen Venäjä, joka valloittaisi Puolan ja reunavaltiot uudelleen ja joka yhtyisi Saksaan lyödäkseen yhdessä sen kanssa Ranskan ja pienen ententen.

Coudenhove-Kalergi jatkoi (s. 118):

»Näistä kolmesta Saksan toiveesta on varmin Venäjä. Vain Venäjän ylösnousun ajankohta on epävarma, ei itse asia. Siksi kaikki saksalaiset revanssipoliitikot pyrkivät tiiviiseen poliittis-sotilaallistaloudelliseen liittoon Venäjän kanssa.

Tämän saksalaisen kostopolitiikan näkymät ovat yhtä lohduttomat kuin Ranskan tuhoamispolitiikan.

Se lisää saksalaisten kansallisvihaa Ranskaa vastaan ja vaikeuttaa siten kaikkea tulevaa yhteisymmärrystä; se johtaa sisäpoliittisesti joko bolševismiin tai taantumukseen – ulkopoliittisesti riippuvuuteen Moskovasta.»

Hän ennusti, että sota Ranskan kanssa heikentäisi Saksaa siinä määrin, ettei se kykenisi enää saavuttamaan etumatkaa muihin teollisuusmaihin nähden. Tämän seurausta olisi, että »Venäjän herruus ulottuisi Poseniin ja Ylä-Sleesiaan, Böömin metsiin ja Alpeille. Saksan itenäisyys olisi mennyttä ja sen myötä ajatus vapaasta Euroopasta.» (s. 118)

Coudenhove-Kalergi tarjosi Saksalle parempaa vaihtoehtoa (s. 119):

»Tämän saksalaisen kostopolitiikan vastakohtana on Saksan sovintopolitiikka. Sen tavoitteet vastaavat Ranskan sovintopolitiikan tavoitteita. Se tahtoo saada aikaan Ranskan kanssa rauhanomaisen yhteisymmärryksen ja taloudellisen yhteistyön, kohtuullisten sotakorvausten maksun,

se haluaa yhteisymmärrystä Puolan ja Tšekkoslovakian kanssa, demokraattista sisäpolitiikkaa, rauhanomaista ulkopolitiikkaa, välitys- ja takuusopimusta, liittymistä Kansainliittoon ja se haluaa kieltäytyä liitosta Venäjän kanssa; lopullisena päämääränä se pyrkii tulliliittoon – ja läheisessä yhteistyössä Ranskan kanssa, Paneuroopan toteuttamiseen.»

Coudenhove-Kalergi kirjoitti laajasti myös Euroopan kansallisuusongelmista. Hän katsoi, että kansallisten vähemmistöjen sorto johtaa väistämättä suursotaan Euroopassa. Hän kirjoitti (s. 135):

»Tätä vaaraa ei oteta Länsi-Euroopassa riittävästi huomioon. On vain yksi keino sen estämiseksi. Se keino on: aito vähemmistöjen suoja toteuttamalla yleisesti sopimus kansallisesta suvaitsevuudesta, kaikkien Euroopan kansojen Magna Charta.»

Coudenhove-Kalergi kaavaili eurooppalaista välitys- ja takuujärjestelmää (Schieds- und Grantievertrag), jossa mukana olisi myös Britannia.

Kirjansa lopussa Coudenhove-Kalergi hahmotteli Paneuroopan vaiheittaista luomista: ensin paneurooppalainen konferenssi, sitten välitys- ja takuusopimus ja tulliliitto. Paneurooppalaiset pyrkimykset kruunaisi se, että saataisiin aikaan Amerikan yhdysvaltojen mallin mukainen Euroopan yhdysvallat. Kuitenkin hän edellytti, että se olisi väljä liitto (s. 142):

»Paneurooppa esiintyisi muihin maanosiin ja maailmanvaltoihin nähden yhtenä, kun taas liiton sisällä jokaisella valtiolla olisi mahdollisimman suuri vapaus.»

Aristide Briand ja Gustav Stresemann – sovinnon rakentajat

Valmistava työ Paneurooppa-ajatuksen eteenpäin viemiseksi oli alkanut Tšekkoslovakiassa, jonka kansalaiseksi Richard Coudenhove-Kalergi oli Itävalta-Unkarin keisarikunnan hajottua automaattisesti tullut. Paneurooppa-ajatuksen ensimmäisiä tukijoita oli Tšekkoslovakian presidentti Thomas G. Masaryk, jota Coudenhove-Kalergi luonnehti sekä filosofiksi että valtiomieheksi.

Toiminnan keskus oli myöhemmin Wienissä, missä Coudenhove-Kalergi oli julkaissut ensimmäisen Paneurooppa-ajatusta käsitelleen artikkelinsa ja missä Paneurooppa-kirjakin oli ilmestynyt.

Ratkaisevaa paneurooppalaisten ajatusten edistämiseksi oli Ranskan ja Saksan hallitusten tuki.

Vuoden 1926 alussa Ranskan ulkoministeri Aristide Briand ja Saksan ulkoministeri Gustav Stresemann olivat Locarnon kokouksen yhteydessä puhuneet avoimesti eurooppalaisen yhteistyön puolesta. Tämän jälkeen Coudenhove-Kalergi katsoi ajan kypsyneen ensimmäisen Paneurooppa-kongressin järjestämiseen Wienissä lokakuun alussa 1926.

Aristide Briandista tuli aikakautensa tärkein paneurooppalaisen yhteistyön edistäjä.

Vuoden 1966 Paneurooppa-kirjassaan Coudenhove-Kalergi kertoi Briandin ehdottaneen syyskuussa 1929, että »Eurooppa järjestäytyisi vapaiden valtioiden liitoksi Kansainliiton puitteissa» (s. 65):

»Kaikki Genevessä paikalla olleet Euroopan maiden ulkoministerit antoivat sille enemmän tai vähemmän varauksellisen tukensa. Briandia pyydettiin laatimaan ohjelmansa kirjalliseen muotoon. Siitä oli määrä neuvotella seuraavan vuoden, 1930, kevälistunnossa ja yleiskeskustelun jälkeen sen oli määrä tulla tarpeellisten korjausten jälkeen hyväksytyksi.»

Mutta jo kuukautta myöhemmin sattui kaksi ennalta arvaamatonta tapausta, jotka asettivat suunnitelman hyväksymisen kyseenalaiseksi: Saksan ulkoministeri Stresemann kuoli ja New Yorkin pörssi romahti.

Alexis Legérin valmisteleva niin sanottu »Briandin muistio» sai vastahakoisen vastaanoton Kansainliiton vuoden 1930 kevätistunnossa. Syysistuntoon, jonka oli määrä hyväksyä tämä asiakirja, kiiri tieto kansallissosialistien murskavoitosta Saksan vaaleissa.

Pian tämän jälkeen ranskalaiset nationalistit kukistivat Briandin.

Herää, Eurooppa!: On luotava talousunioni ja yhteinen valuutta

Vuonna 1934 ilmestyi Richard Coudenhove-Kalergin kirjoittama kirja »Europa Erwacht!» (Herää Eurooppa!)

Tässä teoksessa Coudenhove-Kalergi määritteli Euroopan rajoja uudelleen: Kemal Atatürkin johdolla uudistunut Turkki oli hänen mielestään eurooppalainen maa.

Jo vuoden 1923 »Paneuropa»-kirjassa Coudenhove-Kalergi oli laskeskellut paneurooppalaisten valtioiden siirtomaiden merkitystä. Tässä vuoden 1934 teoksessa hän näki nämä afrikkalaiset siirtomaat osana Eurooppaa.

Coudenhove-Kalergi kaavaili, että nämä Pohjois- ja Keski-Afrikassa olevat alueet tuli saada kehittymään ja samalla hyödyttämään Eurooppaa. Hän teki selvän eron Japanin harjoittaman valloituspolitiikan ja paneurooppalaisen toiminnan välillä. Paneurooppalainen ajattelu ei ollut imperialistista (kein imperialistischer Gedanke) vaan se oli keisarillista (ein imperialer Gedanke). Paneuroopan tuli toimia näin (s. 219):

»Sen valloitukset tulevat olemaan rauhanomaisia: Saharan valloittaminen uusilla kastelujärjestelmillä ja liikenneväylillä; Keski-Afrikan valloit-

taminen hävittämällä unitauti ja raivaamalla aarniometsiä.»

Coudenhove-Kalergi kaavaili, että tällä tavoin Euroopasta tulisi kaikkien aikojen suurin, rikkain ja mahtavin valtakunta. Välimeren hän näki nyt Huippuvuorilta Angolaan ulottuvan eurooppalaisen maailmanvallan »akselina» – ei enää Euroopan eteläisenä rajana. Brittiläiseen maailmanvaltaan verrattuna Euroopalla oli se etu, että siirtomaat olivat lähellä, Välimeren tuolla puolen.

Tämän teoksen mielenkiintoisimmat osat käsittelivät kuitenkin taloutta. Coudenhove kirjoitti muun muassa Japanin ja Neuvostoliiton harjoittamasta »sosiaalisesta dumpingista».

Euroopan tuli puolustautua. Oma teollisuutta tuli suojata ulkotulleilla samaan aikaan kun sisäiset tullit poistettaisiin. Maataloutta piti suojella preferenssijärjestelmällä; ilman sitä eivät eurooppalaiset talonpojat – eivätkä varsinkaan Itä-Euroopan talonpojat – kykenisi kilpailemaan esimerkiksi Yhdysvaltain ja Kanadan talonpoikien kanssa. Eurooppalaisten tuli syödä omien talonpoikien tuottamaa ruokaa.

Coudenhove-Kalergi ehdotti myös Euroopan kauppaviraston (Europäisches Aussenhandelsamt) perustamista, huolehtimaan koko maanosan kattavista yhteisistä eduista (s. 226):

»Tämä virasto neuvottelisi esimerkiksi Brasilian kanssa kahvin ostoista, jolloin sitä vaihdettaisiin Euroopan teollisuustuotteisiin; tai USA:n kanssa puuvillan ostoista kemikaaleja ja viinejä vastaan.»

Poliittisten vastakohtaisuuksien ja käytännön syiden vuoksi Coudenhove-Kalergi uskoi aluksi syntyvän alueellisia talousunioneita (Wirtschaftsunionen), jotka sitten liittyisivät yhteen paneurooppalaiseksi talousunioniksi.

Coudenhove-Kalergi uskoi, että eurooppalaisen va-

luuttaunionin (Währungsunion) perustaminen kävisi helpommin kuin tulliunionin luominen. Hän kirjoitti (s. 229):

»Sana 'Euroopan valuuttaunioni' merkitsee kahta perustaltaan erilaista käsitettä. Se merkitsee rahaunionia (Münzunion), jollainen oli ennen sotaa Ranskan, Italian, Sveitsin, Belgian ja Monacon kesken, itsenäisten valuuttojen yhteisenä kytke-
misenä yhteiseen arvon mittaan. Tämän lisäksi liittyy eurooppalaisen valuutan käsitteeseen ajatus Euroopan keskuspankista (Europäische Zentralnotenbank) amerikkalaisen keskuspankin (Federal Reserve System) mallin mukaisesti.

Tosiasiasa tässä on kysymys Euroopan valuuttayhteisön kahdesta eri kehitysvaiheesta. Ensimmäinen vaihe olisi toteutettavissa heti ilman poliittisia ennakkoehtoja; Euroopan valuuttayhteisön korkeimman vaiheen edellytyksenä on eurooppalainen valtioliitto, jolla on yhteinen toimeenpanoelin ja luotettava rauhanjärjestelmä.»

Coudenhove-Kalergi totesi teoreetikkojen kiistelevän siitä, tulisiko rahan perustua kultakantaan, hopeakantaan vai indeksijärjestelmään. Kun Euroopan silloiset valuutat perustuivat kultakantaan, Coudenhove-Kalergi ehdotti, että Euroopan yhteisen valuutan arvo perustuisi kullan arvoon. Perusyksikkö olisi »deci», jolla olisi sama arvo kuin kymmenesgrammalla kultaa. Pienempi yksikkö olisi »milli», jonka arvo vastaisi milligramman kultamäärää.

Coudenhove-Kalergi kaavaili, että yhteinen valuutta olisi laskennallinen ja että sen rinnalla kansalliset valuutat säilyisivät (s. 231–232):

»Tämä laskentavaluutta (Verrechnungswährung) ei loisi mitään uusia taloudellisia tosiasioita, mutta sillä olisi suuri *psykologinen* merkitys. Kultagrammavaluutan käyttöönotto kohottaisi turvallisuuden tunnetta kansainvälisessä kauppavaihdossa.»

»Kansalliset valuuttayksiköt säilyttäisivät edelleen kelpoisuutensa kotimaan maksuliikenteessä, kun taas kultagramma-valuutan käyttö rajoittuisi lähinnä kansainväliseen maksuliikenteeseen.»

»Toinen askel Euroopan valuuttaunionissa seuraisi pian ensimmäistä: eurooppalaisessa kultablokissa mukana olevat valtiot painaisivat seteleitä ja löisivät kolikoita kansainvälisiin tarkoituksiin uudessa kultagrammavaluutassa. Niin se muuttuisi fiktiosta realiteetiksi; laskentayksiköstä maksuyksiköksi.»

Kotimaan ja ulkomaan maksuissa käytettäisiin aluksi rinnan kahta rahayksikköä, kunnes »kultagramma-valuutta korvaa ja syrjäyttää vähitellen nykyiset valuutat ja muodostuu Euroopan ainoaksi valuutaksi». (s. 232)

Siis jo vuonna 1934 Richard Coudenhove-Kalergi ehdotti valuuttaunionia. Jo tuolloin hän esitti kaksi vaihtoehtoa sen toteuttamiseksi: yhteisen valuutan ja yhteisvaluutan.

Coudenhove-Kalergi näki nämä vaihtoehdot valuuttaunionin toteuttamisen kahtena eri vaiheena. Ensin muodostettaisiin yhteinen valuutta lähinnä kansainvälisen maksuliikenteen tarpeita varten, jolloin kansalliset valuutat toimisivat lähinnä kansallisina maksuvälineinä. Ajan oloon hän uskoi yhteisen valuutan muuttuvan yhtenäisvaluutaksi.

Paljolta harmilta olisi välttytty, jos 1980-luvun eurooppalaisilla johtajilla olisi ollut se viisaus, joka Coudenhove-Kalergilla oli yli viisi vuosikymmentä aikaisemmin!

Valtion uudistuminen alkaa ihmisen uudistumisesta

Vuoden 1934 kirjassaan Coudenhove-Kalergi kirjoitti myös kansallisuustunteista. Hän edellytti, että euroop-

palaisten sivistystasoa kohotetaan (s. 259):

»Jos tämä tavoite saavutetaan, ei nationalismi katoa, vaan se omaksuu sille kuuluvan orgaanisen tehtävän (ihmisten) yhteiskunnassa: luonnollisena yhdyssiteenä egoismin ja humanismin välillä. Sillä on vain luonnollista, että jokainen ihminen rakastaa lähinnä perhettään, sitten lähintä ja laajempaa kotiseutuaan; että hän tuntee kuuluvansa maahansa ja kansaansa; tämän lisäksi maansa, äidinmaa Eurooppaan. Euroopan ulkopuolella koko länsimaiseen kulttuuriin ja rotuun. Ja vasta viimeisessä vaiheessa koko ihmiskuntaan.

Sille, joka ajattelee näin orgaanisesti ja luonnollisesti, ei voi olla minkäänlaista vastakohtaisuutta kansallistunteen ja eurooppalaisuuden välillä kuten ei myöskään kansallistunteen ja kotiseuturakkauden välillä. Hänen suhteensa maailmaan jäsentyy samankeskisten ympyröiden kautta sen sijaan, että se keskittyisi yhteen ainoaan nationalistiseen kehään.»

Kolme vuotta myöhemmin – vuonna 1937 – Richard Coudenhove-Kalergi julkaisi kirjan »Totaler Staat – Totaler Mensch». Tässä teoksessa hän täsmensi ajatustaan ihmisen kuulumisesta eritasoiisiin samankeskisiin yhteisöihin. Kirjan nimi perustuu hänen ajatukseensa, että meillä on kaksi toisilleen vastakkaista perusvaihtoehtoa: totalitaarinen valtio tai vapaat ja ehyet ihmiset.

Coudenhove-Kalergi luokitteli valtiot kahteen rinnakkaiseen kategoriaan: oikeusvaltio (Rechtstaat) – voimavaltio (Machtstaat), tuomarivaltio (Richterstaat) – soturivaltio (Kriegerstaat). Esimerkki ensin mainituista oli Englanti, viimeksi mainituista Saksa.

Coudenhove-Kalergin mukaan valtio tuomarin mielestä koostuu itsenäisistä ja vastuuntuntoisista persoonallisuuksista, kun taas sodankävijän valtio koostuu ihmismateriaalista. Siksi oikeusvaltio oli individualisti-

nen ja voimavaltio kollektiivinen. Oikeusvaltion ihanne oli kokonainen ja ehyt, kehittynyt ja vapaa ihminen. Voimavaltion ihanne oli kaikkivoipa ja totalitaarinen, mahtava ja vapaa valtio.

Coudenhove-Kalergilla oli samankaltainen käsitys yhteiskunnan uudistumisesta kuin useilla pohjoismaisen kansansivistystyön käynnistäjillä, mm. Santeri Alkiolla (s. 127):

»Koska valtio ei ole mikään itsellinen ilmiö, vaan se koostuu ihmisistä, täytyy sen uudistumisen alkaa *ihmisen uudistumisesta*. Mitä vahvemmin toteutuu ehyen ihmisen ihanne, sitä heikommaksi käy totalitaarisen valtion ihanne.»

Taistelu totalitarismia ja Hitleriä vastaan

Kysymyksessä oli taistelu totalitaarisen valtion ja ehyen ihmisen välillä. Yhteiskunnan tuli perustua vapaiden ihmisten veljeyteen. (s. 187)

Ehyiden ihmisten ja veljeyden yhteiskunnan tuli rakentua federalismin periaatteelle, millä hän tarkoitti äärimmilleen hajautettua järjestelmää (s. 182–183):

»Veljeyden poliittinen vaatimus on *federalismi*; valtion luonnollinen ja orgaaninen rakentaminen siihen kuuluvista yksilöistä.

Sillä tie ihmisestä maailmaan johtaa samankeskisten renkaiden kautta: ihmiset muodostavat perheitä – perheet kuntia – kunnat kanttooneja – kanttoonit valtioita – valtiot maanosia – maanosat planeettoja – planeetat aurinkokuntia – aurinkokunnat maailman.

Jokaisella ihmisellä on osuutensa kaikissa näissä yhteisöissä: *mutta hän pysyy oman maailmansa keskipesteinä*. Hänen korkein velvollisuutensa on siksi pyrkiminen kohti täydellisyyttä itsessään, sielun kehittäminen: valistunut itsekkyyks. Tätä

seuraavat hänen velvollisuutensa perhettä kohtaan ja niin edelleen. Jokainen muu suuruusjärjestys on mielivaltainen ja epäorganainen, ja se vääristää kuvan maailmasta. Tätä luonnollista maailmanjärjestystä vastaa federalistinen järjestelmä. Se edellyttää maailman hierarkkista rakentamista alhaalta ylöspäin. Samankaltainen yhteiskuntapyramidi kuin feodalismi, mutta alhaalta huipulle pystytetty, ei kärjestä alaspäin.

Federalistinen valtiomuoto on sisäänpäin *itsehallinnollinen* – ulospäin *valtioliitto*. Se hylkää keskittyneen valtion – keskittyneen maanosan – keskittyneen kansainliiton.

Kunta on perheiden ja ihmisten liitto; kantoni on kuntien liitto; valtio on kantonien liitto; maanosa on valtioiden liitto; ihmiskunta on maanosien liitto. Järjestelmän perusta on yksilön, kunnan, kantonin, valtion, maanosan itsenäisyys – ja yhtä lailla veljeys yksilöiden, kuntien, kantonien, valtioiden, maanosien välillä: mitä päättäväisin anarkian ja valtiototalitarismin hylkääminen.»

Yhdysvallat Coudenhove-Kalergi tulkitseksi federaatioksi, joka voisi olla esikuva Amerikan mantereeseen rakentamiseksi. Euroopan yhteisön rakentamisen esikuva oli puolestaan Sveitsi. Brittiläinen imperiumi taas palvelisi Kansainliiton uudistamisen ja ihmiskunnan organisoinnin esikuvana.

Tässä teoksessaan Coudenhove-Kalergi tuo selvästi esille oman käsityksensä siitä, mitä hänen mielestään ovat federaatiot ja mitä tarkoitetaan federalismilla.

Coudenhove-Kalergi toimi itävaltalaisessa, saksalaisessa kulttuuripiirissä, jossa federaatio ymmärretään itsenäisistä yksiköistä koostuvaksi yhteenliittymäksi. Euroopan yhdentymisen esikuvaksi hän asetti Sveitsin, joka on todella aito federaatio. Sveitsin järjestelmästä käytetään usein nimitystä »konfederaatio» erotukseksi niistä keskittyneistä liittovaltioista, joita anglosaksisessa kielenkäytössä kutsutaan federaatioiksi.

Coudenhove-Kalergin ajattelua voidaan kuvata myös muotiin tulleella vanhalla katolisella käsitteellä »subsidiariteetti», jos tämä sana ymmärretään pohjoismaisen käännöksen mukaisesti »läheisyysperiaatteeksi». Toisaalta voidaan sanoa, että Coudenhove-Kalergi oli radikaali desentralisti: hän pyrkii kehittämään äärimmilleen hajautettua yhteiskuntaa.

Teoksessaan »Totaler Staat – Totaler Mensch» Coudenhove-Kalergi ulotti tämän »federalisminsa» jopa talousjärjestelmään.

Talouden alalla federalismiin kuului taistelu valtiotaloisuutta ja plutokratiaa, rahanvaltaa vastaan. Sen välineitä olivat yksityistalous ja osuustoiminta. Talousjärjestelmän tuli koostua mahdollisimman monesta toimivasta yksiköstä. Talousjärjestelmän esikuva oli maatalouden osuuskunnissa. Taloudellinen federalismi perustui yksilöllisyyteen ja itsehallintoon. (s. 184)

Kautta vuosikymmenten Coudenhove-Kalergi näyttää pitäytyneen siihen federaation käsitteeseen, jota hän käytti 1920- ja 1930-luvulla. Euroopan rakentamisen vaihtoehtoina hän näki valtioliiton ja liittovaltion.

Nuoruusvuosinaan Coudenhove-Kalergi käytti federaation käsitettä nimenomaan valtioliitosta kirjoittaessaan. Vanhoilla päivillään – kylmän sodan kaudella – Coudenhove-Kalergista tuli federalisti (myös) sanan anglosaksisessa merkityksessä: hän kannatti EY:n kehittämistä keskittyneeksi liittovaltioksi.

Teoksensa »Totaler Staat – Totaler Mensch» Richard Coudenhove-Kalergi kirjoitti siis vuonna 1937, jolloin kansallissosialistit olivat nousseet valtaan Saksassa. Hän kirjoitti voimakkaasti demokratian puolesta totalitarismia – sekä bolševismia että fasismia – vastaan.

Vuoden 1966 Paneurooppa-kirjassaan Coudenhove-Kalergi kuvasi liikkeen taistelua Hitleriä vastaan.

Paneurooppa-liikkeen asemaa hän kuvasi näin (s. 66):

»Ensimmäisestä maailmansodasta oli noussut esiin kolme suurta poliittista ideaa: bolševismi, fasismi ja Paneurooppa.»

Adolf Hitlerin noustua valtaan Saksassa kiellettiin siellä sekä Paneurooppa-liikkeen toiminta että Coudenhove-Kalergin kirjoitukset. Muuallakin liike joutui vaikeuksiin.

Mutta myöhemmin Hitlerin politiikka antoi Paneurooppa-unionille uutta elinvoimaa: kun Hitler pyrki liittämään Itävallan Saksaan, taisteli unioni Anschlussia vastaan.

Kun Itävalta sitten kuitenkin liitettiin Saksaan, Paneurooppa-liikkeen päämaja siirtyi ensin Berniin ja sitten Pariisiin.

Samaan aikaan kun paneurooppalainen toiminta joutui Saksan painostuksen vuoksi vaikeuksiin useissa manner-Euroopan maissa, se sai voimakasta spontaania tukea Englannista. Hitlerin valloitukset kasvattivat brittiläisten paneurooppalaisten vaikutusvaltaa (s. 70–71):

»Niin oli Hitlerin valtapolitiikka toisen kerran suuren vaaran hetkellä pelastanut Paneurooppa-liikkeen. Sen vuoksi, että Paneurooppa-ohjelma oli ankkuroitunut Ranskan ja Englannin ulkopolitiikkaan, siitä tuli yhdellä iskulla lännen virallinen ideologia.»

Ranskan ja Englannin väliseen yhteisymmärrykseen perustunut Paneurooppa-ajatuksen kultakausi päättyi siihen, että Saksa valloitti Ranskan; Englanti ei enää taistellut paneurooppalaisen yhteistyön puolesta, se taisteli olemassaolostaan.

Paneurooppa-liikkeen päämaja siirtyi nyt Coudenhove-Kalergin mukana Yhdysvaltoihin, New Yorkin yliopistoon. Sodan vuosina Coudenhove-Kalergi vaikutti omalta osaltaan siihen, että Yhdysvallat – muun muassa presidentti Truman – tuli paneurooppalaisten ajatusten kannattajaksi.

Sadonkorjuun vuodet: Euroopan neuvosto perustetaan

Sadonkorjuun vuodet tulivat heti toisen maailmansodan jälkeen. Amerikasta palattuaan Coudenhove-Kalergi tapasi Sveitsissä Winston Churchillin, joka oli jo ennen sotia kuulunut Paneurooppa-liikkeen tukijoihin.

Pian tämän tapaamisen jälkeen Churchill piti Zürichissä historian aikakirjoihin jääneen puheensa Euroopan yhdentymisen ja ranskalais-saksalaisen sovinnon puolesta.

Vaikka Euroopan yhdentymisen ajatus sai tukea useilta Euroopan hallituksilta, ne olivat varovaisia ryhtymään käytännön toimintaan yhteistyön rakentamiseksi.

Tästä syystä Coudenhove-Kalergi päätti ryhtyä organisoimaan Euroopan parlamentaarikkojen tukea Paneurooppa-ajatukselle. Tästä tuli Paneurooppa-liikkeen tärkein tehtävä seuraaviksi viideksi vuodeksi. Tarkoituksena oli saada Euroopan parlamentit painostamaan hallituksia perustamaan Paneurooppa.

Heinäkuun alussa 1947 järjestettiin Coudenhove-Kalergin päämajakaupungissa Gstaadissa kansallisten parlamenttien edustajien kokous, jossa päätettiin sekä perustaa Euroopan parlamentaarikkojen unioni että järjestää saman vuoden syyskuussa ensimmäinen euroopalainen parlamentaarikkokokous.

Coudenhove-Kalergin suuntautumiselle parlamentaarikkojen väliseen yhteistyöhön oli ollut toinenkin syy: se, että Winston Churchill oli ryhtynyt perustamaan yhdessä vävynsä Duncan Sandysin kanssa Paneurooppa-unionin kanssa kilpailevaa järjestöä, Eurooppa-liikettä.

Kilpaileva Eurooppa-liike perustetaan

Vuonna 1958 ilmestyneessä muistelmakirjassaan »Eine Idee Erobert Europa» Coudenhove-Kalergi kertoi näistä

tapahtumista. Tässä yhteydessä hän määritteli eron näiden kahden liikkeen välillä näin (s. 292–293):

»En ollut salannut Sandsyiltä sitä, että minun tavoitteeni oli saada aikaan eurooppalainen liittovaltio, jolla on liittohallitus ja liittoparlamentti; jos mahdollista Englannin kanssa; jos välttämättömästi ilman Englantia; mutta ei koskaan Englantia vastaan. Tätä politiikkaa oli liikkeemme alusta alkaen edustanut.

Sandsyillä oli toinen päämäärä: hän halusi täysivaltaisten eurooppalaisten valtioiden liittoa, johon Englanti liittyisi, mutta ei eurooppalaista liittovaltiota. Siksi hän pyrki kaikin keinoin estämään Paneurooppa-liikkeen uudelleen syntymisen, hävittämään sanan 'Paneurooppa' ja syrjäyttämään minut Eurooppa-liikkeen johdosta työntämättä minua oppositioon.»

Kahdeksan kuukautta Gstaadissa järjestetyn parlamentaarikko-kokouksen jälkeen järjestettiin Winston Churchillin koolle kutsuma parlamentaarikkokonferenssi Haagiin. Sen pääjärjestäjänä oli Eurooppa-liike. Coudenhove-Kalergi sai kutsun, mutta vasta kirjoitettuaan asiasta Churchillille.

Pian Haagin konferenssin jälkeen vuonna 1949 perustettiin Euroopan neuvosto Strasbourgiiin. Aloitteen sen perustamiseksi tekivät Ranska ja Belgia, Georges Bidault ja Paul-Henri Spaak.

Euroopan neuvosto perustettiin paneurooppalaiselle pohjalle: mukaan saattoivat tulla kaikki ne Euroopan maat, jotka täyttivät jäsenyyden ehdot – ennen muuta niiden tuli olla demokraattisia, ja niiden tuli kunnioittaa ihmisoikeuksia.

Neuvostoliiton luhistuminen ja itäisen Euroopan vapautuminen ovat nyt johtamassa siihen, että Euroopan neuvostosta tulee sanan täydessä merkityksessä paneurooppalainen järjestö.

Euroopan neuvoston perustamisesta alkoi länsieurooppalainen yhdentymiskehitys. Hiili- ja teräsunionin

perustamisesta päästiin Rooman sopimukseen ja Euroopan talousyhteisöön – ja viime vaiheessa Maastrichtin sopimukseen ja Euroopan unionin muodostamiseen.

Myös Rooman sopimus perustui paneurooppalaisille periaatteille: sekin on avoin kaikille Euroopan demokratioille; tähän on vedottu, kun viime vuosina on tehty päätöksiä unionin laajenemisesta.

Idän ja lännen lähentyminen luovat edellytykset maailmanhallituksen aikaansaamiseen

Vuonna 1956 kirjoittamassaan kirjassa »Vom Ewigen Krieg zum Grossen Frieden» (Ikuisesta sodasta suureen rauhaan) Richard Coudenhove-Kalergi hahmotteli myös maailmanlaajuista federaatiota. Hänen ensisijainen perusteensa sen synnyttämiseksi oli rauhan turvaaminen. Vaihtoehdot olivat: maailmanvaltio tai maailmansota (Weltstaat oder Weltkrieg). Maailmanlaajuisen valtioliiton (Weltbund) ytimenä olisi aluksi NATO (s. 141):

»Niin kauan kun ideologinen jännitys idän ja lännen välillä säilyy ja tekee maailmanfederaation mahdottomaksi, pitäisi ainakin demokraattisten valtioiden muodostaa keskenään rauhanliitto, joka turvaa oikeusjärjestyksellä rauhan jäsentensä kesken ja joka ylivoimaisella armeijalla, johon kuuluu yhteisymmärryksen politiikka, turvaa rauhan itäblokin kanssa.

Kunnes koittaa se suuri päivä, jona idän ja lännen vastakohtaisuus vähenee siinä määrin, että on mahdollista neuvotella sellaisen maailmanliiton muodostamisesta, joka yhdistää itsessään val-
lan ja oikeuden.»

Rauhan toiveita olivat ydinaseiden aiheuttama uhka, tarve torjua nälänhätä, energiatalouden järjestäminen sekä naisten aiheuttama vallankumous. Näiden lisäksi

toivoa herättävä tekijä oli se, että idän ja lännen ideologiat olivat lähentymässä toisiaan.

Venäjä ei hänen mukaansa ollut kommunistinen vaan valtiokapitalistinen. (s. 175) Merkittävä ero oli talonpoikien asemassa. Neuvostohallitus piti vapaata talonpoikaista verivihollisenaan. Siksi se oli hävittänyt talonpoikien vapauden ja alistanut heidät valtion – kolhoosin johtajien – valtaan.

Länsi puolestaan oli muuttumassa yhä enemmän sosialistiseksi. Ero suhteessa idän järjestelmään oli vain siinä, että lännen järjestelmä perustui kilpailuun, idän taas suunnitteluun. Sama koski myös politiikkaa: Neuvostoliitossa oli yksipuoluejärjestelmä, lännessä monipuoluejärjestelmä.

Coudenhove-Kalergin johtopäätös oli (s. 176–177):

»Kaikki nämä idän ja lännen väliset erot eivät sulje pois mahdollisuutta näiden kahden järjestelmän rauhanomaiseen rinnakkainoloon. Näiden kahden maailman asukkaiden elämänmuodot poikkeavat toisistaan vähemmän kuin niiden poliittiset järjestelmät.»

Coudenhove-Kalergi ei hyväksynyt väitettä, että vastakkain olisivat lännen kristillisuus ja Neuvostoliiton materialismi (s. 178):

»Tämä argumentti perustuu siihen virheelliseen lähtökohtaan, että lännen politiikka olisi kristillisen maailmankatsomuksen ilmentymä. Näin ei valitettavasti ole. Lännen ihmisten suuri enemmistö tosin tunnustaa kristillisyyttä muodollisesti, mutta sitä hallitsevat kuitenkin itsekkäät eivätkä kristilliset motiivit. Vain harvojen johtavien läntisten valtiomiesten toimintaa ohjaavat kristilliset ihanteet. Monet ovat ateisteja, materialisteja, pakanoita, kyynikkoja tai teeskentelijöitä: tässä suhteessa he eivät voi syyttää mitenkään neuvostoliittolaisia kollegojaan. Mutta myös Moskovassa on vaikea vetää rajaa sen välille, mikä on neuvostojohtajien vilpittömä uskoa kommunistiseen

evankeliumiin ja mikä on heidän henkilökohtaista kunnianhimoaan.»

Idän ja lännen yhteinen raamattu oli Coudenhove-Kalergin mukaan Machiavellin »Ruhtinas» – ei kristillinen evankeliumi eikä »Pääoma». Yhteisymmärryksen perusta oli hänen mielestään se, että »bolševismi tunnusti samoja moraalisia periaatteita kuin Amerikka, Eurooppa ja Aasian kulttuurikansat».

Tie rauhaan kulki ydinsodan estämisen, lännen ei-aggressiivisen sotilaallisen ylivoiman, rauhanomaisen rinnakkainelolon, rauhanneuvottelujen ja maailmanlaajuisen aselevon kautta.

Rauhanneuvotteluissa tuli mm. korjata se Jaltan sopimuksen synnyttämä tilanne, että itäisen Euroopan kansat olivat menettäneet vapautensa.

Rauhanomaisen rinnakkainelolon osalta hän hahmoteli sittemmin ETYK:in puitteissa toteutettua ihmisten ja ajatusten vapaata liikkuvuutta.

Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että vain maailmanhallitus voisi turvata maailmanrauhan säilymisen (s. 196):

»Tämän hallituksen tulee olla federalistinen: sen tulee olla Kiinan, Euroopan, Neuvostoliiton ja Amerikan kaltaisten suurten maailmanfederaatioiden kattojärjestö. Sen toiminnan tulee rajoitua rauhan varmistamiseen: muutoin uhkaa ihmiskuntaa totalitaarisen maailmandiktatuurin paha henki.»

Richard Coudenhove-Kalergi loi aikoinaan Paneurooppa-ajatuksen ennen muuta sen vuoksi, että Kansainliitto voisi kehittyä siksi yleismaailmalliseksi järjestöksi, jollaiseksi se oli tarkoitettu: hän pyrki siihen, että myös Neuvostoliitto ja Yhdysvallat voisivat tulla sen jäseniksi.

Tässä vuoden 1956 kirjassaan Coudenhove-Kalergi esitti maailmanlaajuisen valtioliiton muodostamista, joka tarvittaisiin ennen muuta rauhan turvaamiseen. Mutta yhteistyötä tarvittiin myös muun muassa ravinto- ja energiaongelmien ratkaisemiseen.

Vuoden 1971 »Weltmacht Europa« -kirjassaan Coudenhove-Kalergi kirjoitti maailmanlaajuisesta valtioliitosta, joka poikkeaisi YK:sta siinä mielessä, että sen jäseninä olisivat valtioryhmät, kuten Eurooppa.

Coudenhove-Kalergin ajattelussa Paneurooppa oli alusta alkaen osa maailmanyhteisöä. Tässäkin suhteessa hän oli edelläkävijä: hän kirjoitti maailmanlaajuisesta yhteistyöstä vaiheessa, jossa ihmiskunnan nykyisistä polttavista ongelmista ei ollut vielä mitään tietoa.

Paneurooppa-liike taistelee Jaltan rauhanjärjestelmää vastaan

1950-luvun alussa aika oli kypsä sovinnon tekemiseen Paneurooppa-unionin ja Eurooppa-liikkeen välillä.

Paul-Henri Spaakilla oli tässäkin tärkeä rooli.

Kun Sandys oli ministeriksi tultuaan vetäytynyt Eurooppa-liikkeen johdosta, valittiin tälle paikalle Spaak. Charles de Gaullen tultua valtaan Ranskassa oli syntynyt tilanne, jossa Euroopan yhdentymistä tukevien oli koottava voimansa. Niinpä ryhdyttiin toimintaan parlamentaarikkotason yhteistyön yhdistämiseksi. Coudenhove-Kalergi kutsuttiin Eurooppa-liikkeen yhdeksi kunniapuheenjohtajaksi useiden entisten pääministerien rinnalle.

Tämän jälkeen Coudenhove-Kalergi katsoi ajan otolliseksi Paneurooppa-unionin toiminnan uudelleen elvyttämiseksi.

Vuoden 1966 Paneurooppa-kirjassaan Coudenhove-Kalergi kertoi uudesta välirikosta järjestöjen välillä. Sen taustalla oli presidentti de Gaullen ja Paneurooppa-liikkeen välille syntynyt tiivis yhteys ja yhteistyö.

Eurooppa-liike piti lokakuun alussa – juuri Ranskan presidentinvaalien kampanjoinnin käynnistymisen aikaan – Cannesissa kongressin, jonka yhtenä pääpuhujana oli François Mitterrand, de Gaullen pääkilpailija. Coudenhove-Kalergi kertoi kirjoittaneensa Eurooppa-liik-

keen puheenjohtajalle kirjeen, jossa hän ehdotti saavansa käyttää kongressissa puheenvuoron. Tavoitteekseen hän ilmoitti kongressin tasapuolisuuden turvaamisen ja Eurooppa-järjestöjen yhteistyön pelastamisen.

Kirjeeseen ei tullut vastausta. Kongressin jälkeen Coudenhove-Kalergi pyysi julkisesti eroa Eurooppaliikkeen kunniapuheenjohtajuudesta.

Kerroin edellä, kuinka Coudenhove-Kalergi vuoden 1958 muistelmateoksessaan kuvasi eroa Paneurooppaunionin ja Eurooppaliikkeen välillä. Vuoden 1966 kirjassa kuvaus oli toisenlainen (s. 91–92):

»Molemmat organisaatiot pyrkivät edelleen samaan päämäärään: Euroopan yhdysvaltoihin.

Paneurooppaunioni pitää valtioliittoa, johon Englanti kuuluu, välttämättömänä askeleena tähän päämäärään pyrittäessä. Eurooppaliike pitää sitä harhatienä tai ainakin kiertotienä.

Eurooppaliike katsoo siten de Gaullen viholliseksi, Euroopan yhtymisen suurimmaksi esteeksi. Paneurooppaunioni taas pitää de Gaullea Ranskan johdossa ystävänään, liittolaisenaan ja Paneuroopan esitaistelijana – vaikka hänen ohjelmansa ei olekaan identtinen Paneuroopan ohjelman kanssa.»

Kun kysyin lokakuussa 1995 Paneurooppaunionin nykyiseltä puheenjohtajalta Otto von Habsburgilta, mikä järjestöjä erottaa, hän sanoi suurimman syyn olleen ja olevan suhtautuminen Jaltan sopimukseen: Eurooppaliike ajoi länsieurooppalaisen yhteistyön asiaa, kun taas Paneurooppaunioni ajoi yleiseurooppalaista yhteistyötä.

Vuoden 1966 kirjalla on mielenkiintoinen ero myös vuoden 1971 »Weltmacht Europa» -teokseen nähden. Viimeksi mainitussa kirjassa Coudenhove-Kalergi suhtautui hyvin epäillen, jopa kielteisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin työhön. Vuonna 1966 sävy oli vielä toinen.

Coudenhove-Kalergi kirjoitti rauhan edellytyksistä näin (s. 101):

»Näihin edellytyksiin kuuluu rautaesiripun tuolla puolen olevien eurooppalaisten itsemääräämisoikeuden tunnustaminen. Sillä niille ja vain niille kuuluu oikeus päättää, haluavatko ne tulevaisuudessa kuulua eurooppalaisten liittoon vai neuvostoblokkiin.

Koskaan ei Eurooppa saa unohtaa rautaesiripun tuolla puolen eläviä veljiään ja sisariaan. Mutta huonoin palvelus, jonka se voisi heille tarjota, olisi muuttaa heidän maansa maailman taistelukentäksi.

Vain idän ja lännen välisiä suhteita parantamalla voi Eurooppa heitä auttaa. Sillä vain silloin tämä alue menettää strategisen merkityksensä; vasta silloin se saattaa muuttua reuna-alueesta (aus einem Glacis) kulttuurisillaksi.»

Tästä samasta aihepiiristä – todellisen Paneuroopan aikaansaamisesta – Coudenhove-Kalergi kirjoitti myös teoksensa alkupuolella, luvussa »Jaltaa vastaan».

Coudenhove-Kalergi esitti Euroopan silloisen »ajan kysymyksen» (s. 44):

»Onko vuonna 1980 vain kolme maailmanvaltaa: Amerikka, Venäjä ja Kiina – vai syntyykö niiden rinnalle neljäs: Eurooppa?

Tuleeko Jaltan järjestelmästä, joka on repinyt Euroopan kahdeksi toisilleen vihamielisten satelliittimaiden leiriksi, ikuinen – vai repiikö Eurooppa jonakin päivänä, ilman sotaa, rikki Jaltan kahleet liittyäkseen yhteen vapaiden valtioiden liitoksi ja asettaakseen – kapitalistisen Amerikan ja kommunistisen Venäjän välissä – parhaimmat voimansa (Genie) palvelemaan maailmanrauhaa; vapauden, tasa-arvon ja veljeyden hengessä?»

Ja hän vastasi:

»Tässä mielessä Paneurooppa-liike taistelee nykyään sinnikkäästi Jaltan rauhanjärjestelmää vas-

taan, joka kaksi vuosikymmentä sitten repi rikki ja nöyryytti Euroopan.

Tämän kamppailun lopputulos riippuu ensi sijassa Yhdysvalloista, Neuvostoliitosta samoin kuin Euroopan suurvalloista: Saksasta, Englannista, Ranskasta ja Italiasta.»

Coudenhove-Kalergi kaavaili, että joskus tulevaisuudessa venäläiset joukot poistuisivat Itä-Euroopasta yhtä aikaa kun amerikkalaiset joukot poistuisivat Länsi-Euroopasta. Tämä avaisi tien Euroopan yhdentymiselle.

Jaltan järjestelmän kumoamiseksi ja Euroopan yhdentymisen aikaansaamiseksi tarvittiin aito rauha Amerikan ja Venäjän välille. Sitä Euroopan kansat olivat valmiit tukemaan (s. 50):

»Länsi-Euroopan kansoille ei ole mitään epärointiä eurooppalaisen ja atlanttisen isänmaallisuuden välillä.

Vaikka Amerikkaa kohtaan tunnetaankin ystävyyttä, tuntevat nuoret sukupolvet olevansa eurooppalaisia eivätkä atlanttisia. Ne toivovat yhtenäistä Eurooppaa, joka on Amerikan ystävä – olematta siitä riippuvainen. Kukaan Euroopassa ei olisi valmis kannattamaan Jaltan järjestelmän jatkamista. Ei Länsi-Euroopassa eikä Itä-Euroopassa. Ennen muuta kaikki saksalaiset vaativat Jaltan sopimuksen tarkistamista – vain se voi toteuttaa Saksan jälleenyhdistymisen ilman sotaa ja antautumatta kommunismille.

Siksi pitäisi de Gaullen Jaltan-vastaisen politiikan tulla nuoren saksalais-ranskalaisen ystävyysden lujimmaksi sementiksi Paneuroopan merkeissä.»

Myös kirjansa loppupuolella Coudenhove-Kalergi hahmotteli hyvin laajaa yhteistyötä, Eurooppaa joka oli laajempi kuin hänen aikaisemmissa kannanotoissaan. Tähän Eurooppaan hän ottaisi mukaan ne maat, joihin

eurooppalaiset ja eurooppalainen kulttuuri olivat leviittäytyneet, erityisesti Yhdysvallat.

Eurooppa on pelastettava siltä että materialismi voittaisi jumalallisen ihmisessä

Toisaalta Coudenhove-Kalergi huipensi kirjansa lukuun »Euroopan sielu», jossa hän veti rajalinjaa sekä Yhdysvaltoihin että Neuvostoliittoon (s. 123):

»Amerikan kapitalistisen kollektivismin ja Venäjän kommunistisen kollektivismin välissä säilyy Eurooppa individualismin, persoonallisuuden ja vapauden pyhänä maana.»

Hän palasi nuoruusvuosiensa filosofiaan (s. 128):

»Mutta Paneurooppa ei ole vain poliittinen ja taloudellinen ohjelma – vaan se merkitsee yhtä lailla moraalista uskontunnustusta. Se merkitsee eurooppalaisen idealismin uudelleen syntymistä sen haaksirikon jälkeen, jonka materialistinen Eurooppa maailmansodassa kärsi.»

Tässä kirjassa Coudenhove-Kalergi kaavaili Eurooppaa, joka ottaisi huomioon maanosan kulttuurien erilaisuuden. Lähtökohtana oli edelleen se, ettei Venäjä voinut kuulua Paneurooppaan sen jälkeen kun se oli »luopunut Euroopasta etsiäkseen uusia teitä uusiin elämänmuotoihin». (s. 129)

Euroopalla olisi edessään suuri tulevaisuus, mutta sen saavuttamiseksi tarvittiin eurooppalainen valtioliitto:

»Siksi vaadimme Euroopan yhdysvaltoja, vaadimme eurooppalaista valtioliittoa, vaadimme eurooppalaista tulliliittoa. Tämän suuren päämäärän kohotamme päivänpolitiikan pienten ja pikkumaisten kysymysten yläpuolelle; kansalliskiihkoilun pikkumaisten ilkeyksien yläpuolelle;

kauppasopimuksia koskevien pikkumaisten kiistojen yläpuolelle.»

Euroopan suurmiehet olivat Coudenhove-Kalergin mielestä olleet yhtä lailla kansallismielisiä ja eurooppalaisia: »sillä Euroopan henki ilmenee kansallisissa muodoissa, ja parhaat kansalliset henget luovat eurooppalaisen kulttuurin pilareita.

Siksi Paneurooppa hyväksyy kansallishengen ja kansalliset ajatukset kaiken eurooppalaisen kulttuurin perustana ja edellytyksenä. Sillä juuri Euroopan monikielisyys antaa kulttuurillemme sen runsauden, sen rikkauden, sen syvyyden ja sen monipuolisuuden, joka kohottaa sen muiden kulttuurien yläpuolelle. Kansallisten eroavuuksien hämärtäminen merkitsisi Euroopan hengen tukahduttamista.

Paneurooppa kamppailee kansallisten perinteiden säilyttämisen puolesta, kansallisen ajattelun vaalimisen puolesta, kansallisten vähemmistöjen tunnustamisen puolesta. Sillä vain vapaiden kansakuntien yhteisönä säilyy maanosamme Eurooppana, kun siitä kansojen kansainvälisenä sekoituksena tulisi toinen Amerikka, ja se menettäisi sielunsa, olemuksensa ja merkityksensä.» (s. 132)

Eurooppaa uhkasi kahdelta suunnalta vaara, joka kuitenkin oli torjuttavissa (s. 133, 135):

»Sillä eurooppalainen kulttuuri on tänään uhatuna kahdelta taholta: bolševismin ja amerikkalaisuuden, jotka molemmat polveutuvat Euroopasta ja ovat sille silti olemukseltaan vieraita. Sillä nämä kaksi kulttuurimuotoa erottaa eurooppalaisesta se, ettei niillä ole perinteitä. Tästä perinteiden puuttumisesta, tästä historian puuttumisesta on Amerikka yhtä ylpeä kuin Venäjä.»

»Eurooppa ei halua olla amerikkalainen eikä bolševistinen, ei rahavaltainen (plutokratisch)

eikä kommunistinen. Löytääkseen elämänmuotonsa tulee kaikkien Euroopan kansojen toimia yhdessä. Tätä elämänmuotoa puolustaakseen tulee kaikkien Euroopan kansojen liittyä yhteen.»

Jotta Eurooppa voisi pelastaa itsensä ja maailman, tuli eurooppalaisten tulla eurooppalaisiksi (s. 138):

»Me emme vaadi Euroopan yhdentymistä vain estääksemme uuden sodan, emme vain luodaksemme perustaa yleiselle hyvinvoinnille vaan myös pelastaaksemme Euroopan ja maailman uudelta kansainvaellukselta, uudelta barbarismilta ja siltä, että materialismi voittaisi jumalallisen ihmisessä.

Sillä mitä hyödyttää Eurooppaa, jos se valloittaa maailman, mutta kadottaa sielunsa? Mitä hyödyttää Eurooppaa, jos se yhdistyy tullakseen Venäjän henkiseksi provinssiksi tai Amerikan henkiseksi alusmaaksi?

Siksi kuuluu meidän vaatimuksemme, kuuluu Paneuroopan henkinen vaatimus: eurooppalaiset, tulkaa eurooppalaisiksi.»

Maailmanmahti Eurooppa – kohti pien-Eurooppaa ja liittovaltiota

Viimeisen teoksensa »Weltmacht Europa» Richard Coudenhove-Kalergi julkaisi vuonna 1971. Se oli teos pien-Euroopan puolesta – sen puolesta, että Länsi-Euroopasta tulisi Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain veroinen maailmanmahti.

Coudenhove-Kalergi vastusti tässä teoksessaan suur-Eurooppaa, joka hänen mielestään olisi merkinnyt läntisen Euroopan joutumista Neuvostoliiton ylivaltaan. Hankkeeseen Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin aikaansaamiseksi Coudenhove-Kalergi suhtautui hyvin epäillen.

Esipuheen Coudenhove-Kalergin kirjaan oli kirjoittanut Franz Josef Strauss.

Strauss kirjoitti, että suunnitelmat Euroopan yhdistämiseksi olivat vuosikymmenten ajan olleet selvä vasta-kohta Neuvostoliiton valtapyrkimyksille.

Strauss tulkitsee Neuvostoliiton nyt luopuneen pyrkimyksistä estää Paneuroopan toteutuminen: nyt se pyrki hallitsemaan sitä. Neuvostoliiton tavoitteena oli muodostaa Portugalista Kamtšatkalle ulottuva kansainyhteisö, jonka suurempi puolisko olisi Aasiassa. Helsingissä pidettäväksi suunnitellun turvallisuuskonferenssin Strauss kirjoitti olevan alkutahti tämän tavoitteen toteutumiseksi.

Strauss esitteli Coudenhove-Kalergin kirjan suunnitelmaksi, jonka avulla tämä vaara voitaisiin torjua. Käsilä olivat nyt hänen mielestään viimeiset hetket.

Kirjansa johdantokirjoituksen Coudenhove-Kalergi aloitti dramaattisesti (s. 9):

»Euroopan itäisellä taivaanrannalla nousee synkän myrskypilvi: Lissabonista Vladivostokiin ulottuvan Neuvostoliiton ylivaltaan alistetun euraasian maailmanvallan varjo: Euroopan vapauden loppu.

Tämän pilven ensimmäinen varjo on Venäjän ja sen satelliittien Helsinkiin suunnittelema paneurooppalainen turvallisuuskonferenssi, jonka tavoitteena on Atlantilta Tyynellemerelle ulottuva euraasian valtablokki. Eurooppalainen Monroe-oppi, joka työntää Amerikan pois Euroopasta, jotta yhtenäinen itäblokki voisi ilman maailmansotaa kukistaa hajanaisen Länsi-Euroopan.»

Euroopan rajat Coudenhove-Kalergi määritteli siten, ettei maanosan sen paremmin maantieteellinen kuin poliittinenkaan itäraja kulkenut Uralilla (s. 11–12):

»Euroopan niemimaan perustan, ja siten Euroopan maantieteellisen itärajan, muodostaa suunnilleen suora linja Königsbergistä Odessaan.»

»Kahden vuosisadan ajan, Pietari Suuren ajois-

ta alkaen, pidettiin Uralia Euroopan itärajana, koska tämä vuoristo erotti eurooppalaisen Venäjän sen aasialaisesta siirtomaasta, Siperiasta. Siihen aikaan Venäjä oli kiistämätön eurooppalaisen suurvalta.»

»Vasta Lenin lakkautti Uralin Euroopan rajana. Hänen kautta Venäjän Aasian-puoleiset osat muuttuivat siirtomaasta tasavertaiseksi osaksi Neuvostoliittoa, josta siten kaksi kolmannesta sijaitsi Aasiassa ja vain kolmannes Euroopassa.»

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Euroopan itäraja muodostui samaksi kuin Neuvostoliiton länsiraja. Kysymyksessä ei ollut tsaarinvallan aikainen länsiraja, kun Lenin kansojen itsemääräämisperiaatteen nojalla tunnusti Puolan, Suomen ja kolmen Baltian maan itsenäisyyden ja luovutti jopa Bessarabian Romanialle.

Toisen maailmansodan aikana Puola jaettiin Saksan ja Neuvostoliiton kesken. Baltian maat ja osan Suomesta Neuvostoliitto liitti itseensä. Jaltan konferenssissa Eurooppa jaettiin amerikkalaiseen ja venäläiseen vaikutuspiiriin, jotka erotti toisistaan linja Lyypekistä Triesteen. Tästä rajasta tuli rautainen esirippu, jonka yli Eurooppaa ei voitu yhdistää.

Coudenhove-Kalergi selosti paneurooppalaisen ajatuksen etenemistä ensin Euroopan neuvoston perustamiseen ja sitten Euroopan talousyhteisön syntymiseen. Hänen kirjoittaessaan tätä teosta oli ovi Iso-Britannian liittymiselle EEC:hen juuri äskettäin avautunut.

Mutta ratkaisevia askeleita Euroopan yhtymiseksi ei ollut vielä otettu (s. 18):

»Kaikki Euroopan johtavat valtiomiehet ovat lukemattomissa puheissaan tukeneet Paneurooppaa. Mutta he eivät ole vielä ryhtyneet ratkaisevaan toimintaan, koska he eivät ole yksimielisiä kahdesta asiasta: siitä, tulisiko Euroopasta liittovaltio vai valtioliitto ja siitä, mikä on Paneuroopan itäraja.»

Vain pieni murto-osa eurooppalaisista toivoo,

että yhtyneestä Euroopasta tulisi Yhdysvaltain esikuvan mukaisesti keskittynyt maailmanmahti ja sen kansallisuuksien sulatusuuni.»

Euroopan neuvostosta valtioliitto ja sitten liittovaltio

Euroopan yhdentymisessä oli kaksi vastakkaista näkemystä.

Yhtäällä olivat federalistit, jotka pyrkivät liittovaltion muodostamiseen. Toisaalla olivat valtioliiton kannattajat, jotka pyrkivät aikaansaamaan suvereenien valtioiden orgaanista yhteistyötä.

Coudenhove-Kalergin mielestä oli realistista tyytyä aluksi valtioliittoon, vaikka hän pitikin liittovaltiota lopullisena tavoitteena (s. 22):

»Sillä on varmaa, että jo lähivuosina sen jälkeen osoittautuu olevan niin, että vain liittovaltio voi ratkaista Eurooppa-kysymyksen; liittohallituksen ja liittoparlamentin tukemana.»

Euroopassa Coudenhove-Kalergi uskoi käyvän kuten Yhdysvaltoja perustettaessa; aluksi siellä oli perustettu valtioliitto, mutta pian oli päädytty liittovaltioon (s. 23):

»Niin pian kun Ranskassa ja Englannissa tulee valtaan vuoden 1930-luvun jälkeen syntynyt sukupolvi, tunnustavat nämä molemmat kansakunnat sen tosiasian, että vain liittohallituksen ja -parlamentin johtama eurooppalainen federaatio, jolla on yhteinen ulkopolitiikka, puolustus ja valuutta, voi tehdä Euroopasta suurvallan – tasavertaisen Yhdysvaltain, Neuvostoliiton ja Kiinan kanssa.

Vasta silloin Euroopan on mahdollista antaa koko voimansa maailmanrauhan turvaamiseen, Yhdistyneiden kansakuntien uudistamiseen ja uhkaavan ydinsodan estämiseen.

Tämä kaikki Strasbourgissa toimivan Euroopan neuvoston rajojen puitteissa – Espanjalla, Portugalilla ja Kreikalla täydennettynä.

Kolmiossa: Atlantti–Välimeri–rautaesirippu.»

Coudenhove-Kalergi kaavaili valtioliittoa ja lopulta liittovaltiota, jossa olisivat mukana Euroopan neuvoston silloiset jäsenmaat.

Euroopan neuvoston ja Varsovan liiton välissä oleva alue oli pieneurooppalaisille Itä-Eurooppa ja suureurooppalaisille Keski-Eurooppa. Coudenhove-Kalergi kutsui sitä väli-Euroopaksi (s. 34):

»Välttääksemme väärinkäsityksen kutsumme tätä valtioryhmää 'väli-Euroopaksi'. Se ulottuu Suomen pohjoisrajalta Adrianmerelle. Näistä valtioista Suomi on aito demokratia, jota ei yhdistä Venäjään sen paremmin kieli kuin uskontokaan. 1800-luvulla Suomi oli yhdistetty Venäjään personaaliunionin kautta. Tsaari oli Suomen suuriruhtinas. Tämä tilanne on syntynyt toisen maailmansodan jälkeen muuttuneessa muodossa uudelleen. Suomi on täysivaltainen ja demokraattinen tasavalta, mutta sen ulkopolitiikan yllä lepää Neuvostoliiton varjo.»

Eriteltyään Varsovan liittoon kuuluneiden Puolan, DDR:n, Tšekkoslovakian, Unkarin, Romanian ja Bulgarian asemaa Coudenhove-Kalergi kirjoitti niistä kaikista yhteisesti (s. 37):

»Euroopan tulee tehdä itselleen selväksi, että Varsovan liiton ryhmä on Neuvostoliiton laajentuma, aivan kuten Neuvostoliitto on Venäjän laajentuma. Moskova on Venäjän, Neuvostoliiton ja Varsovan liiton pääkaupunki. Tämä valtioryhmä muodostaa sotilasliiton. Jokainen yritys vetää yksikin näistä valtioista Länsi-Eurooppaan johtaa sotaan Neuvostoliiton kanssa. Tästä murheellisesta tosiasiasta tulee pien-Euroopan tulevan ulkopolitiikan lähteä.»

Rajat Euroopan neuvostoon ja Varsovan liittoon kuuluvien maiden välillä ovat selvät. Niin tuskallista kuin tämä myös eurooppalaisille on. Paneurooppalainen erehdys olisi itsemurha.

Vain kulttuurin alalla tulisi pien-Euroopan tehdä kaikki mahdollinen luodakseen väli-Eurooppaan niin läheiset suhteet kuin mahdollista – noihin kansoihin, jotka kultturellisesti ovat tuhannen vuoden ajan olleet sidoksissa Euroopan kulttuuriin.

On epävarmaa, tuleeko väli-Eurooppa jatkuvasti elämään Venäjän herruudessa. Tämä riippuu oleellisesti neuvostohallinnon kehityksestä ja maailmanpolitiikasta.

Parasta mitä Länsi-Eurooppa voi näiden kansojen hyväksi tehdä on se, että se rehellisellä rauhanpolitiikalla Neuvostoliittoa kohtaan poistaa sotilaalliset perustelut Varsovan liiton ylläpitämiseen ja tekee mahdolliseksi suurimittaisen aseidenriisunnan rautaesiripun molemmin puolin. Silloin voisi koittaa päivä, jolloin Venäjä kokee väli-Euroopan taakaksi eikä turvaksi; että se pelkää Neuvostoliiton kansojen voivan saada tartunnan noilta vapaudennälkäisiltä kansoilta.

Neuvostohallitus voisi siinä aina vedota Leniniin, joka on antanut Suomen ja Puolan sekä Baltian ja Kaukasian kansoille vapauden valita mahdollisuuden irrottautua Venäjästä. Stalin korvasi tämän periaatteen kansallisella imperialismilla.

Jos Moskova jonakin päivänä palaa takaisin Leninin doktriiniin, on mahdollista, että väli-Eurooppa muuttuu riippumattomaksi valtioliitoksi, sil-laksi Euroopan ja Venäjän välille. Joko Suomen mallin mukaan, jolle Neuvostoliiton ulkopoliittikan myötäileminen ei ole esteenä demokraattiselle sisäpolitiikalle tai Jugoslavian mallin mukaan, joka kommunistisesta ideologiasta huolimatta pitää kiinni puolueettomasta ulkopoliitiikasta ja kieltäytyy liittymästä Varsovan liittoon.»

Silloisissa oloissa oli ainoa mahdollisuus hyväksyä tosi-
asia, että Euroopan neuvoston ja osittain myös NATO:n
raja olivat Euroopan poliittisen yhdentymisen raja.

Samalla kun Coudenhove-Kalergi ajoi Euroopan yh-
dentymistä siinä tarkoituksessa, että se vahvistuisi suh-
teessa Neuvostoliittoon, hän kaavaili tilannetta, jossa
»NATO-Euroopan ja Varsovan liitto -Euroopan välille
kehittyisi samankaltainen suhde kuin mikä oli Yhdys-
valtain ja Kanadan välillä». (s. 40)

Joka haluaa suur-Eurooppaa, tunnustaa Venäjän herruuden

Euroopan yhdentymistä ajavien tuli valita pien-Euroo-
pan ja suur-Euroopan välillä. Suur-Euroopasta hän va-
roitti (s. 43):

»Tämän euraasialaisen maailmanvallan syntyminen ei siten merkitsisi paneurooppalaisen ajatuk-
sen toteutumista vaan sen lopullista tuhoutumista
ja samalla myös Euroopan vapauden tuhoutu-
mista, sillä sen venäläinen kommunismi ennem-
min tai myöhemmin hävittäisi – kommunismia ja
vapautta ei voida yhdistää toisiinsa.»

Mutta kysymys ei ollut vain kommunismista (s. 45):

»Joka haluaa suur-Eurooppaa, tunnustaa auto-
maattisesti Venäjän herruuden. Tällä toteamuk-
sella ei ole mitään tekemistä kommunismin kans-
sa. Myös tsaristinen tai demokraattinen Venäjä
hallitsisi suur-Eurooppaa – yksinkertaisesti ko-
konsa vuoksi. Kuten Preussi hallitsi Bismarckin
Saksaa.»

Silti Coudenhove-Kalergi jätti portin auki sille mahdol-
lisuudelle, että suur-Eurooppa voisi joskus toteutua (s.
57):

»Jos Venäjä – vastoin odotuksia – muuttuisi jonakin päivänä demokraattiseksi ja pasifistiseksi federaatioksi, olisi Länsi-Euroopalla yhä vielä aikaa paneutua kysymykseen suur-Euroopasta. Siihen saakka on vain yksi tae Euroopan vapaudelle: kaikkien Atlantin ja rautaesiripun välissä elävien eurooppalaisten unioni, joka on liitossa tasavertaisen ja ystävällisen maailmanvallan, Amerikan yhdysvaltojen kanssa.»

Kirjoitettuaan laajasti eurooppalaisista »kansakuntana» – meidän yhteisestä kulttuuristamme, rodustamme, historiastamme ja meidän keskinäisestä kohtalonyhteydestämme – Coudenhove-Kalergi siirtyi käsittelemään Euroopan yhdentymisen historiaa.

Euroopan neuvostoon hän oli joutunut pettymään (s. 143):

»Euroopan neuvoston toiminta alkoi suurin toivein; pian siitä tuli suuri pettymys. Sen sijaan, että se olisi kehittynyt valtioliitoksi, siitä tuli keskusteluserho, jota hallitukset eivät ottaneet vakavasti. Niin vähän vakavasti se otettiin, että Sveitsi ja Itävalta saattoivat liittyä siihen ilman, että mikään hallitus olisi katsonut tämän olevan ristiriidassa niiden puolueettomuuden kanssa.»

Winston Churchillia Coudenhove-Kalergi kiitteli hänen panoksestaan Euroopan neuvoston perustamiseksi ja yhdentymiskehityksen käynnistämiseksi. Toisaalta hän pahehoitteli sitä, että pääministeriksi palattuaan Churchill ei enää tukenut pisimmälle menneitä yhdentymishankkeita.

de Gaulle tahtoi itsenäisten valtioiden liittoa, ei liittovaltiota

Myös Charles de Gaullesta Coudenhove-Kalergilla oli sekä hyvää että huonoa sanottavaa.

de Gaulle ei kuulunut liittovaltion kannattajiin (s. 148):

»Hän hylkäsi eurooppalaisen liittovaltion, koska hän ei ollut valmis uhraamaan osia kansallisesta suvereniteetista. Sen sijaan hän näytti – paneurooppa-ajatuksen kannattajana – olevan johonkin määrään saakka vakuuttunut siitä, että eristäytyneenä hänen rakas Ranskansa ei kykenisi tasavertaiseen kilpailuun uusien maailmanvaltojen kanssa. Hänen päämääränsä oli löyhä eurooppalainen valtioliitto, joka ehkä vähitellen voisi kehittyä liittovaltioksi. Tästä liittovaltiosta hän ei kuitenkaan aluksi halunnut tietää yhtään mitään. Siksi hän on vastustanut sekä Eurooppa-armeijaa että suunnitelmaa eurooppalaisen liittovaltion perustuslaiksi.»

de Gaullesta tuli saksalais-ranskalaisen sovintopolitiikan tukija. Vaikka de Gaullella ja Paneurooppa-liikkeellä oli useita näkemyseroja, syntyi hänen ja Paneuroopan välille läheinen yhteistyö (s. 149–150):

»Koska Paneurooppa-unioni oli asettanut perustamisestaan alkaen saksalais-ranskalaisen sovinnon ja niiden keskinäisen liiton ohjelmansa keskipisteeseen, syntyi alusta alkaen yhteistyötä sen ja de Gaullen välillä. Siitä huolimatta, että unionin ja de Gaullen käsitykset kolmesta ulkopoliittisesta kysymyksestä olivat hyvin erilaiset.

Rajakysymyksessä de Gaulle oli toistuvasti puhunut Uralin puolesta, kun taas Paneurooppa piti kiinni Euroopan neuvoston itärajusta. Englannin kysymyksessä: de Gaulle vastusti Englannin liittymistä EEC:hen, kun taas Paneurooppa kannatti Englannin jäsenyyttä. Lopuksi Paneurooppa-unioni hylkäsi de Gaullen Amerikan-vastaisen politiikan vakuuttuneena siitä, että Eurooppa saattoi yhdistyä vain Amerikan kanssa – ei sitä vastaan.

Vastakohtaisuus syntyi lisäksi siitä, että Paneurooppa-liikkeen tavoitteena oli Euroopan liittovaltio, kun taas de Gaulle tämän liittovaltion hylkäsi.

Sen sijaan hän halusi eurooppalaisen valtioliiton, joka olisi itsenäisten kansallisvaltioiden yhteisö, suuri kansojen perhe, ei eurooppalainen suurkansakunta (nicht als europäische Gross-Nation).

Tässä kysymyksessä syntyi kompromissi. Tietoisena siitä, ettei Eurooppa-kysymystä voida ratkaista ilman Ranskan hallitusta tai sitä vastaan, kannatti Paneurooppa-unioni aluksi valtioliittoa – ensimmäisenä askeleena kohti kaukotavoitetta, Euroopan liittovaltiota.»

Myös loppuarvio de Gaullen roolista oli kaksijakoinen (s. 152):

»Ranskan presidenttinä de Gaulle jarrutti Paneuroopan kehittymistä. Hän ei ollut valmis uhraamaan osia Ranskan itsemääräämisoikeudesta Euroopan hyväksi. Hän tahtoi itsenäisten ja riippumattomien valtioiden liittoa, ei liittovaltiota. Hän tahtoi Euroopan kansakuntien yhteistä perhettä – mutta ei *yhtä* eurooppalaista kansakuntaa. Hänen näkökulmansa Paneurooppaan oli ranskalaisen nationalistin näkökulma, joka tunnusti – tietyissä rajoissa – Ranskan intressin Euroopan yhdentymiseen.

Kuitenkin tämä ranskalainen nationalisti on tehnyt enemmän Euroopan yhdentymisen hyväksi kuin kaikki hänen kilpailijansa ja vastustajansa. Sillä hän on saanut aikaan sovinnon kahden Euroopan ydinkansan välille ja siten luonut käytännön mahdollisuudet Euroopan yhtymiselle.»

Lopuksi Coudenhove-Kalergi hahmotteli kirjassaan tietä paneurooppalaisten ajatusten toteuttamiseen. Niitä oli kaksi: hallitusten yhteistyö tai vallankumous.

Hallitusten tasolla Paneurooppaa olisi rakennettava Euroopan neuvoston varaan (s. 155):

»Mikään ei olisi luonnollisempaa kuin se, että Euroopan neuvoston ei-puolueettomat jäsenmaat

järjestäisivät konferenssin muuttaakseen sen sääntöjä. Muuttaakseen sen valtioliitoksi, joka voisi kutsua itseään 'Euroopan yhdysvalloiksi' olematta rakenteellisesti samanlainen kuin amerikkalainen esikuvansa.»

Euroopan neuvoston ohella Euroopan poliittisen yhdentymisen perustana voisivat toimia EEC tai WEU. Poliittisessa järjestäytymisessä eivät puolueettomat maat voisi olla mukana (s. 158):

»Kaksi Euroopan neuvoston jäsentä eivät voi liittyä mihinkään poliittiseen Eurooppa-organisaatioon, koska tämä ei olisi sopusoinnussa niiden puolueettomuuspolitiikan kanssa: Sveitsi ja Itävalta. Ehkä myös Ruotsi – siinä tapauksessa, että se pitää kiinni puolueettomuudestaan.

Jos Euroopan neuvosto päättää muuttua valtioliitoksi, tulevat nämä puolueettomat jäsenet sulje-
tuiksi ulkopuolelle.»

Coudenhove-Kalergi katsoi, että EEC olisi se eurooppalainen organisaatio, joka voisi jonakin päivänä vetää piiriinsä Euroopan ulkopoliitiikan, jos siihen liittyneiden maiden hallitukset sitä edellyttäisivät.

Vallankumouksen tie voisi olla joko se, että Eurooppa joutuisi Neuvostoliiton ylivaltaan tai se, että Euroopan nuorisot ajaisi läpi Euroopan yhdentymisen ajatuksen (s. 169):

»Silloin ratkeaisi, vajoaako Eurooppa hitaasti Neuvostoliiton syliin – vai kohoako se uudeksi maailmanvallaksi; pelastaako se vapautensa vai menettääkö se sen; tuleeeko siitä neljäs maailmanmahti, joka elää ystävyydessä Venäjän ja Amerikan kanssa, mutta molemmista riippumattomana. Vai onko sillä kutsumus tulla euraasialaisen imperiumin läntiseksi siiveksi – ilman vapautta.

Tuleeko huomisen Euroopasta suuri Sveitsi – vai suuri Tšekkoslovakia.»

Euroopan ei tulisi hylätä ETYK:iä vaan lykätä sitä

Kirjansa lopussa Coudenhove-Kalergi palasi ETYK:iin (s. 175):

»Neuvostoliiton suunnitelman luoda suur-Eurooppa, joka olisi Helsingin paneurooppalaisen konferenssin tuloksena, pitäisi herättää vastuussa olevat eurooppalaiset. Heidän tulisi vihdoinkin tulla tietoisiksi siitä, että tämä vuosikymmen ratkaisee, tuleeko Euroopasta neuvostoblokin läntinen siipi vai neljäs maailmanmahti.»

Toisaalta Coudenhove-Kalergi ajatteli neuvostovallan alaisuudessa elävien itäisen Euroopan kansojen asemaa. Heidän vuokseen ETYK:iä ei voitu kokonaan hylätä (s. 181–182):

»Tässä mielessä Euroopan ei tulisi hylätä Venäjän ehdottamaa Helsingin suureurooppalaista konferenssia, vaan lykätä sitä, kunnes Eurooppa on poliittisesti ja taloudellisesti yhtynyt; kunnes yhtynyt Länsi-Eurooppa ja yhtynyt Itä-Eurooppa voivat tasavertaisesti neuvotella yhteisistä eduistaan.»

Ja lopuksi Coudenhove-Kalergi siirsi katseen koko ihmiskunnan tasolle (s. 182):

»Maailmanrauhan tulisi olla kaiken Eurooppapolitiikan päätavoite. Tekninen kehitys tekee planeettamme päivä päivältä pienemmäksi. Yhden sukupolven aikana käy eräänlainen maailmanlaajuinen valtioliitto yhtä välttämättömäksi kuin Paneurooppa tänään. Tämä valtioliitto tulee olemaan hyvin erilainen kuin Yhdistyneet Kansakunnat, sillä sen jäsenenä eivät ole valtiot vaan valtioryhmät – kuten Eurooppa.»

Edellä selostamani Coudenhove-Kalergin teoksen »Weltmacht Europa» liitteenä oli hänen vuoden 1926 Paneu-

rooppa-kongressissa Wienissä pitämänsä puhe. Siinä Paneurooppa-ajatus esiintyi aivan toisessa muodossa kuin tässä vuonna 1971 ilmestyneessä teoksessa.

Vuoden 1926 puheessaan Coudenhove-Kalergi hahmotteli sopimusta Paneuroopan muodostamiseksi (s. 189):

»Mutta tämän kollektiivisen sopimuksen perustavanlaatuisena edellytyksenä pitäisi olla se, että

1. mitään valtiota ei saa pakottaa liittymään tähän paneurooppalaiseen järjestelmään ja

2. pääsyn tähän järjestelmään tulisi olla avoin kaikille Euroopan valtioille niiden sisäpoliittisesta järjestelmästä huolimatta.

Tämä periaate poistaisi itsestään vastakkainasettelun yhtäältä niiden paneurooppalaisten väliltä, jotka katsovat että Venäjän ja Englannin täytyy olla jäseninä Paneuroopassa ja toisaalta niiden, jotka katsovat, että Englanti dominioittensa vuoksi ja Venäjä aasialaisen politiikkansa vuoksi eivät nyt pysty liittymään Paneurooppaan.

Näihin kysymyksiin tulevat antamaan vastauksen Englanti, Venäjä ja historia – eivät ohjelmat ja teoriat. Mitä kuitenkin missään tapauksessa ei saa tapahtua on se, että Eurooppa organisoituisi naapureitaan vastaan eikä niiden kanssa ja että nuori Paneurooppa-liike hajaantuisi tällaisten akateemisten kysymysten vuoksi.»

Tuolloin Coudenhove-Kalergin ajatus Euroopan yhdenytymisen peruslinjasta oli toinen kuin vuonna 1971:

»Samoin Paneurooppa hylkää ehdottomasti myös jokaisen Euroopan kansan tai valtion ylivallan. Paneurooppa on mahdollinen vain valtioiden vapaana liittona: valtioliittona, ei liittovaltiona. Onko tämän valtioliiton nimi Euroopan yhdysvallat vai Euroopan tulliliitto vai Paneurooppa: oleellista ei ole nimi vaan se ehto, ettei mikään valtio eikä kansa uhraa itsenäisyyttään Euroopan alttarille vaan että uusi Eurooppa ko-

hoaa useiden valtioiden ja kansojen orgaanisesta yhteistyöstä.»

Tämä puhe tuo havainnollisesti näkyviin sen muutoksen, joka Richard Coudenhove-Kalergin ajattelussa vuosikymmenten varrella oli tapahtunut: paneurooppalaisen valtioliiton kannattajasta oli tullut pieneurooppalaisen liittovaltion kannattaja.

Samankaltainen kaari on löydettävissä myös Coudenhove-Kalergin suhtautumisessa poliittisiin puolueisiin.

Coudenhove-Kalergi oli poliitikko, mutta ei puoluepoliitikko.

Nuoruudessaan Coudenhove-Kalergi etsi »ei-materialistista sosialismia», mutta ei löytänyt sitä. Niin hänestä tuli tiedemies ja vapaa kirjoittaja.

Nuoruuden kirjoissaan Coudenhove-Kalergi pani toivonsa laajaan keskustaan: kaikkiin niihin voimiin, jotka sijoittuivat kommunistien ja fasistien väliin ja jotka puolustivat demokratiaa.

Talonpoikaissäätö on ainoa todella demokraattinen säätö Euroopassa

Vuoden 1937 teoksessa »Totaler Staat – Totaler Mensch» Richard Coudenhove-Kalergi tarkasteli poliittista elämää vanhan säätöajan pohjalta.

Coudenhove-Kalergin mukaan aateliston ajattelutapa eli konservatiivisissa puolueissa, kirkollinen ajattelutapa kristillisissä puolueissa, porvariston ajattelutapa liberaalipuolueissa, proletariaatin ajattelutapa sosialismissa puolueissa ja talonpoikaissäätöväestön ajattelutapa agraaripuolueissa. Näin tarkastellen demokraattiseen »puoluevaltioon» oli kätkeytyvä säätövaltio. Kysymys ei ollut vain ammanteista, vaan periaatteista ja elämänmuodoista. (s. 132)

Demokraattinen ajattelu eli erityisesti kahden säädyn – porvariston ja talonpoikien – keskuudessa.

Porvaristosta Coudenhove-Kalergi kirjoitti näin (s. 135–136):

»Se uskoo henkeen, sivistykseen, tieteeseen ja edistykseen. Se on köyhempi perinteestä kuin aatelisto, mutta rikkaampi kuin proletariaatti.»

»Porvaristo saa kiittää valistusta voitostaan aatelistosta ja papistosta. Siksi se on perustaltaan valistusaatteille uskollinen. Se on antiklerikaalinen olematta ateistinen: rationaalinen ja idealistinen yhtä lailla.»

Porvariston edustajia oli useiden puolueiden johdossa. Puhtaimman ilmauksensa porvariston henki sai Coudenhove-Kalergin mukaan kuitenkin liberalismissa, joka kävi kahden rintaman »sotaa» yhtäältä feodalismia ja kirkon valtaa vastaan ja toisaalta sosialismia ja fasismia vastaan. Liberalismi oli evolutionäärinen – se oli taantumuksen ja vallankumouksen vihollinen.

Yhteiskunnan teollistuminen ja kaupunkien proletariaatin syntyminen loivat perustan marxilaisuudelle. Syntyi luokkataistelu porvariston ja proletariaatin välille. Tässä taistelussa molemmat olivat valmiit turvautumaan diktatuuriin estääkseen vastapuolta pääsemästä voitolle.

Sillä aikaa kun nämä kaupunkisäädyn taistelivat keskenään tulevaisuuden suunnasta, kasvoi maaseudun säädyn, talonpoikien, valta ja merkitys.

Talonpoikaissäädyn ajattelutavan kehittymisestä Coudenhove-Kalergi kirjoitti näin (s. 138–139):

»Taistelussa aatelistoa vastaan löysivät talonpojat liittolaisia porvariston ja proletariaatin piiristä. Sitä vastoin on täyteen mittaansa kehittyneestä talonpoikaissäädystä tullut osittain feodaalisen vanhoillisuuden perillinen, perinteen vaalija, yksityisomaisuuden puolustaja, uskonnon suojelija, maaseudun puolustaja suurkaupunkeja ja niiden rationalistisia ihanteita vastaan.

Sillä talonpoika elää luonnossa, luonnon kanssa, luonnosta: yhteiselossa eläinten ja kasvien

kanssa. Siksi hänen maailmankuvansa on aivan erilainen kuin luonnosta etäännyneiden kaupunkilaisten, joiden elämä koostuu heidän päivittäisestä kanssakäymisestäään kaikenlaisten koneiden kanssa ja jotka ovat usein itse tulleet puolittain koneiksi.»

Talonpoikien asenne maailmaan oli orgaaninen, ei mekaaninen. Heidän katsomustapansa ei ollut idealistinen eikä materialistinen vaan realistinen.

Talonpoikaisto oli yksi kolmesta merkittävästä säädyistä. Kaksi muuta – porvaristo ja proletariaatti – kävivät keskenään taistelua vallasta. Molemmat olivat valmiit tarttumaan diktatuuriin ja molemmat valmistautuivat sisällissotaan. Kysymyksessä oli myös »taistelu kahden maailmankatsomuksen ja elämänmuodon välillä». (s. 143–144)

Talonpoikaissäädystä saattoi tulla välittäjä tai puskuuri keskenään taistelevien muiden säätyjen välille (s. 146):

»Sillä talonpoikaissääty vastustaa sekä plutokratismia että marxilaisuutta; se vastustaa suuren kapitalismin riistoa, josta se on joutunut kärsimään – ja yhtä lailla marxilaisuuden sosialisointipyrkimyksiä, jotka uhkaavat sen olemassaolon koko perustaa. Tavallinen talonpoika ei ole rikas eikä varaton, vaan hän on pienkapitalisti, joka tekee omaa työtään omalla maallaan.

Siksi hän on konservatiivinen olematta taantumuksellinen – yksityistalouden puolesta, mutta silti sosiaalinen. Osuustoimintaliike on hänen oma tiensä, jolla hän yhdistää toisiinsa suurtuotannon edut ja yksityisomistuksen antaman vapauden. Tällä vapaaehtoisella yhteistyöllä hän tekee turhiksi kaikki yritykset valtion pakkotoimiin.

Niinpä talonpoikaissääty on Euroopassa ainoa sääty, joka on ilman taka-ajatuksia todella demokraattinen. Se rakentaa vapautta ja varjelee riip-

pumattomuuttaan sekä pankkeja että valtiollistamispyrkimyksiä vastaan, sekä porvariston että proletariaatin diktatuurihaaveita vastaan.»

Coudenhove-Kalergin mielestä Sveitsin valaliitto edusti talonpoikaista demokratiaa. Siinä yhtyivät vapaus ja yhteistyö, se perustui itsehallinnon ajatukseen. Ja – kuten edellä jo totesimme – sveitsiläistä järjestelmää Coudenhove-Kalergi piti Euroopan rakennustyön esikuvana.

Richard Coudenhove-Kalergin kuvaus talonpoikien ajattelu- ja toimintatavoista on lähellä sitä, minkä olemme itse Suomessa kokeneet.

Yhdessä suhteessa meidän kokemuksemme kuitenkin poikkeavat hänen kuvauksestaan: Suomessa ja myös muissa pohjoismaissa ovat talonpoikais-keskustapuo- lueet olleet varsin idealistisia. Niiden politiikka on perustunut sekä »idealistiseen» että »realistiseen» ajattelu- tapaan, ja lopputulos on ollut niiden yhdistelmä.

Liberaaleista Euroopan yhdentymistä eteenpäin vievä voima

Myöhemmin – 1960-luvulla – Coudenhove-Kalergi pani toivonsa liberalismiin, jossa hän vuonna 1937 oli kirjoittanut kaupunkiporvariston ajattelutavan elävän.

Teoksessaan »Paneuropa 1926 bis 1966» Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että erityisesti liberaaleista voisi tulla Euroopan yhdentymistä eteenpäin vievä voima. (s. 25–26)

Coudenhove-Kalergi kirjoitti, että eurooppalainen valtioliitto syntyisi jo lähitulevaisuudessa, mutta että sen muuttuminen liittovaltioksi olisi kyseenalaista. Siksi hän ehdotti, että liittovaltiota kannattavat voimat – sosiaalidemokraateista vasemmistokonservatiiveihin – lyöttäytyisivät yhteen. Hän jatkoi:

»Ellei sellaisen Eurooppa-ystävällisten puoluei-

den koalition aikaansaaminen onnistu, tulee suuri eurooppalainen puolue korvaamaan kaikissa Euroopan maissa 1800-luvulta polveutuvat puolueet. Se kääntyy nuoren sukupolven puoleen ja asettaa Eurooppa-ajatuksen vaaliohjelmansa keskipisteeksi.

Tämä huomisen Eurooppa-puolue tulee todennäköisesti korvaamaan nykyiset liberaaliset puolueet, jotka ovat joutuneet vaikeaan tilanteeseen sosiaalidemokraattien ja kristillisten puolueiden välissä, kun sosialidemokraatit ovat hylänneet kollektiivisen marxismin ja kun katolinen kirkko on lakannut olemasta vanhoillinen.

Vapaissa valtioissa näyttää vapausaatteen mainostaminen useimmista ihmisistä turhalta. Unkarissa ja Puolassa olisi vapauspuolueilla vapaissa vaaleissa valtaisa enemmistö, mutta ei Saksassa tai Ranskassa, Englannissa tai Italiassa.

Koska kaikki Euroopan liberaalit ovat yhtenäisen Euroopan puolesta, joka yksinään voi turvata vapauden ja demokratian vasemmalta tai oikealta tulevilta yllätyksiltä, on lähellä ajatus, että Euroopan liberaalipuolueet jonakin päivänä asettavat Eurooppa-ajatuksen vaaliohjelmansa keskipisteeksi. Että ne keräävät Euroopan nimissä nuoren sukupolven ympärilleen ja tulevat parlamenteissa Eurooppa-ajatuksen lipunkantajiksi.»

Tämän Coudenhove-Kalergi kirjoitti siinä vaiheessa, kun suur-Eurooppa ei näyttänyt mahdolliselta ja kun pieneurooppalaisen liittovaltion luominen näytti välttämättömältä.

Paneurooppa ja kauneuden etiikka

Richard Coudenhove-Kalergin yhteiskunnallisen ajattelun perustana oli hänen uusidealismisen filosofiansa.

Usidealismin, hyperetiikan oli määrä olla Euroopan

henkinen ja eettinen pelastus, Paneuroopan oli määrä uudistaa eurooppalainen politiikka.

Coudenhove-Kalergin mielestä yhteiskunnan uudistumisen tuli alkaa ihmisten uudistumisesta. Tämä uudistuminen tapahtuisi »kauneuden etiikan» periaatteiden mukaisesti. Kaikissa ihmisissä vaikuttavien sisäisten kosmisten voimien tuli päästä vaikuttamaan siihen, että he kehittyisivät kohti sisäistä kauneutta ja harmoniaa. Tämä vaikuttaisi myös siihen, kuinka ihmiset suhtautuvat toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan.

Kauneuden periaate on havaittavissa myös Coudenhove-Kalergin omissa yhteiskunnallisissa ajatuksissa. Hänen tapansa nähdä ihminen osana eri tasoisia yhteisöjä – perhe- ja kyläkunnasta aina ihmiskunnan tasolle saakka – ilmentää sitä harmonis-dynaamista maailmankuvaa, josta hän filosofisissa teoksissaan kirjoitti. Harmoniaa hän tavoitteli myös kansainvälisen politiikan organisaatioihin: Euroopan tuli järjestäytyä Paneuroopaksi tullakseen osaksi universaalista Kansainliittoa.

Paneurooppalainen valtioliitto – pieneurooppalainen liittovaltio

Paneurooppa-ajatuksen Richard Coudenhove-Kalergi kertoo kehittäneensä ennen muuta sen vuoksi, että maailman jakaminen suuralueittaiseen yhteistyöhön avaisi mahdollisuuden Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain liittymiselle Kansainliittoon. Sama ajatus hänellä oli vielä 1970-luvun alussakin: YK tuli organisoida valtioryhmien pohjalle.

Toinen peruste paneurooppalaisen yhteistyön käynnistämiseen oli näköpiirissä olleen sodan torjuminen.

Jo vuonna 1923 Coudenhove-Kalergi kykeni ennustamaan, kuinka Eurooppa tulisi ajautumaan toiseen suursotaan. Hän osasi myös ennustaa sodan pääpiirteisen kulun: ensin Saksa liittoutuisi Neuvostoliiton kanssa, jatkaisi liittolaisensa kanssa alueet näiden kahden maan

välillä ja lopulta ryhtyisi sotaan Ranskaa vastaan. Viimeisenä vaiheena olisi Venäjän vaikutusvallan ulottuminen Keski-Euroopan sydänalueille.

Uuden sodan estäminen oli Paneurooppa-liikkeen toinen keskeinen tehtävä. Saksa ja Ranska piti saada keskinäisen sovintopolitiikan tielle. Kaikki Paneurooppaan kuuluvat maat tuli sitoa toisiinsa yhteistyön sittein. Jo varhaisimmissa kirjoissaan Coudenhove-Kalergi hahmotteli sen kaltaista yhteistyötä, joka on myöhemmin toteutunut ETYK:issä ja eurooppalaisen yhdentymiskehityksen puitteissa.

Paneurooppa-liikkeellä oli toinenkin turvallisuuspoliittinen tehtävä: demokraattinen Eurooppa pelkäsi Neuvostoliittoa, josta oli tullut maailmanvallankumoukseen pyrkivä epädemokraattinen suurvalta.

Vuosikymmenten varrella Richard Coudenhove-Kalergin käsitys Paneuroopan rajoista muuttui hyvin voimakkaasti.

Aluksi Coudenhove-Kalergi hyväksyi Paneurooppaan kaikki maantieteelliseen Eurooppaan kuuluvat maat paitsi Britannian, Neuvostoliiton ja Turkin. Britannian ja Neuvostoliiton osalta hän piti mahdollisena niiden »paluuta» Eurooppaan; itäänpäin Euroopan raja oli sama kuin demokratian raja. Turkin Coudenhove-Kalergi määritteli 1920-luvun alussa aasialaiseksi maaksi, mutta 1930-luvulla hän katsoi sen »tulleen» Eurooppaan.

Jo vuoden 1923 Paneurooppa-kirjassa Coudenhove-Kalergi katsoi, että myös Euroopan ulkopuoliset siirtomaat kuuluivat Paneurooppaan. Vuonna 1934 kirjoittamassaan kirjassa hän kaavaili pohjois- ja keskiafrikkalaisten alusmaiden integroimista osaksi Paneurooppaa, jonka eteläisin osa olisi Angola ja pohjoisin Huippuvuoret.

Toisen maailmansodan jälkeen Coudenhove-Kalergin Paneurooppa kutistui pien-Euroopaksi. Neuvostoliitosta tuli sodan seurauksena supervalta, jonka imperiumi ulottui pitkälle Keski-Eurooppaan. Todellisen Paneuroopan muodostamiseen ei ollut mahdollisuutta.

Varsinkin elämänsä viimeisinä vuosina Coudenhove-Kalergi pelkäsi, että läntinen Eurooppa joutuisi Neuvostoliiton ylivaltaan.

Ja niinpä Richard Coudenhove-Kalergi viimeisessä kirjassaan esitti perusteluja suur-Eurooppaa vastaan ja pien-Euroopan puolesta. Läntisen Euroopan tuli kehittyä maailmanvallaksi, joka kykenisi puolustamaan itseään ja puuttumaan maailmanpolitiikkaan tasavertaisesti Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain kanssa. Suur-Eurooppa merkitsisi Neuvostoliiton ylivaltaa Euroopassa, oli hänen viestinsä eurooppalaisille.

Ja kuitenkin kautta aikojen Coudenhove-Kalergi piti mahdollisena, että Venäjällä joskus luovuttaisiin sosialismista ja palattaisiin demokratiaan, jolloin todellinen Paneurooppa voisi toteutua.

Kylmän sodan pahimpina aikoina Coudenhove-Kalergi uskoi siihen, että Keski-Euroopan kansat saataisivat joskus vapautua Neuvostoliiton ylivallasta ja tulla osaksi demokraattista Eurooppaa. Tähän pääsemiseksi hän vielä 1960-luvun puolivälissä hahmotteli sellaista politiikkaa, jolle ETYK myöhemmin perustui.

Vuonna 1971 Coudenhove-Kalergi epäili ETYK:iä siitä, että se johtaisi Neuvostoliiton ylivaltaan Euroopassa. Keski-Euroopan kansojen vuoksi sitä ei kuitenkaan tullut täysin hylätä vaan lykätä se, jotta Länsi-Eurooppa ehtisi ensin vahvistua.

Vaikka Richard Coudenhove-Kalergin Eurooppa-käsitys muuttui vuosikymmenten varrella, oli hänen ajattelunsa ja toimintansa johdonmukaista: kaikkina aikoina hän kannatti mahdollisimman laajaa Paneurooppaa.

Myös Coudenhove-Kalergin käsitys eurooppalaisen yhteistyön rakenteesta ja sen luonteesta muuttui vuosikymmenten varrella. Tässäkin näyttää olleen selvä logiikka.

Aluksi Coudenhove-Kalergi oli valtioliiton kannattaja: Paneuroopan esikuva oli Panamerikka. Ajatuksen eurooppalaisesta liittovaltiosta hän hyökkäsi.

Kun yhdentyminen toisen maailmansodan jälkeen käynnistyi pieneurooppalaiselta pohjalta, Coudenhove-

Kalergi kannatti sen suuntaamista kohti liittovaltiota. Useimmiten hän kirjoitti liittovaltio-Euroopasta kaukotavoitteena, jota kohti edettäisiin valtioliiton kautta. Vuosien varrella painotukset vaihtelivat. Niinpä läheinen yhteistyö Ranskan gaullistien kanssa vei koko Paneurooppa-liikettä valtioliitto-ajatuksen suuntaan.

Viimeisessä kirjassaan Coudenhove-Kalergi esitti kuitenkin perustelut läntisen Euroopan kehittämiseksi maailmanvallaksi ja tiiviiksi liittovaltioksi. Ne olivat perusteluja, jollaisten nojalla Euroopan talousyhteisöstä ryhdyttiin kehittämään Euroopan unionia. Ne olivat perusteluja Maastricht-Euroopalle.

Ymmärrän Coudenhove-Kalergin ajattelun kehittymistä siten, että hän piti valtioliittoa oikeana organisatiomallina suur-Euroopalle. Pien-Eurooppa saattoi rakentua myös liittovaltioksi, ja Neuvostoliiton muodostaman uhkan vuoksi siitä pitikin sellainen tulla.

Toisen maailmansodan jälkeisestä yhdentymiskehityksestä puhuttaessa ja kirjoitettaessa Richard Coudenhove-Kalergi ja hänen perustamansa Paneurooppa-liike yleensä tyystin unohdetaan. Jos Coudenhove-Kalergi muistetaan, viitataan usein vain niihin ajatuksiin, joita hänellä oli kylmän sodan vuosina ja varsinkin 1970-luvun alussa.

Nimenomaan nyt – kylmän sodan kauden jäätyä menneisyyteen – on tärkeää muistuttaa mieleen Richard Coudenhove-Kalergin ja Paneurooppa-liikkeen alkuperäinen tavoite: luoda läheistä yhteistyötä kaikkien maantieteelliseen Eurooppaan kuuluvien demokraattisten valtioiden välille. Tärkeää on myös se, että nähdään Euroopan maiden ja kansojen erilaisuus: Paneurooppa ei voi olla Yhdysvaltain mallin mukainen liittovaltio, vaan sen tulee olla itsenäisten valtioiden liitto.

Paneurooppa-liike Richard Coudenhove-Kalergin jälkeen

Kreivi Richard Coudenhove-Kalergi kuoli 27.7.1972.

Hänen jälkeensä Paneurooppa-liikkeen johtoon valittiin siihen jo vuodesta 1936 kuulunut Otto von Habsburg, Itävalta-Unkarin viimeisen keisarin poika. Nykyään Otto von Habsburg toimii myös Euroopan parlamentissa, sen ikäpresidenttinä. Hän edustaa Saksaa, Baijeria, ja kuuluu parlamentin oikeistoryhmään (Euroopan kansanpuolue, EPP).

Coudenhove-Kalergin kuoltua Paneurooppa-liike jatkoi toimintaansa Jaltan sopimusta vastaan ja itäisen Keski-Euroopan kansojen vapauttamiseksi Neuvostoliiton ylivallasta. Näinä vuosina liike leimautui oikeistolaiseksi: sen koettiin toimivan liennytyksipolitiikkaa vastaan.

Varsovan liiton ja lopulta myös Neuvostoliiton hajoamisen Paneurooppa-liike koki suuriksi voitoiksi itselleen.

1980-luvun lopun ja 1990-luvun Paneurooppa-liikkeen politiikka ei kuitenkaan ole ollut sanan täydessä merkityksessä »paneurooppalaista». Se on suhtautunut epäluuloisesti Venäjään ja eräisiin muihinkin slaavilaisiin maihin. Viimeisessä kansainvälisessä kongressissaan Paneurooppa-unioni mm. määritteli Venäjän »Euroopan naapurimaaksi».

Viime vuonna Euroopan parlamenttiin muodostettiin paneurooppalaista työtä tukeva virallinen yhteistyöryhmä »intergroup». Sen puheenjohtajaksi valittiin belgialainen veteraanipoliitikko – entinen pää- ja ulkoministeri – Leo Tindemans. Hänen johdollaan intergroup on suuntautunut tukemaan pieneurooppalaista ajattelua. Sen kokouksissa on käsitelty enimmäkseen turvallisuuspoliittisia kysymyksiä ja niitäkin nimenomaan NATO:n ja WEU:n näkökulmasta. Vasemmistoryhmiin lukeutuvia jäseniä ryhmän kokouksissa ei ole nähty.

Paneurooppa voisi avata Euroopan umpikujan ja luoda järjestystä koko maailmaan

Usein keskustellaan siitä, kuinka joku menneisyyden suurmies suhtautuisi asioihin, jos hän eläisi nyt keskuudessamme. Tällaiseen kysymykseen emme voi koskaan saada vastausta, emme myöskään Richard Coudenhove-Kalergin osalta.

Luettuani lähes kaikki Richard Coudenhove-Kalergin kirjat rohkenen kuitenkin väittää, että uudessa Euroopassa hän olisi nähnyt huikaisevan mahdollisuuden omien ihanteidensa ja tavoitteidensa toteuttamiseen.

Uskon, että Coudenhove-Kalergi olisi puhunut ja kirjoittanut »Euroopan kadotetusta sielusta» ja siitä, kuinka meidän olisi juuriaan myöten uudistettava arvojamme ja elämäntapaamme. Uskon, että hän olisi puhunut ja kirjoittanut Paneuroopasta, joka yhdistäisi kaikki Euroopan kansat yhteisöksi, joka asettuisi osaksi suuralueiksi jakautuvaa maailmanyhteisöä.

Mutta eihän kukaan voi todellakaan *tietää*, miten Richard Coudenhove-Kalergi olisi ajatellut ja toiminut, jos hän olisi elänyt läpi sen murroksen, jonka kautta siirryimme kylmän sodan kaudesta uuteen Eurooppaan. Siksi tällaista arvailua on turha jatkaa.

Mutta Coudenhove-Kalergin ajattelu elää. Hänen filosofisista, historiallisista ja poliittisista lähtökohdistaan käsin voimme tarkastella myös oman aikamme tahtumia ja tulevaisuuden näkymiä.

III

Paneurooppa 2000 – eurooppalainen idealismi ihmiskunnan pelastajaksi

**Otto von Habsburg:
rauhanmahti Eurooppa**

Paneurooppa-unionilla on ollut vain kaksi puheenjohtajaa: Richard Coudenhove-Kalergi ja Otto von Habsburg.

Myös Otto von Habsburg on kirjoittanut useita kirjoja. Ensimmäinen niistä, »Soziale Ordnung von Morgen» (Tulevaisuuden yhteiskuntajärjestelmä), ilmestyi vuonna 1957.

Tässä teoksessa von Habsburg otti kantaa yhdentymisen periaatteisiin. Hän varoitti luomasta keskitettyä Eurooppaa, hän oli väljän federaation kannattaja (s. 161–162):

»Federaatiot voivat laajentua olematta imperiaalistisia. Sillä tässä tapauksessa ei ole kysymys alistamisesta eikä nielaisemisestä, vaan liiton laajentamisesta siten, että siitä on molemminpuolista hyötyä ja että se johtaa suurempaan turvallisuuteen. Keskittynyt valtio tai maanosa ei voi tätä tehdä. Sillä tässä tapauksessa voi jokainen laajeneminen merkitä vain imperialismia.

Huomispäivän Eurooppa saa tästä syystä olla vain isänmaiden federaatio – järjestelmä, joka ottaa huomioon meidän pitkälle menevät eroavuutemme. Keskitetty maanosa ei olisi enää Eurooppa.»

Viimeisimmän kirjansa, »Friedensmacht Europa – Sternstunden und Finsternis» (Rauhanmahti Eurooppa – tähtihetkiä ja pimeyttä), Otto von Habsburg julkaisi syksyllä 1995. Hänen perusajattelunsa on edelleen sama siinä mielessä, että hän kannattaa paneurooppalaista yhteistyötä. Toisaalta hän antaa tukensa Euroopan unionin syventämiselle.

von Habsburg kirjoittaa (s. 193–195):

»Euroopan unionissa on ollut joidenkin vuosien ajan aito, perustavanlaatuinen ja oleellinen vastakkainasettelu: millaista politiikkaa EU:n tulee muuttuneessa maailmantilanteessa harjoittaa Itä- ja Keski-Euroopan kansoja ja valtioita kohtaan. Tässä on syntynyt ajan kuluessa selvä rintamalinja. Aikoinaan oli kysymys siitä, tuliko Euroopan rajan olla Jalta-linjalla vai tuliko tavoitteena olla Richard Coudenhove-Kalergin paneurooppalainen ohjelma. Euroopan parlamenttikin vaikutti siihen, että päätökseksi tuli suur-Eurooppa, siis Paneurooppa.»

»Nykyään on kysymys siitä, tulisiko Euroopan unionin näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa olla vain rikkaiden klubi vai tulisiko sen niin pian kuin mahdollista laajentua. Pieneurooppalaista ajatusta edusti erityisesti EU-komission aikaisempi puheenjohtaja Jacques Delors. Hän ja hänen kannattajansa käyttivät tällöin sitä perustetta, että EU:n tulisi ensin syventyä ja vasta sitten laajentua. Mutta yhteisön kehitys on osoittanut, etteivät syveneminen ja laajeneminen ole ristiriidassa keskenään.

Laajentumisen vastustajat näkevät Euroopan unionissa vain puhtaan taloudellisen puolen ja mittaavat siten kaiken rahassa. He päätyvät siten siihen, että uusien valtioiden liittymisen tulisi viedä mahdollisimman paljon aikaa.»

von Habsburg kiirehtii Unkarin, Tšekinmaan, Slovakian, Puolan, Slovenian ja Kroatian liittymistä unioniin,

jotta myös muut sosialismista vapautuneet Itä- ja Keski-Euroopan maat voisivat nopeasti tulla jäseniksi.

von Habsburg myöntää, että laajentumisen kustannukset ovat suuret, mutta hänen mielestään ei pitänyt ajatella vain rahaa (s. 200):

»Taakse jääneet neljä vuosikymmentä ovat osoittaneet, ettei poliittisia ongelmia voida hoitaa vain taloudellisin keinoin. Tarvitaan myös sivistyksellisiä, henkisiä ja sosiaalisia toimenpiteitä, sillä ihmiselämässä nämä kaikki ulottuvuudet liittyvät toisiinsa. Ja itse asiassa korkeammat arvot ovat usein ratkaisevia. Yksi kommunistien suurimmista rikoksista oli se, että he uhrasivat hengen materiaalille. On suhteellisen helppoa tarttua taloudellisiin ongelmiin. Mutta heti jos henkeä haavoitetaan tai jos se jopa tapetaan, kestää kauan ennen kuin tilanne jälleen paranee. Ranskalainen sananlasku kuuluu: 'Plaie d'argent n'est jamais mortelle' – haava kukkarossa ei ole koskaan tappanut ketään! Juuri näin meidän olisi ajateltava, kun me nyt laskemme ennakkoon niitä odotettavissa olevia kustannuksia, jotka unionin laajeneminen itään aiheuttaa.»

von Habsburg kannattaa hajautetun Euroopan rakentamista (s. 215):

»Sen (keskittymisen) sijaan rahojen tulisi mennä autonomisille pienille yksiköille, jotka voisivat käyttää nämä varat tehokkaammin kuin valtiollinen byrokraatia. Mitä kauemmaksi päätöksenteko etäännyy niistä ihmisistä joita se koskee, sitä huonompia päätöksistä tulee. Tämä osoittaa jälleen sen, ettei Euroopan yhdentymisen ja pienten yksiköiden säilyttämisen välillä ole ristiriitaa. Asia on päinvastoin. Suuressa yhteenliittymässä edellytetään päinvastoin pienempien yksiköiden itsenäisyyttä. Eurooppa ei voi toimia tyydyttävästi keskittyneiden valtioiden ja hallintojen kattorakenteena. Sen sijaan voimme odottaa menesty-

vämme, kun toteutamme johdonmukaisesti hajuttamisen periaatetta kaikilla tasoilla. Päämääränä ei siis voi olla keskittynyt Eurooppa eikä keskittyneiden kansallisvaltioiden Eurooppa. Tulevaisuus kuuluu alueiden yhtyneelle Euroopalle.»

Kirjansa nimellä Otto von Habsburg tarkoittaa, että Euroopasta pitäisi tulla poliittinen ja sotilaallinen suurvalta. Tämä on tarpeen, jotta Yhdysvaltain valtamonopoli voitaisiin murtaa ja rakentaa tasapainoisempaa maailmaa.

von Habsburg kirjoittaa (s. 228-229):

»Unionimme on nykyään maailmantalouden kärjessä, paljon Yhdysvaltain tai Aasian maiden edellä. Silti emme ole ollenkaan valtaviin mahdollisuuksiimme tasolla. Emme ole vielä onnistuneet antamaan taloudelliselle vaikutusvallalle poliittista ulottuvuutta. Kuten Franz Josef Strauss on aivan oikein sanonut, Eurooppa on taloudellinen jättiläinen, mutta poliittinen kääpiö. Tässä analyysissään hän oli täysin oikeassa. Kuitenkin meillä olisi nykyään kaikki mahdollisuudet luoda maailmaan uusi tasapaino.

Todellisen eurooppalaisen politiikan puuttumista voidaan tuskin puolustella. Hallituksemme yrittävät kätkeytyä kansainvälisten organisaatioiden taakse saadakseen meidät uskomaan, että olemme edelleen yhtä heikkoja kuin toisen maailmansodan jälkeen. Meidän on ymmärrettävä, että meillä on kutsumus tulla supervallaksi! Valitettavasti eurooppalaiset ovat vuoden 1945 jälkeen tottuneet ajattelemaan, että valta on jotakin pahaa. Kuitenkin se on, kuten ase, arvoista vapaa. Mao Zedong oli oikeassa, kun hän sanoi, ettei häntä kiinnosta ase käyttäjänsä kädessä, vaan sen ihmisen ajatukset, jonka kädessä ase on. Miellyttääpä se ideologeja tai ei, meillä on maailman ensimmäisenä talousmahtina myös suuri poliittinen vastuu. Me pidämme rauhaa tai sotaa käsis-

sämme. Euroopalla on kutsumus tulla rauhan suurvallaksi.»

Yhdyn monessa suhteessa Otto von Habsburgin perusajatteluun ja suurelta osin myös hänen johtopäätöksiinsä.

Kannatan unionin kehittämistä väljänä ja hajautettuna yhteisönä.

Pidän tärkeänä unionin laajenemista itäänpäin. Toisaalta arvioin laajentumisen aiheuttamat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat todella mittaviksi; pelkään, että niitä vähätteleillä saatamme tehdä virheen, joka koi-tuu turmioksi sekä unionin nykyisille jäsenmaille, hakijamaille että koko Euroopalle.

Hyväksyn sen von Habsburgin väitteen, että tähänastiset kokemukset osoittavat, ettei yhteisön syvenemisen ja laajentumisen välillä ole ollut ristiriitaa. Toisaalta olen sitä mieltä, että unionin kehittäminen Maastrichtin sopimuksen mukaiseksi tiiviiksi unioniksi synnyttäisi tällaisen ristiriidan. von Habsburgin lähes neljäkymmenen vuoden takaista kieltä käyttäakseni: tällaisen tiiviin unionin voimakas laajeneminen johtaisi diktatuuriin.

Hyväksyn sen von Habsburgin kannanoton, että Euroopan unionin poliittisen vaikutusvallan tulee lisääntyä, mutta en pidä tarpeellisena enkä viisaana EU:n kehittymistä sotilasliitoksi ja sotilaalliseksi supervallaksi.

Euroopan vaihtoehdot: valtioliitto vai liittovaltio

Pyrkiessämme selvittämään itsellemme Euroopan unionin eri kehitysvaiheita, sen nykyistä olemusta ja sen tulevan kehityksen vaihtoehtoja meidän on palattava sen juurille.

Paneurooppalainen ajattelu ja Paneurooppa-liike ovat vaikuttaneet voimakkaasti toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneeseen länsieurooppalaiseen yhdentymiskehitykseen.

Paneurooppa-liike oli keskeisellä tavalla käynnistämässä koko prosessia heti toisen maailmansodan päätyttyä.

Sekä Euroopan neuvoston että Euroopan unionin perustamissopimukset kirjoitettiin siten, että joskus tulevaisuudessa kaikki Euroopan maat voisivat niihin liittyä. Tähän onkin vedottu nyt kun molemmat ovat alkaneet laajentua.

Toinen tärkeä havainto on se, että länsieurooppalaiset yhdentymisratkaisut ovat kaikissa vaiheissa muotoutuneet kahden toiselleen vastakkaisen voiman vaikutuksesta.

Yhtäältä ovat Eurooppaa muovanneet liittovaltion kannattajat, federalistit, joilla on ollut mielessään visio Euroopan yhdysvalloista, Amerikan yhdysvaltoja vastaavasta liitto- tai jopa yhtenäisvaltiosta, eurooppalaisesta suurvallasta.

Toisaalta on ollut niitä, jotka ovat katsoneet, että Eurooppaan amerikkalainen malli ei sovi, koska täällä on niin paljon erilaisia kansoja, kulttuureja ja kieliä. Heidän mielestään Euroopan tulee koostua itsenäisistä kansakunnista, jotka harjoittavat yhteistyötä keskenään. Niitä, jotka haluavat rakentaa itsenäisten maiden Eurooppaa, valtioliittoa, kutsutaan usein vierasperäisellä nimellä »konfederalistit».

Oma tulkintani on, että yhdentyminen on edennyt lähes kaiken aikaa konfederalistien käytännönläheisen ajattelun mukaisesti. Vain kaksi kertaa ovat federalistit saaneet ylivoimaa.

Ensimmäisen kerran näin tapahtui yhdentymisprosessin alkuvaiheessa 1950-luvun alussa. Silloin hiili- ja teräsunionin jäsenmaat tekivät sopimukset myös Euroopan poliittisen yhteisön ja Euroopan puolustusyhteisön muodostamisesta. Jos nämä sopimukset olisivat astuneet voimaan, olisi Eurooppaan muodostunut kuuden valtion välinen liittovaltio. Kun kansainvälinen tilanne lientyi ja kun Ranskan sisäpoliittiset olot muuttuivat, Ranskan parlamentti kuitenkin vuonna 1954 hylkäsi nämä sopimukset.

Toinen tapaus on tuore: Maastrichtin sopimus.

Maastrichtin sopimukseen päätyneen prosessin voidaan katsoa alkaneen 1980-luvun alun Genscher–Colombo-sopimuksesta. Se johti yhtenäisyysasiakirjan syntymiseen vuonna 1986. Yhtenäisyysasiakirjan perusteella syntyi sopimus yhtenäismarkkinoista, ja sen pohjalta käynnistettiin valmistelut talous- ja rahaliiton aikaansaamiseksi. Poliittisesta unionista tuli myöhemmin talous- ja rahaliiton vastapaino ja Maastrichtin sopimuksen toinen pilari.

Neuvottelut Maastrichtin sopimuksen aikaansaamiseksi käynnistettiin niillä perusteilla, jotka Richard Coudenhove-Kalergi esitti kirjassaan »Weltmacht Europa». Samankaltaisia perusteluja esittivät monet muutkin 1970- ja 1980-luvulla. Euroopasta tuli tehdä suurvalta, jonka poliittinen voima vastaisi sen taloudellista mahtia. Euroopasta tuli tehdä sotilasmahti, joka kykenisi itse puolustamaan itseään ja tarvittaessa puuttumaan myös muun maailman asioihin.

Maastrichtin sopimus tähtäsi siis nimenomaisesti eurooppalaisen liittovaltion muodostamiseen. Tähän logiikkaan perustuvat sopimuksen yksityiskohdat.

Jos Euroopan johtajat olisivat olleet johdonmukaisia, heidän olisi tullut luopua tiiviin unionin luomisesta siinä vaiheessa, kun tärkein peruste sen aikaansaamiselle lakkasi olemasta: kun itäblokki ja Neuvostoliitto alkoivat hajota. Näin ei kuitenkaan tapahtunut – ilmeisesti kolmesta syystä.

Ensiksikin prosessissa oli mukana runsaasti niitä, joiden ideologisenä tavoitteena oli eurooppalaisen liittovaltion muodostaminen. Tärkeimmät heistä olivat kaksi ranskalaista sosialistia: François Mitterrand ja Jacques Delors. Heidän ajattelunsa mukaan liittovaltio tarvitaan senkin vuoksi, että valtiolliset rajat ylittävät nykyaikaiset markkinavoimat voitaisiin valjastaa ja kahlita; otetaan menettäneen kansallisen sosialismin tilalle piti saada eurooppalainen.

Toinen syy oli se, että itäinen Eurooppa koettiin edelleen turvallisuushakkaksi – eri tavalla kuin kylmän sodan kaudella, mutta kuitenkin.

Kolmas syy – ja ilmeisesti tärkein – oli yhdistyneen Saksan pelko. Idän avautuminen yhteistyölle synnytti epäilyksen, että yhdistynyt Saksa kääntäisi selkänsä Länsi-Euroopalle ja suuntautuisi itään. Pelättiin, että Saksasta tulisi suhteettoman vahva muihin EU:n jäsen-maihin verrattuna. Myös Saksa piti saada kahleisiin.

Niinpä Maastrichtin sopimus syntyi joulukuussa 1991.

Heti sopimuksen syntymisen jälkeen alkoivat ongelmat. Yleinen mielipide EU:n jäsenmaissa ei ollut sopimukselle suosiollinen. Se kaatui Tanskan kansanäänestuksessa ja tuli Ranskassa vain niukasti hyväksytyksi. Jos Britanniassa ja Saksassa olisi järjestetty kansanäänestys, olisi sopimus ilmeisesti hylätty.

Myöhemmin epäusko on tarttunut myös hallituksiin. Ne puolustavat kyllä uskollisesti ja urhoollisesti sitä, minkä ovat sopineet, mutta tosiasiassa tahto sopimuksen toteuttamiseen on hiipunut.

Talous- ja rahaliitto on federalistinen harharetki

Talous- ja rahaliitosta tehtiin Maastrichtissa selvä sopimus, johon sisältyy myös sen toteuttamisen aikataulu.

Aikataulusta kuitenkin edelleen keskustellaan. Mutta yhä useampia arveluttaa myös itse asia, yhtenäisvaluuttaan siirtyminen.

Eurooppa ei ole sellainen optimaalinen valuutta-alue, jolle yhden valuutan järjestelmä soveltuisi. Unionin jäsenmaiden taloudellinen rakenne on erilainen; niillä on myös erilainen kehitysvaihe ja -vauhti. Joidenkin kansantalouksien inflatioherkkyys on suurempi kuin toisten, ja niiden riippuvuus muiden valuuttojen – ennen muuta dollarin – kurssivaihteluista on erilainen.

Nykyisessä järjestelmässä valuuttakurssit tarvittaessa joustavat, joten pahoja ongelmia ei pääse syntymään. Jos koko EU:n alueella on käytössä vain yksi valuutta,

syntyy väistämättä alueellisia kehityseroja. Kehityksen päälinja tulisi olemaan vaurauden ja väestön keskittyminen maanosan pisimmälle kehittyneeseen keski-osaan, kun taas reuna-alueet kärsisivät hitaasta kasvusta, suurtyöttömyydestä ja väestökadosta.

Yhden valuutan järjestelmä johtaa väistämättä kohti liittovaltiota. Kun rahapolitiikka on yhteinen, joudutaan muukin keskeinen talouspolitiikka yhdenmukaistamaan ja/tai siirtämään unionille. Lisäksi yhtenäisvaluutan synnyttämät alueelliset tasapainottomuudet edellyttävät mittavaa varainsiirtoa vaurailta keskusalueilta reuna-alueille ja muille taantuville seuduille. Tämä synnyttää tarpeen vahvan unionin, liittovaltion luomiseen.

EMU on myös uhka Euroopan yhtenäisyydelle.

Tiedämme kokemuksesta, kuinka pahoja ristiriitoja kansallisvaltioiden sisäinen aluepolitiikka saattaa aiheuttaa: vaurailta alueilta tietysti kerätään enemmän veroja kuin muualta, joten rintamaiden ihmiset kokevat joutuvansa tukemaan köyhempien alueiden asukkaita. Voimme vain kuvitella, millaisia ristiriitoja syntyy, jos vauraiden alueiden ja maiden varoja jouduttaisiin siirtämään nykyistä paljon enemmän yli kansallisten rajojen taantuvien maiden ja alueiden tukemiseen.

Jos EMU välttämättä halutaan toteuttaa, olisi sekä taloudellisessa mielessä että myös Euroopan yhtenäisyyttä ajatellen parasta, että mukana olisivat vain ydin-Euroopan keskenään jokseenkin samankaltaiset maat. Tällöin unioni alkaisi sisäisesti erilaistua, mikä on muutoinkin välttämätöntä.

Viisainta kuitenkin olisi, että yhtenäisvaluutasta luovuttaisiin. Sen sijaan meidän tulisi valita toinen niistä kahdesta vaihtoehdosta, jotka Coudenhove-Kalergi esitti vuonna 1934: yhteisen valuutan järjestelmä, jonka rinnalla kansalliset valuutat edelleen säilyisivät. Siitä voitaisiin joskus myöhemmin siirtyä yhtenäisvaluuttaan, jos se nähtäisiin viisaaksi ja jos Euroopan kansat sen hyväksyisivät.

Yhteisellä valuutalla voitaisiin saavuttaa oleellinen osa rahaliiton tavoitteista, mutta samalla vältettäisiin

ne epäkohdat, jotka yhtenäisvaluutan toteuttaminen synnyttäisi. Yhteisestä eurovaluutasta voisi tulla keskeinen kansainvälinen laskutusvaluutta ja maksuväline. Siitä voisi tulla myös tärkeä reservivaluutta.

Poliittinen unioni kariutui Amsterdamissa

Talous- ja rahaliiton »sisäisten ehtojen» lisäksi Saksa asetti sille myös »ulkoisen» ehdon, poliittisen unionin luomisen.

Tämäkään hanke ei jaksanut hyvin.

Poliittisessa unionissa on kaksi keskeistä osaa: instituutioiden kehittäminen ja päätöksentekojärjestelmän muuttaminen sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön tiivistäminen.

Instituutioiden uudistaminen liittyy unionin laajenemiseen. Sanotaan, ettei nykyinen päätöksentekojärjestelmä ole toimintakykyinen, kun unioniin tulee runsaasti uusia jäsenmaita. Tämä perustelu on osittain hyväksyttävä, mutta siinä on vahvasti mukana myös ajatus liittovaltiosta.

Ne, jotka tavoittelevat liittovaltio-Eurooppaa, haluavat siirtää unionille yhä uusia tehtäviä. Jos tämä on tavoitteena, eivät nykyiset instituutiot todellakaan ole toimintakykyisiä. Jos sen sijaan pyritään kehittämään unionia itsenäisten kansakuntien liittona, ei mitään radikaaleja muutoksia tarvita. Itse asiassa päätöksentekojärjestelmän säilyttäminen osapuulleen nykyisellään pakottaisi EU:n jäsenmaat laajentumisen yhteydessä purkamaan päätöksenteon liiallista keskittyneisyyttä.

On helppo sanoa, että päätöksentekoa tulee tehostaa. Käytännössä tämä kuitenkin merkitsee sitä, että nykyiset jäsenmaat joutuvat luopumaan melkoisesta osasta itsenäisyyttänsä ja vaikutusvaltaansa. Pienille jäsenmaille nämä muutokset merkitsisivät kolmenlaista vallan menetystä.

Ensiksikin edellytetään, että toisesta ja kolmannesta pilarista siirretään asioita ensimmäiseen pilariin – siis hallitusten välisestä yhteistyöstä yhteisötason päätöksentekoon.

Toiseksi vaaditaan, että päätöksenteossa siirrytään yhä enemmän enemmistö- ja määräenemmistöpäätöksiin – jäsenmaat menettäisivät siis ainakin osan nykyisestä veto-oikeudestaan.

Kolmanneksi: pienten maiden tulisi luopua osasta omaa äänivaltaansa suurten jäsenmaiden hyväksi. Tätä perustellaan sillä, ettei pienten ja suurten maiden keskinäinen voimatasapaino saisi laajentumisen yhteydessä muuttua. Pieniltä jäsenmailta vaaditaan tässä yhteydessä siis kaksinkertaista oman vaikutusvallan vähentämistä: ensin suurten maiden hyväksi ja laajenemisen yhteydessä myös kaikkien uusien jäsenmaiden hyväksi.

Ollaksemme realisteja meidän on myönnettävä, ettei tällaisten muutosten toteuttamisesta voi syntyä yksimielisyyttä, eivätkä ainakaan pienten jäsenmaiden kansat niitä hyväksy.

Jos instituutioiden radikaalia muuttamista pidetään laajentumisen ehtona, voimme unohtaa myös sen. Tässä näemme käytännössä sen, että syveneminen ja laajeneminen ovat ristiriidassa keskenään.

Yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan Maastrichtin sopimus toi joitakin muutoksia. Tärkeimmässä tulevaisuuden kysymyksessä – puolustuslottuvuuden kehittämisessä – ei näytä olevan tapahtumassa mitään.

Maastrichtin sopimus tehtiin osittain antiamerikkalaisten mielialojen vallitessa. Tavoitteeksi asetettiin Euroopan unionin ja Länsi-Euroopan unionin yhteenliittäminen, jolloin EU:sta tulisi sotilasliitto ja ajan oloon sotilaallinen suurvalta. Tämänkin hankkeen taustalla on ajatus Euroopan yhdysvalloista, eurooppalaisesta suurvallasta. Kun suurvalloilla on oma armeija, tulee liittovaltio-EU:llakin olla.

Myöhemmin on havahduttu arkeen. Euroopan nykyisessä tilanteessa on vaikea perustella ja ymmärtää sitä, että EU:lla pitää olla yhteinen puolustus; ei ole

olemassa sellaista ulkoista sotilaallista uhkaa, jota vastaan sitä tarvittaisiin. Toisaalta on havahduttu huomaamaan euro-atlanttisen yhteistyön arvo, minkä vuoksi NATO:lle annetaan nyt suurempi merkitys kuin muutama vuosi sitten.

Lisäksi on tultu ymmärtämään, että puolustusyhteistyön käynnistäminen saattaisi vaikeuttaa unionin laajenemista, sillä Venäjä on hyvin herkkä läntisten puolustusjärjestelmien laajenemiselle kohti sen rajoja. NATO:n tai puolustusliitoksi muuttuneen EU:n laajeneminen lähelle Venäjän rajoja saattaisi vaikuttaa haitallisesti Venäjän poliittisiin oloihin ja sen ulkopoliittikkaan.

On siis kysyttävä, minkä vuoksi Euroopan turvallisuusjärjestelyjä olisi tarpeen ryhtyä muuttamaan. Onko tähän muuta syytä kuin tarve rakentaa suurvalta-Eurooppaa, Euroopan yhdysvaltoja?

Meidän eurooppalaisten tulisi muistaa, että valtioiden ja valtioryhmien poliittinen vaikutusvalta perustuu nykyään ennen muuta talouden voimaan – ja tulevaisuudessa yhä enemmän myös henkiseen voimaan, niin uskon.

Ollakseen – von Habsburgin kirjan nimeä lainatakseeni – »rauhanmahti» EU:n tulisi pysyttäytyä ensi sijassa taloudellisena ja joka tapauksessa puhtaasti rauhanomaisena yhteisönä.

Sotilaallisen turvallisuuden rakenteet olisi viisainta säilyttää nykyisellään. Jotkut jäsenmaat kuuluisivat edelleen sekä Länsi-Euroopan unioniin (WEU) että NATO:on, jotkut vain NATO:on. Koko Euroopan turvallisuutta ajatellen olisi eduksi, että ainakin Ruotsi ja Suomi säilyttäisivät puolueettomuutensa.

Jotta voisimme torjua ennalta sen kaltaiset tilanteet, jollainen on viime vuosina koettu entisen Jugoslavian alueella, meidän tulee kehittää ETY-järjestöä ja jatkaa NATO:n johdolla käynnistettyä turvallisuuspoliittista toimintaa rauhankumppanuusohjelman puitteissa. EU:n tulisi keskittyä kehittämään kriisinhallintajärjestelmää yhteistyössä WEU:n kanssa.

Amsterdamin huippukokouksen tulokset osoittavat,

ettei Maastrichtin sopimuksen poliittinen pilari voi nykyoloissa kehittyä: sekä päätöksenteon että ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta pitäydyttiin osapuulleen siihen, mistä oli jo aikaisemmin voitu sopia.

Mitä siis Maastrichtin sopimuksen ydinsisällöstä jää loppujen lopuksi jäljelle, kun panemme sen käytännön elämän puntariin? Ei mitään.

Monet pelkäävät, että tämän tosiasian tunnustaminen olisi vaarallista. Monet ajattelevat, että EU on kuin polkupyörä: pysyäkseen pystyssä sen on liikuttava; tarvitaan dynamiikkaa.

Minun ajatukseni on, että Maastricht-dynamiikan tilalle voidaan luoda toinen, paneurooppalaiseen ajatukseen perustuva. Tämän vaihtoehdon hahmottamiseksi meidän on avattava maailmanlaajuinen näkökulma, on siirryttävä kansallisen ja eurooppalaisen politiikan tasolta ihmiskuntapolitiikan tasolle.

Euroopan on näytettävä tietä ihmiskunnalle

Viimeksi kuluneen neljännesvuosisadan kuluessa olemme tulleet tietoisiksi siitä, että ihmiskunta on ajautumassa umpikujaan.

Maapallon väkiluku kasvaa nopeasti. Kaikkialla ihmiset haluavat itselleen korkeampaa aineellista elintasoja. Uusiutumattomia luonnonvaroja käytetään tuhlailevasti, ja ne ovat ehtymässä. Elävä luonto saastuu, ja muutoinkin elinympäristömme on muuttumassa tavalla, joka uhkaa meidän toimeentuloamme ja terveyttämme – ja varsinkin lastemme ja tulevien sukupolvien hyvinvointia. Ihmiskunta on tuhoamassa omia elinmahdollisuuksiaan.

Ensimmäinen merkittävä avaus ekologisen tietoisuuden herättämisessä oli Rooman klubin raportti »Kasvun rajat» 1970-luvun alussa. 1980-luvun lopulla valmistui Brundtlandin komission mietintö, joka edellytti kestä-

vän kehityksen periaatteiden noudattamista kaikessa kehityksessä. Kesällä 1992 kokoontui Rio de Janeirossa YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi (UNCED) valtion ja hallituksen päämiesten tasolla. Tänä vuonna järjestettiin YK:n erityisistunto, jossa tarkasteltiin viiden vuoden aikana saavutettuja tuloksia ja suuntauduttiin tulevaisuuteen.

UNCED:issa hyväksyttiin julistus ja toimintaohjelma kestävään kehitykseen siirtymisestä ja sen yhteydessä allekirjoitettiin ilmastomuutossopimus ja sopimus luonnon monimuotoisuuden säilyttämisestä. Nämä kaksi asiakirjaa ovat jatkoa sille maailmanlaajuiselle ympäristöyhteistyölle, joka oli aikaisemmin saatu käyntiin maapallon otsonikerroksen suojelemiseksi.

Maailman valtiollisten johtajien tasolla on siis saatu aikaan sopimuksia, joiden tulisi suunnata ihmiskunta kohti kestävää kehitystä. Käytännössä on kuitenkin tapahtunut hyvin vähän.

Otsonisopimus oli menestys, sillä siitä voitiin selvittää uutta tekniikkaa käyttöönottamalla ja kehitysmaita taloudellisesti avustamalla.

Ilmastomuutossopimuksen toteuttamisessa on kysymys enemmästä. Se on ensimmäinen kansainvälinen sopimusjärjestely, joka edellyttää myös arvojen ja tavoitteiden muuttamista. Tähän ei ole kuitenkaan päästy, vaan hiilidioksidipäästöjä koskevat sitoumukset pyritään täyttämään vain teknisin ratkaisuin. Ja tämä ei riitä.

Maailman ympäristö- ja kehitysongelmia ei pystytä ratkaisemaan, ellemmme kykene käynnistämään sellaista ihmiskuntapolitiikkaa, joka ylittää kansalliset ja alueellisten valtioryhmien rajat. Eikä tässä ole kysymys vain ympäristön suojelemisesta, vaan myös rauhan turvaamisesta: on ennustettu, että tulevaisuuden sotia käytäisiin luonnonvaroista ja muista fyysisistä elinmahdollisuuksista.

Päästäksemme todelliseen ihmiskuntapolitiikkaan meidän on tajuttava, että olemme osa suunnatonta maailmankaikkeutta. Elämme – usein esitettyä vertausta käyttäkseni – avaruusaluksella. Elämämme ja hyvin-

vointimme riippuu siitä, kuinka hyvin kykenemme alustamme hoitamaan. Ennen muuta on kysymys siitä, että elämän ohut suojakerros, ilmakehä, säilyy vahingoittumattomana ja että luonto säilyy ihmiselle elinkelpoisena ja terveellisenä.

Tähänastisen historiansa aikana ihmiskunta on yhä voimakkaammin pilannut omia elinmahdollisuuksiaan. Viime vuosikymmeninä ympäristöä on alettu suojella ennen muuta uutta tekniikkaa kehittämällä ja käyttöönottamalla. Tästä huolimatta kehityksen perussuunta on edelleen väärä, sillä ihmisten määrä kasvaa nopeasti, ja kaikkialla pyritään tavaroiden tuotantoa ja kuluttamista lisäämään.

Jotta ihmiskunta voitaisiin pelastaa ja jotta voisimme turvata lapsillemme ja tuleville sukupolville mahdollisuuden ihmisarvoiseen elämään, meidän on saatava aikaan maailmanlaajuinen poliittinen keskustelu. Rion kokous oli hyvä alku, mutta sille on saatava nopeasti jatkoa.

Euroopalla on ensisijainen vastuu tällaisen poliittisen keskustelun aikaansaamisesta. Eurooppa loi sen filosofian, jonka pohjalta kehittyneet luonnontieteet ja tekniikka ovat johtaneet nykyiseen tilanteeseen. Täältä meidän »länsimainen elämäntapamme» on levinnyt kaikkialle maailmaan. Yhdysvalloissa se on saavuttanut kehityksensä korkeimman asteen.

Kaikkialla maailmassa ovat johtavat tiedemiehet ja poliitikot tietoisia siitä, että nykyinen kehityksen suunta on johtamassa onnettomuuksiin, mutta suunnan muuttaminen on hyvin vaikeaa. Länsimainen kulttuuri on materialististen arvojen läpitunkema. Taloudellisten, poliittisten ja joukkoviestinnän järjestelmien sisään on rakennettu jatkuvuus, joka ylläpitää nykyistä elämänmenoa.

Muutos voi alkaa vain Euroopasta tai Yhdysvalloista. Amerikkalaisessa yhteiskunnassa sen aikaansaaminen näyttää olevan mahdotonta. Siispä Euroopan on näytettävä tietä koko ihmiskunnalle.

Jotta todellinen ihmiskuntapolitiikka olisi mahdollis-

ta, on aikaansaattava yleisinhimillinen sivistys. On löydettävä ne elämän ja politiikan perusarvot, jotka yhdistävät kaikkia maailman kansoja.

Ihmiskunnan tulee etsiä kestäviä yhteisiä arvoja

Ajattelumme voi lähteä liikkeelle elämän ja politiikan arvoista tai ihmisten tarpeista.

Kaikkien ihmisten tulisi voida tyydyttää aineelliset perustarpeensa: me kaikki tarvitsemme ravintoa, suojaa ja terveydenhuoltoa. Tämän lisäksi meillä on sosiaalisia tarpeita: tarvitsemme rakkautta ja huolenpitoa – tarvitsemme ihmisyyhteisöjä, joissa nämä voivat toteutua. Ja tietysti meillä tulee olla mahdollisuus tyydyttää henkisiä tarpeitamme ja kehittää itseämme: kasvaa ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä. Näitä kaikkia ovat monet vanhat kulttuurit ihmisille tarjonneet.

Toisaalta voimme perustaa ajattelumme arvoihin ja etiikkaan, siihen, mitä kussakin kulttuurissa ja kunkin uskontokunnan piirissä pidetään hyvän ihmisen ja hyvän elämän mittana.

Eri kulttuurien ja uskontojen ihmiskuvassa ja siveyskäsityksissä on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Samanlaisuutta on peruskäsityksessä siitä, millainen käyttäytyminen on siveellistä ja hyväksyttävää. Kaikki varsinaiset uskonnot ovat ei-materialistisia, mutta jotkut niistä ovat silti luoneet perustaa aineellisia arvoja painottaville elämäntavoille.

Yksi uskontojen ja kulttuurien perusero näyttää olevan siinä, uskotaanko ihmisen olevan perustaltaan hyvä vai paha. Jos ihmisen oletetaan olevan hyvä, on luotava olosuhteet, joissa tämä perusominaisuus pääsee esille. Jos ihmisen oletetaan olevan paha, on hänen käyttäytymiselleen luotava tarkat normit, joiden noudattamista tiukasti valvotaan.

Emme voi päästä – eikä meidän ole tarpeenkaan

päästä – yksimielisyyteen siitä, onko ihminen pohjimmiltaan hyvä vai paha. On ilmeistä, että meissä on molemmat ominaisuudet.

Oma käsitykseni perustuu ihmisyyssaatteeseen, joka on lähellä Richard Coudenhove-Kalergin idealismia, uutta etiikkaa. Uskon, että ihminen on perustaltaan hyvä. Uskon, että suotuisissa olosuhteissa tämä ominaisuus tulee esille ja kantaa hyvän hedelmän sekä itse kunkin omassa elämässä, meidän lähiyhteisöissämme että koko yhteiskunnassa.

Olosuhteet eivät kuitenkaan nyt ole suotuisat – kaikkea muuta. Siksi tarvitaan sekä yksityistä että yhteistä elämäämme koskevia normeja. Ne ovat joko eettisiä sääntöjä tai lainsäädäntöä. Ensin mainittuja valvotaan sosiaalisen kontrollin avulla, viimeksi mainittuja viranomaisten toimin.

Kun Coudenhove-Kalergi kirjoitti yli seitsemän vuosikymmentä sitten hyperetiikasta, hän kutsui sitä uskonnoksi. Hän ei kuitenkaan tarkoittanut, että tämä hänen »uusidealisminsa» olisi uskonto sanan tavanomaisessa merkityksessä; se ei siis ollut tarkoitettu korvaamaan varsinaisia uskontoja.

Niinpä onkin kysyttävä: Voisiko ihmisyyssaatteesta ja uusidealismista löytyä aineksia sellaiseen kaikkia uskontokuntia, kansakuntia ja ihmisiä yhdistävään arvojärjestelmään, jolle yleisinhimillinen sivistys ja tulevaisuuden ihmiskuntapolitiikka voisivat perustua?

Tällöin lähtisimme siitä, että jokaisessa ihmisessä on sisäinen tarve pyrkiä kohti kauneutta sekä suhteessaan ulkoiseen ympäristöönsä että suhteessa omaan itseensä, omaan sieluunsa. Tämän kanssa ristiriidassa ei ole se, että eri uskonnoilla on omia normejaan, joiden mukaan ihmisten tulisi elää.

Suuri enemmistö meistä suomalaisista kuuluu luterilaiseen kirkkoon. Meidän uskonnolliset käsityksemme ja tuntemuksemme eivät ole mitenkään ristiriidassa ihmisyyssaatteen ja kauneuden filosofian kanssa – ne päinvastoin tukevat toisiaan.

Ihmisyysaatteella ja eri uskonnoilla on se yhtäläi-

syys, että ne ovat ei-materialistisia – että ne korostavat ihmisten henkisten, hengellisten ja sosiaalisten tarpeiden merkitystä. Tämä on ainoa kestävä perusta ihmiskunnan tulevaisuuden rakentamiselle. Aineelliset tarpeemme on tyydytettävä, mutta niiden yli-tyydyttämisestä meidän on voitava vapautua ja suunnata ponnistuksemme kohti korkeampia arvoja.

Yhteinen arvoperusta antaa meille mahdollisuuden asettaa toiminnallemme yhteisiä päämääriä. Vaikka ihmiskunta ei ole koskaan käynyt keskuudessaan filosofista keskustelua yhteisten perusarvojen etsimiseksi, olemme voineet laatia sopimuksia, jotka heijastelevat yleisinhimillisiä arvoja. Tällaisia ovat muassa Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja, ihmisoikeuksien julistus ja sen pohjalta syntyneet ihmisoikeussopimukset sekä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa syntyneet asiakirjat.

Jos kykenemme selkeyttämään ihmiskunnan yhteisen tulevaisuuden arvoperustaa, voimme saada aikaan myös sopimuksia, joilla yhteisiä tavoitteitamme kirkastetaan ja joilla siirrytään ylevistä periaatteista ja yleisesti ilmaistuista päämääristä täsmällisiin tavoitteisiin ja niiden toimeenpanemiseen.

Irti materialismista ja oikeistoliberalismista

Kun sosialismi romahti Venäjällä ja syntyi uusi maailmanjärjestys, löivät kapitalistisen järjestelmän kannattajat – sekä oikeisto-konservatiivit että oikeisto-sosiaalidemokraatit – rintoihinsa: ideologinen kilpailu oli ratkennut heidän hyväkseen; siirtyminen markkinatalouteen kaikkialla maailmassa johtaisi vaurauteen ja hyvinvointiin. Väitettiin, että tätä kautta ratkeaisivat myös ihmiskunnan suuret ongelmat, kun elintason kohoaminen hillitsisi väestönkasvua ja kun länsimaiden tekniikka ratkaisisi ympäristöongelmat.

Niinpä uutta maailmaa ryhdyttiin rakentamaan siirtymällä nopeasti kohti yleiseurooppalaista ja maailmanlaajuista vapaakauppaa: markkinavoimat tuli vapauttaa. Itäistä Eurooppaa neuvottiin ja painostettiin šokkiterapiaan, jolla vanha järjestelmä murskattaisiin; sen tilalle kohoaisi itsestään kukoistava markkinatalous.

Viime vuosina vapaan kilpailun periaatteita on yhä enemmän ulotettu myös maatalouteen – sekä GATT:in ja WTO:n piirissä maailmanlaajuisesti että myös Euroopassa. Tässä on tehty ja ollaan tekemässä suuria virheitä.

Jotta kasvavalla ihmiskunnalla olisi käytettävissään riittävästi ravintoa ja jotta maataloudessa voitaisiin noudattaa kestävä kehityksen periaatetta, on kaikki viljelyskelpoinen maa voitava pitää tuotannossa. Jotta tämä olisi mahdollista, tulee olla maa- ja aluekohtaisia suojajärjestelmiä, preferenssejä, joista Coudenhove-Kalergi jo kuusi vuosikymmentä sitten kirjoitti.

Toinen suuri erehdyksemme on ollut markkinatalouden ja liike-elämän periaatteiden liian yksioikoinen soveltaminen myös julkisen sektorin toimintaan. Niinpä julkiselta sektorilta saneerataan työntekijöitä työttömiksi, vaikka heidän työpanostaan kipeästi tarvittaisiin.

Viime vuosien pyrkimys yleiseurooppalaiseen ja maailmanlaajuisen vapaakaupan nopeaan laajentamiseen ja sen ulottaminen talouselämän kaikille aloille on ollut suuri erehdys, ja sen jatkaminen olisi tuhon tie.

Meidän on ymmärrettävä, että täydellinen vapaakauppa on siunauksellista vain sellaisten kansantalouksien kesken, jotka ovat riittävän samankaltaisia keskenään. Silloin Adam Smithin ja David Ricardon opettama suhteellisen edun periaate toimii, ja kaikki hyötyvät.

Suhteellisen edun periaate ei voi toimia maailmassa, jossa ero alhaisimpien ja korkeimpien keskimääräisten työvoimakustannusten välillä on jopa satakertainen. Se ei voi toimia koko Euroopassa, missä nämä erot saattavat olla kymmen- tai jopa kaksikymmenkertaiset.

Näissä oloissa syntyy kilpailua, joka on johtanut ja johtaa suurtyöttömyyteen niissä maissa, joissa elintaso

ja tuotantokustannukset ovat korkeat. Tämä kilpailu on vaikuttanut ja vaikuttaa omalta osaltaan siihen, että kehittyneiden teollisuusmaiden sosiaaliturvaa ja julkisia palveluja kovalla kädellä karsitaan.

Näissä oloissa syntyy sekä korkean elintason maissa että halpatyövoiman maissa valtavia tuloeroja. Pitkälle koulutettujen huippuasiantuntijoiden ja -johtajien kansainvälisillä työmarkkinoilla ansiot yhtenäistyvät hyvin korkealla tasolla. Vähemmän koulutetun ja suorittavaa työtä tekevän väen ansiotaso taas pyrkii yhtenäistymään tasolla, joka määräytyy väkirikkaiden maiden olosuhteiden perusteella. Korkean elintason maissa näitä eroja kärjistävät sekä suurtyöttömyys että julkisen sektorin alasajo.

Vapaakaupassa ja muussa taloudellisessa yhdentymisessä on edettävä alueittain ja vaiheittain. Tarvitaan maailmanlaajuiset raamisopimukset, joiden puitteissa alueittainen yhteistyö voi edistyä kohti yhä laajempaa maailmanlaajuisesta vapaakauppaa.

Mutta tällä tiellä on edettävä varovaisesti ja lyhyin askelin.

Myös alueittaisessa vapaakaupassa ja yhteistyössä on edettävä vaiheittain, olipa sitten kysymys panamerikkalaisesta tai paneurooppalaisesta yhdentymisestä.

Euroopan yhteisö paneurooppalaisessa murroksessa

Kun kylmän sodan kaudesta siirryttiin uuteen Eurooppaan, joutui myös Euroopan yhteisö ratkaisemaan oman kehityksensä suunnan.

EY:ssä oli tuolloin meneillään sisämarkkinoiden luominen, ja neuvottelut Maastrichtin sopimuksesta olivat käynnissä. Sisämarkkinoiden kehittäminen ja Euroopan kahtiajaon mureneminen nostivat yhdessä esiin kysymyksen EFTA-maiden suhteesta EY:öön.

Aluksi EY:n piirissä ajateltiin, että EFTA-maiden tar-

peisiin suunniteltu Euroopan talousalue (ETA) voisi muodostua pitkäaikaiseksi ratkaisuksi, jonka avulla myös kysymys sen laajenemisesta voitaisiin siirtää tulevaisuuteen. Tämä strategia olisi merkinnyt sitä, että itäisen Keski-Euroopan maille olisi kehitelty niiden oloihin ja tarpeisiin soveltuva ETA:n kaltainen multilateraalinen yhteistyöjärjestely.

Suomen kannalta katsoen komission suunnitelma näytti hyvältä: se olisi avannut meille täydellisen pääsyn sisämarkkinoille ja turvannut siten meidän teollisuutemme edut lähes yhtä hyvin kuin EY-jäsenyys, mutta se olisi myös antanut meille mahdollisuuden säilyttää oma ulko- ja turvallisuuspolitiikkamme, kauppapolitiikkamme sekä maatalous- ja aluepolitiikkamme.

Tämä suunnitelma kuitenkin kariutui yhtäältä siihen, että Itävalta ja Ruotsi hakivat jäsenyyttä ja toisaalta siihen, että osa EY:n jäsenmaista halusi yhteisön laajentuvan EFTA-maiden suuntaan. Varsinkin Saksa piti tätä tärkeänä senkin vuoksi, että yhteisöä päästäisiin nopeasti laajentamaan itään päin, ennen muuta Puolaan, Tšekinmaahan ja Unkariin.

Sekä Itävalta että Ruotsi päättivät jäsenyyden hakeemisesta ilman huolellista harkintaa ja lähinnä sisäpoliittisten paineiden vuoksi. Ruotsin hallitus ei käynyt asiasta ennakkoon mitään keskusteluja edes Suomen hallituksen kanssa. Tällä tavoin syntyi ratkaisu, joka vaikutti ratkaisevalla tavalla koko eurooppalaisen yhdentymiskehityksen suuntaan.

Kun Ruotsi oli jättänyt jäsenyyshakemuksensa, joutui Suomi tekemään samoin: meidän oli selvitettävä mahdollisen jäsenyytemme ehdot, jotta voisimme harkita omaa jäsenyyttämme, jos Ruotsi liittyisi yhteisöön.

Ratkaisijan paikalla oli kuitenkin loppujen lopuksi Suomi. Suomen, Ruotsin ja Norjan hallitukset pyrkivät aikaansaamaan DOMINO-vaikutuksen. Kun Suomen yleinen mielipide oli myötämielisin EU:iin liittymiselle, vedätettiin muita pohjoismaita mukaan järjestämällä kansanäänestys ensimmäiseksi täällä. Ruotsin osalta tässä onnistuttiin, mutta Norja jäi EU:n ulkopuolelle.

Niinpä Suomi ratkaisi sen, että EU:n ns. pohjoinen laajennus toteutui. Tämä puolestaan on merkinnyt sitä, että esillä on jo nyt Puolan, Unkarin, Tšekinmaan, Slovenian ja Viron jäsenyys. Aikaisemmin Kyprokselle annetun lupauksen mukaisesti neuvotteluihin ryhdytään samanaikaisesti myös sen kanssa.

Tämän ns. itälaajennuksen käsittely Euroopan unionin piirissä osoittaa, millaiseen umpikujaan unioni on joutumassa.

Amsterdamissa ei kyetty sopimaan sellaisesta merkittävästä institutionaalisesta uudistuksesta, jonka monet jäsenmaat ovat asettaneet itälaajennuksen ehdoksi. Nämä maat ovat nyt hyväksyneet neuvottelujen aloittamisen, mutta edellyttävät instituutioiden muuttamista ennen kuin laajentumisesta lopullisesti päätetään.

Useat jäsenmaat eivät tyydy komission ehdotukseen neuvottelujen aloittamisesta aluksi vain kuuden maan kanssa. Ne haluaisivat neuvottelujen aloittamista myös neljän muun jäsenyyttä hakeneen maan – Bulgarian, Latvian, Liettuan ja Romanian – kanssa. Slovakian osalta tilanne on toinen: se ei nykyisellään täytä jäsenyydelle asetettuja poliittisia ehtoja.

Euroopassa on 10–15 muuta maata, jotka voisivat hakea jäsenyyttä ja jotka täyttäisivät jäsenyysehdot yhtä hyvin tai lähes yhtä hyvin kuin nykyiset hakijamaat. Kun laajeneminen etenee idemmäksi, joudutaan jäseneksi ennen pitkää ottamaan myös Turkki ja Venäjä.

Unionin syvenemisen ja laajenemisen välillä on sovitamaton ristiriita. Ei ole mitenkään mahdollista, että tiiviiseen ja ylikansalliseen poliittiseen unioniin voisi kuulua yli 40 tai jopa yli 50 maata. Eurooppa on kerta kaikkiaan liian laaja ja monimuotoinen muodostaakseen sellaisen liitto- tai yhtenäisvaltion, johon Maastrichtin sopimus tähtää.

Ratkaisua tähän umpikujaan voidaan ja tulee hakea paneurooppalaiselta pohjalta.

Parasta olisi ollut, jos EU:n pohjoinen laajennus olisi aikoinaan jäänyt toteutumatta. Silloin Eurooppaan olisi kyetty luomaan järkevä ja toimiva kansainvälisen yhteistyön järjestelmä.

Euroopan neuvostosta olisi voitu kehittää paneurooppalaisen yhteistyön foorumi. Euroopan unionissa olisi ollut 13 jäsentä (»vanhat» jäsenmaat ja Itävalta), jolloin se olisi voinut jatkaa syvenemistään. Euroopan talousalueesta olisi tullut pitkäaikainen järjestely, jonka puitteissa Pohjola olisi muodostanut oman yhteisönsä. Itäisen Keski-Euroopan ja Baltian maat olisivat solmineet omat bi- ja multilateraaliset sopimuksensa EU:n kanssa ja keskenään.

Tälle tielle ei kuitenkaan ole enää paluuta. Niinpä ainoaksi mahdollisuudeksi jää se, että unioni jatkaa laajenemistaan. Tällekkin pohjalle eurooppalaisen yhteistyön arkkitehtuuri voidaan toki rakentaa, kunhan realiteetit tunnustetaan.

Paneurooppalainen Euroopan unioni, kaikille avoin erilaisuuksien yhteisö

Paneurooppalainen yhteistyö on rakennettava kahden periaatteen varaan: (1.) kaikkien Euroopan kansojen tulee olla tasavertaisesti mukana ja (2.) Euroopan maiden ja kansojen erilaisuus tulee ottaa painavasti huomioon.

Kun Euroopan unioni on laajentunut pohjoiseen ja kun se nyt alkaa laajentua Baltiaan ja itäiseen Keski-Eurooppaan, on tämä kehitys vietävä johdonmukaiseen päätökseensä: kaikkien Euroopan maiden tulee voida liittyä unioniin. Kun kaikki itäisenkin Euroopan maat ovat matkalla kohti demokratiaa ja markkinataloutta, tulevat EU:n jäseniksi lopulta kaikki ne maat, jotka ovat tai tulevat olemaan Euroopan neuvoston jäseninä.

Monet ovat sitä mieltä, etteivät Turkki ja Venäjä ehkä koskaan voisi tulla unionin jäseniksi. Mutta miten niiden jäsenyys voitaisiin torjua?

Kun Kypros ja Bulgaria ovat EU:ssa, ei ole enää mahdollista pitää Turkkia sen ulkopuolella. Kun jäseneksi ovat tulleet Bulgaria, Slovakia ja Romania sekä niiden jälkeen Moldavia, ei Valko-Venäjän ja Ukrainan mu-

kaan tuloa voida estää. Sitten kun nämä maat ovat sisällä, on jäseneksi hyväksyttävä myös Venäjä.

Ymmärrän hyvin sen, että monet epäilevät Turkin ja Venäjän jäsenyyttä. Molempien maiden alueellinen – ja Turkin osalta myös väestön – painopiste on Aasian puolella. Kummankin maan kulttuuri poikkeaa oleellisesti länsieurooppalaisesta. Turkki on islamilainen maa, mutta voidaanko tällaisia seikkoja käyttää perusteena näiden maiden sulkemiseksi EU:n ulkopuolelle?

Täällä EU:n nykyisissä jäsenmaissa meidän tulisi ymmärtää, että olemme kohtalon yhteydessä sekä Turkin että Venäjän kanssa. Kylmän sodan päätyttyä maailma on alkanut jakautua suuralueiksi, joiden ytimenä ovat johtavat talousmahdit. Yksi näistä valtakeskuksista on läntinen Eurooppa, EU.

Sekä Venäjä että Turkki voivat olla pahimmillaan taakka meidän taloudellemme ja uhka meidän turvallisuudellemme. Toisaalta molemmat voivat läheisen yhteistyön kautta kehittyä tavalla, joka auttaa meitä menestymään maailmanlaajuisessa kilpailussa ja ratkomaan menestyksellisesti omia talous- ja työllisyysongelmiamme.

Kun Euroopan unioni joka tapauksessa laajenee voimakkaasti, on välttämätöntä, että se samanaikaisesti sisäisesti erilaistuu. Tämä edellyttää yhtäältä sitä, että nykyinen EU tarpeen mukaan eriytyy ja toisaalta sitä, että uusien jäsenten asema poikkeaa tarvittaessa nykyisten jäsenmaiden asemasta.

Tavoitteena tulee olla todellinen alueiden Eurooppa: paneurooppalaiseksi laajenevan unionin puitteissa tulee olla erilaisia alueellisen yhteistyön järjestelyjä. Yksi niistä voisi olla Pohjolan yhteisö.

Myös nyt Euroopan unionissa esillä olevia merkittäviä ratkaisuja olisi tarkasteltava laajemmasta eurooppalaisesta näkökulmasta ja riittävän pitkällä tähtäyksellä.

Kun itälaajentuminen käynnistyy, tulee unionilla olla suunnitelma siitä, miten ja milloin muiden Euroopan maiden jäsenyys toteutetaan.

Laajenemisen yhteydessä joudutaan tekemään pää-

töksiä mm. yhteisen alue- ja maatalouspolitiikan uudistamisesta. Näiden päätösten tekemistä voidaan helpottaa sillä, että pyrkimyksestä täysin yhtenäisiin järjestelmiin luovutaan.

Talous- ja rahaliittoa toteutettaessa on pyrittävä ratkaisuihin, jotka olisivat taloudellisesti kestäviä ja jotka myös edesauttaisivat unionin sisäistä erilaistumista.

Viisainta olisi, että rahaliitosta luovuttaisiin. Jos se kuitenkin halutaan toteuttaa, olisi parasta, että siinä olisivat aluksi mukana vain Saksa, Ranska ja BENELUX-maat. Näille mukana oleville maille olisi tällainen euro vahva ja vakaa yhtenäisvaluutta (single currency). Muille jäsenmaille se olisi käyttökelpoinen yhteinen valuutta (common currency), jonka rinnalla niiden kansalliset valuutat säilyisivät. Välimeren alueen maiden liittyminen yhtenäisvaluuttaan olisi vahingoksi sekä niille itselleen että muille EU:n jäsenmaille.

EU:n ns. pohjoiseen periferiaan kuuluvat maat – Iso-Britannia ja pohjoismaat – tekevät viisaasti, jos ne jättäytyvät ainakin alkuvaiheessa EMU:n ulkopuolelle.

Suomella näyttää jälleen olevan ratkaisijan asema koko Eurooppaa ajatellen. Jos Suomi jää yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa EMU:n ulkopuolelle, saattaa syntyä tilanne, jossa pohjoismaat voisivat hyvin pitkään tai jopa pysyvästi säilyttää omat keskuspankkinsa ja valuuttansa. Kanadan esimerkki osoittaa, että tämä on mahdollista ja järkevää: pohjoismaiden väkiluku on suunnilleen yhtä suuri kuin Kanadan ja niiden taloudet ovat integroituneet ydin-Eurooppaan vähemmän kuin Kanada Yhdysvaltoihin. Pelkästään Ruotsin ja Suomen yhteinen väkiluku on noin 15 miljoonaa.

Jättäytymällä EMU:n ulkopuolelle Suomi voisi edesauttaa EU:n järkevää erilaistumista, joka olisi kaikin puolin meidän kansallisten etujemme mukaista. Jos menemme mukaan, olemme jälleen vetämässä Ruotsia ja muuta Pohjois-Eurooppaa tielle, joka on vahingollinen sekä meille itsellemme että koko Euroopalle.

Euroopan unionin tulee ottaa paikkansa paneurooppalaisen yhteistyön johtajana ja ihmiskunnan pelastajana

Euroopan unionin laajentuminen näyttää johtavan uuden foorumin »pysyvän eurooppalaisen konferenssin» muodostumiseen. Siihen kuuluisivat ne hakijamaat, jotka eivät pääse neuvotteluihin ensimmäisessä »aallossa». Jos ja kun hakijamaita tulee lisää, tämäkin organisaatio alkaa laajentua yleiseurooppalaisiin mittoihin.

Tässä tilanteessa on viisasta harkita mahdollisuutta, että uutta foorumia ei perustettaisi vaan sen tehtävät hoidettaisiin Euroopan neuvoston puitteissa. EN ja EU yhtyisivät ja muodostaisivat yhden ja yhtenäisen eurooppalaisen yhteistyön rakenteen, jonka puitteissa jokainen EU:n ulkopuolella oleva maa lähentyisi unionia ja sen jäsenyyttä omalla vauhdillaan.

Tämä järjestely merkitsisi tavallaan paluuta 1950-luvulle. Aluksi kaiken yhdentymisen oli määrä toteutua EN:n puitteissa. Sitten tapahtui eriytyminen, kun kuusi jäsenmaata ryhtyi perustamaan hiili- ja teräsyhteisöä, joka sittemmin kehittyi Talousyhteisöksi ja lopulta Euroopan unioniksi. Nyt palattaisiin samaan yhteistyön rakenteeseen.

Euroopan neuvostolla on oma parlamentti – parlamentaarinen yleiskokous – ja ministerineuvosto. Pari kertaa on jo järjestetty EN:n huippukokous. Tätä vahvaa organisaatiota voitaisiin ja tulisi käyttää paljon nykyistä enemmän eurooppalaisen yhteistyön edistämiseen.

Euroopan neuvoston tasolla paneuduttaisiin aluksi asioihin, joiden hoitamisessa koko Euroopan tulee toimia yhdessä: esimerkiksi ympäristönsuojeluun, rikollisuuden ehkäisemiseen sekä paneurooppalaisten liikenne- ja energiaverkkojen kehittämiseen. EU puolestaan laajenisi ja erilaistuisi sisäisesti. Joskus kaukaisessa tulevaisuudessa EU kattaisi koko Euroopan, jolloin EN:n ja EU:n organisaatiot sulautuisivat toisiinsa.

Paneurooppalaisissa puitteissa voisimme rakentaa

omaa maanosaamme tavalla, joka ylläpitää vakautta ja lujittaa rauhaa. Uusia poliittisia ja sotilaallisia jakolinjoja ei syntyisi. Koko Euroopalla olisi yhteiset turvallisuus-edut.

Paneurooppalaisissa puitteissa voisimme toden teolla ryhtyä toteuttamaan kestävän kehityksen periaatteita. Voisimme alkaa sopeuttaa omaa talouttamme luonnon talouteen ja auttaa Itä- ja Keski-Euroopan maita ratkaisemaan vakavia ympäristöongelmiaan, jotka ovat meidänkin ongelmiamme.

Paneurooppa näyttäisi tietä koko ihmiskunnalle. Se olisi rauhan rakentaja ja kestävän kehityksen edistäjä sekä Euroopassa että koko maailmassa.

Paneurooppalaisen EU:n luominen voisi merkitä sitä, että läntisen Euroopan kansat alkaisivat askel askeleelta toteuttaa niitä arvoja, ihanteita ja tavoitteita, joista kreivi Richard Coudenhove-Kalergi kirjoitti ensimmäisen kerran jo lähes kahdeksan vuosikymmentä sitten.

Viime vuonna tuli kuluneeksi seitsemänkymmentä vuotta siitä, kun Paneurooppa-liikkeen ensimmäinen kongressi järjestettiin ja sen työ samalla toden teolla käynnistyi.

Elämme nyt uudessa Euroopassa, joka on koko Eurooppa – Eurooppa, johon kuuluvat myös Britannia, Turkki ja Venäjä.

Yleinen mielipide on muuttumassa: Euroopan kansat eivät halua pieneurooppalaista liittovaltiota, länsieurooppalaista suurvaltaa – ne haluavat itsenäisten kansakuntien muodostaman unionin. Sellainen unioni voi laajentua ja luoda Paneuroopan.

Läntinen Eurooppa ei saa olla itseensä käpertyvä auringonlaskun maa, vaan sen tulee ottaa paikkansa paneurooppalaisen yhteistyön johtajana ja ihmiskunnan pelastajana.

Lähdeluettelo

Bugge, Peter: The Nation Supreme – The Idea of Europe 1914–1945, sisältyy teokseen *What is Europe? – The History of the Idea of Europe* (London 1995, edited by Kevin Wilson ja Jan van der Dussen).

Coudenhove-Kalergi, Richard: Paneuropa, Wien 1926 (ensimmäinen painos 1923).

– Eine Idee Erobert Europa. Meine Lebenserinnerungen, Wien/München/Basel 1958.

– Europa Erwacht!, Zürich 1934.

– Krise der Weltanschauung, Wien 1932.

– Paneuropa 1922 Bis 1966, Wien 1966.

– Totaler Mensch – Totaler Staat, Glarus 1937.

– Weltmacht Europa, 2. Auflage, Stuttgart 1972.

– Vom Ewigen Krieg Zum Grossen Frieden, Göttingen 1956.

von Habsburg, Otto: Friedensmacht Europa. Sternstunden und Finsternis, Wien/München/Basel 1995.

– Soziale Ordnung von Morgen, Wien/München 1957.

Pietikäinen, Maarit: Paneuropa – en mellankrigstida vision om ett förenat Europa, sisältyy teokseen *När imperier faller* (Tukholma 1994, toimittanut Max Engman).

Tuomainen, Tuulikki: Paneurooppalaisuuden utopia, sisältyy teokseen *Eurooppalainen ihminen* (Jyväskylä 1994, toimittanut Anssi Halmesvirta).

Wæver, Ole: Europe Since 1945: Crisis to Renewal, sisältyy teokseen *What is Europe? – The History of the Idea of Europe* (London 1995, edited by Kevin Wilson ja Jan van der Dussen).

Kreivi RICHARD COUDENHOVE-KALERGI (1894–1972) oli yhteiskunnallinen ajattelija ja Pan-eurooppa-liikkeen perustaja. 1920-luvulta lähtien hän toimi sen hyväksi, että Eurooppa kehittyisi väljäksi itsenäisten isänmaiden muodostamaksi valtioliitoksi. 1970-luvulle tultaessa hänen ajatuksensa olivat kuitenkin muuttuneet oleellisesti: paneurooppalaisen valtioliiton kannattajasta oli tullut länsieurooppalaisen liittovaltion puolestapuhuja, joka suhtautui torjuvasti jopa Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssiin.

Europarlamentaarikko PAAVO VÄYRYNEN kiinnostui Coudenhove-Kalergin ajatuksista luettuaan tämän vuonna 1971 ilmestyneen teoksen *Weltmacht Europa*, jossa esitettiin Euroopan yhteisöjen kehittämistä suurvallaksi, maailmanmahdiksi. Teos herätti ristiriitaisia ajatuksia ja kysymyksiä ja sai Väyrysen tutustumaan laajemmin Coudenhove-Kalergin tuotantoon.

Tutkielmassaan Paavo Väyrynen esittelee Coudenhove-Kalergin hämmästyttävän ajankohtaisia ajatuksia toivoen lukijoiden löytävän niistä virikkeitä ja aineksia oman maailmankuvansa rakentamiseksi. Runsaiden, kirjallisesti ansiokkaiden sitaattien avulla hän antaa Coudenhove-Kalergin kertoa itse ajatuksistaan.

Lisäksi Paavo Väyrynen esittää omia ajatuksiaan Euroopan ja maailman rakentamisesta lähtökohtaan se yleinen ajattelu, jota Richard Coudenhove-Kalergin teokset ilmentävät.

Päällys: Paavo Ojasti
Kannen kuva: Kuvapörssi Oy
www.otava.fi
OTAVA 11 ja 32

ISBN 951-1-15410-9

9 789511 154105

